

Věcný záměr občanského zákoníku

(s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády)

I. Obecná část

§ 1 Přehled a stav platné právní úpravy

1. Soukromé právo upravuje privátní poměry osob, zvláště povahy rodinné a majetkové, jako záležitosti ležící převážně v jejich zájmu. Tento úsek právního řádu je neobyčejně rozsáhlý a soustřeďuje množství různorodých institutů. Z toho důvodu soukromé právo zahrnuje také různé dílčí discipliny (např. právo obchodní, právo cenných papírů, právo autorské atp.), regulované tradičně zvláštními zákony, jeho základem je však všeobecné právo soukromé. Toto všeobecné soukromé právo přesahuje hranice úzké specializace, má generální povahu, a neomezuje se tudíž jen na určité osoby nebo jen na určité předměty. V kontinentálním právním systému je jeho úprava ustáleně svěřována rozsáhlejším kodifikačním celkům, nazývaným občanské zákoníky. Toto řešení je účelné, protože do celého soukromého práva vnáší ucelený myšlenkový základ, systém a jednotné pojmosloví, usnadňuje jeho pochopení i praktické užívání, a v důsledku toho jde i o řešení sociálně užitečné.

2. Dosud aktuální úpravu obecného občanského práva poznamenává v jejím koncepčním základu stále politickoprávní doktrína někdejšího komunistického státu promítnutá do ní v první polovině 60. let.

Tehdy byl občanský zákoník koncipován, jak se uvádí v jeho preambuli, za účelem nové úpravy "vztahů v oblasti osobní spotřeby občanů" a s cílem poskytnout ochranu právům z nich vzniklým "pokud jsou uplatňována v souladu se zájmy společnosti", směřovat "k upevnění socialistických ekonomických a jiných společenských vztahů a k překonávání přežitků ve vědomí lidí", a pomoci tak "vytvořit předpoklady pro přeměnu socialistických vztahů ve vztahy komunistické." Konkrétní projevy tohoto myšlenkového přístupu byly četnými novelami z 90. let sice potlačeny, v jednotlivostech došlo i k změnám, ale celkový (obecný) myšlenkový základ původního pojetí v zákoníku zůstává a nadále působí.

To se projevuje ve třech významných momentech.

2.1. Při rekodifikaci občanského zákoníku v 60. letech šlo konceptně o záměr spočívající především v rozbití uceleného systému soukromoprávního zákonodárství, o zavržení myšlenky ústředního civilního kodexu a jeho nahrazení sérií specializovaných zákonů a zákoníků.

Z předpisů té doby dosud platí kromě vlastního občanského zákoníku (zák. č. 40/1964 Sb.), zejména zákoník práce (zák. č. 65/1965 Sb.), a dále zákon o rodině (zák. č. 93/1963 Sb.) a zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním (zák. č. 97/1963 Sb.), byť všechny uvedené zákony byly významně novelizovány, a to zpravidla vícekrát. Tuto soustavu doplňuje již v nových společenských podmínkách vzniklý obchodní zákoník (zák. č. 513/1991 Sb.), ale i některé zákony další, např. zák. č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, zák. č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům, zák. č. 227/1997 Sb., o nadacích a na daňích fondech nebo zák. č. 59/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku aj.

2.2. Druhý významný pozůstatek totalizujících trendů právního myšlení je v tendenci manipulovat účastníky privátních vztahů přemírou kogentních ustanovení, významnou měrou vylučovat úpravu vzájemných práv a povinností v soukromých poměrech osob z jejich vlastní dispozice a otvírat přílišný prostor veřejnoprávním zásahům do těchto vztahů.

S tím je spojena přemíra přehnaně kazuistické úpravy, která se snaží, vedena mentalitou sociálního inženýrství, regulovat soukromoprávní jednání lidí co nejpodrobněji a nejdetailejněji. Následkem toho jsou např. i s nevýznamnými odchylkami obsahu různých jednání od zákonné úpravy spojovány následky jejich neplatnosti, byť to často není věcně odůvodněno.

2.3. Za třetí, původní terminologie občanského zákoníku a dalších soukromoprávních předpisů pracovala s pojmy, které se označením i obsahem rozešly jak s tuzemskou právní tradicí, tak s evropskými usancemi. Jako typický může sloužit příklad, že namísto termínu "nájemné" byl v r. 1964 do občanského práva zaveden nový pojem "úhrada za užívání".¹

Tuto i mnohé další deformace z tohoto okruhu odstranily četné novely občanského zákoníku v 90. letech, ale nikoli bezvýjimečně.

Mimo to ve stávajícím občanském zákoníku přetrvávají - ať již pod původním či pod nově zvoleným označením - právní zařízení koncepčně poznamenaná myšlenkami, které stály u původní podoby občanského zákoníku (např. úprava prodeje zboží v obchodě v § 612 a násl. obč. z. sleduje původní koncepci služeb, z níž zákoník v r. 1964 při úpravě obligací vycházel), a mnohé normativní konstrukce svým obsahem zjevně nevyhovují přítomné době (např. současné pojetí věci v právním smyslu, velmi zjednodušené instituty dědického práva apod.).

3. Aktuální úprava soukromého práva je výrazně partikularizována.

První příčinou tohoto jevu jsou ideologické důvody, z nichž u nás došlo k rekonstrukčním pracím v letech 1963 - 1965. Základní schéma, které z nich vzešlo, zůstalo zachováno do současnosti. Stojí koncepčně na myšlence slabého, štíhlého občanského zákoníku, který není určen k tomu, aby sehrál roli kodifikace integrující celé soukromé právo, a proto jej doplňují obsáhlé, na občanském kodexu více méně nezávislé zvláštní zákony či zákoníky, odděleně upravující i tradiční občanskoprávní témata (typicky jde o právo rodinné a o úpravu pracovních smluv, do jisté míry i o kolizní normy občanského práva hmotného).

Tyto partikularizační tendence po roce 1989 paradoxně ještě zesílily. Občanský zákoník z r. 1964 byl sice zejména zákonem č. 509/1991 Sb. výrazně novelizován, a přizpůsoben tak do jisté míry novým společenským potřebám, jednalo se však o řešení chápáné od počátku jako provizorní. Na tomto výsledku nic nezměnila ani víc jak desítka dalších dílčích novel občanského zákoníku.

Z toho důvodu se v průběhu 90. let uskutečnily velké i menší legislativní projekty nadále zeslabující roli občanského zákoníku při regulaci soukromoprávních vztahů (viz sub 2.1.). Nejvýraznějším dokladem toho je fakt přijetí obchodního zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.), který se sice formálně k občanskému zákoníku přihlásil jako k obecnému předpisu, ve skutečnosti však představuje paralelní a vůči občanskému zákoníku konkurenční (a v mnohém duplicitní) soukromoprávní kodex.

§ 2 Principy platné právní úpravy a její účel

¹ Resp. "úhrada za užívání bytu" a, což je zvláště kuriózní, "úhrada za užívání místnosti nesloužící k bydlení".

1. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. byl v průběhu své platnosti dosud víc jak dvacetkrát novelizován (zák. č. 58/1969 Sb., zák. č. 131/1982 Sb., zák. č. 94/1988 Sb., zák. č. 188/1988 Sb., zák. č. 87/1990 Sb., zák. č. 105/1990 Sb., zák. č. 116/1990 Sb., zák. č. 87/1991 Sb., zák. č. 509/1991 Sb., zák. č. 264/1992 Sb., zák. č. 267/1994 Sb., zák. č. 104/1995 Sb., zák. č. 118/1995 Sb., zák. č. 89/1996 Sb., zák. č. 94/1996 Sb., zák. č. 227/1997 Sb., zák. č. 91/1998 Sb., zák. č. 165/1998 Sb., zák. č. 159/1999 Sb., zák. č. 363/1999 Sb., zák. č. 27/2000 Sb., zák. č. 103/2000 Sb., zák. č. 227/2000 Sb. a zák. č. 367/2000 Sb.).

Při této četnosti novel bylo obsahové zaměření novelizací provedených po r. 1989 vedeno s jasným záměrem měnit jeho koncepci (což nemohlo vést k úspěchu), resp. měnit - a to s různým zdarem - její konkrétní dílčí projevy a důsledky.

2. Za tohoto stavu tudíž nelze mluvit o jednotných či jednotlivých principech, z nichž by platná právní úprava vycházela a které by důsledně respektovala. V našem stávajícím občanském zákoníku se prolínají různá pojetí poznamenaná dobou vzniku těch kterých normativních konstrukcí.

2.1. Občanský zákoník i přes poslední změny časově (dobou svého vzniku) a v mnohém ohledu i věcně navazuje na dřívější právní řád totalitního státu. Ten právě v této oblasti prosazoval sobě vlastní koncepcce, typické zejména sklony k detailní úpravě všech právních vztahů. Zaměření na co nejpodrobnější stanovování práv a povinností pro jednání člověka v jeho privátní sféře nejenže v zákoníku zůstalo z dřívější doby, ale respektovalo se nejednou i při následných novelách provedených za demokratických poměrů. Tak např. tendence klasifikovat právní instituty se zřetelem na subjekty, které je využívají, sleduje totalitní právní koncepcce, a její vlivy jsou dobře patrné např. na přetrvávajících i nově vytvářených normativních konstrukcích jednotlivých smluvních typů v různých variantách a mutacích (příkladem mohou být kupní smlouva, smlouva o dílo, příkazní smlouvy apod.) podle toho, mezi kým jsou uzavírány a popř. k jakému účelu mají sloužit.

Ruku v ruce s těmito tendencemi jdou i snahy zákon zpolopati zovat

a) a podrobně jím upravit věci zcela samozřejmé, při nichž u rozumného člověka nemohou vzniknout žádné pochybnosti,

b) dále upravovat zákonem i případy raritní povahy - které, pokud se vůbec vyskytnou, lze adekvátněji a lépe vyřešit interpretací,

c) a konečně nahrazovat zákonem učebnici práva často i zbytečným vymezováním pojmů.

2.2. Po r. 1989 bylo evidentní, že původní podoba občanského zákoníku z r. 1964 nemůže v nových podmínkách tržního hospodářství a demokratického státu obstát a že nastávají podmínky pro odstranění deformací a nedostatků v úpravě soukromoprávních vztahů. Zároveň bylo zřejmé, že při momentální naléhavé potřebě vypracovat množství nových zákonů a mnohé zákony novelovat, při tehdejší úrovni personálního obsazení příslušných legislativních pracovišť a i se zřetelem na kapacitní možnosti příslušných odborníků, není schůdné vydat se cestou rekonstrukce. Proto se pod tlakem okamžitých požadavků praxe (anebo pod vlivem subjektivních představ o těchto potřebách) přistupovalo k větším i menším novelám občanského zákoníku, zpravidla bez seclujícího myšlenkového základu a dostatečné koordinace, zákonodárné iniciativy vznikaly v různých ohniscích a často byly i co do svých konkrétních projevů protichůdné.

Hlediska, z nichž změny občanského práva v období let 1989 až 1999 vycházely, je možné souhrnně charakterizovat jako tendenci rychle reagovat na nastalé změny ve společnosti a "dohánět" její potřeby dílčími úpravami, častokrát bez hlubšího poznání těchto

potřeb nebo bez soustředěného úsilí vytvořit na tomto úseku právní úpravu poučenou a skutečně efektivní, vždy však bez ambice přetvořit v soukromém právu samotný základ právního systému.

2.3. Od r. 1999 doplňuje tyto tendence stále výrazněji snaha za jistit kompatibilitu našeho občanského práva s komunitárním právem evropským.

Zpočátku bylo dosaženo jen dílčích výsledků (např. úpravou cestovní smlouvy v § 852a a násl. obč. z., provedenou zák. č. 159/1999 Sb.), naposledy však byla schválena novela občanského zákoníku č. 367/2000 Sb., která zejména sleduje implementovat do tuzemského práva směrnici č. 85/577/EHS o ochraně spotřebitele vzhledem ke smlouvám sjednávaným mimo obchodní místnosti, směrnici č. 97/7/ES o smlouvách při dálkovém prodeji a směrnici č. 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách; dále pak návrh na zrušení vkladních knížek na doručí tele, zapracovaný do této novely, odpovídá požadavku směrnice č. 91/308/EHS na ochranu před zneužitím finančního systému k praní špinavých peněz.

3. Celkově tedy nelze mluvit o jednotné koncepci platné úpravy občanského práva nebo o principech důsledně v této úpravě dodržovaných. Úprava soukromého práva je nejednotná a i v rámci samotného občanského zákoníku postrádá celkovou soudržnost.

Platný občanský zákoník se zajisté v obecné rovině přihlašuje k tradičně uznávaným principům, na nichž staví legislativa při projektech civilního zákonodárství ve stabilizovaných demokraciích s tržním hospodářstvím (privátní autonomie, smluvní volnost, ochrana dobré víry atd.), pro svou vnitřní nekonzistenci však tyto zásady důsledně nepromítá do všech svých ustanovení a v některých případech je ve skutečnosti ani nectí.

4. Co platí o civilním právu obecně, platí i o zákonné úpravě práva rodinného, provedené zejména zákonem o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění zák. č. 132/1982 Sb. a č. 234/1992 Sb., nálezem Ústavního soudu č. 72/1995 Sb., zák. č. 91/1998 Sb., zák. č. 360/1999 Sb. a zák. č. 301/2000 Sb.

4.1. Z hlediska formálního (konstrukčního) je stav právní úpravy neuspokojivý, rodinné právo je roztržštěné a upraveno i mimo zákon o rodině v některých dalších zákonech (např. v § 76a občanského soudního řádu, v § 143 až 151 a § 703 až 705 občanského zákoníku aj.), což odporuje pojetí, které vždy v kontinentálním právu existovalo.

4.2. Přestože po r. 1989 došlo k významným změnám právní úpravy rodinného práva, z obsahového hlediska není její stav zcela vyhovující.

4.2.1. Předně tu máme co činit s důsledky některých nepřipadných, resp. nekonceptních zásahů, uskutečněných zejména v posledních fázích přijímání rozsáhlé novely zákona o rodině v r. 1998, jimiž se náš právní řád dostal do rozporu s některými mezinárodněprávními instrumenty, resp. se závazky, které z nich pro náš stát vyplývají.

4.2.2. Dále zde stále existují jistá rezidua předcházejícího padesátiletého období, negativa plynoucí převážně ze snahy kopírovat, ba třeba i předčít, východní vzory.

4.2.3. Zejména však stávající rodinné právo postrádá adekvátní reflexe jak těch sociálních jevů, na které demokratické právní řády států s tržní ekonomikou reagují už desetiletí zcela samo zřejmě, tak i potřeb daných novými společenskými situacemi a tendencemi.

V té souvislosti jde zejména o to, že dnešní rodina se proměnila - jak v sociálně-etickém, tak i v ekonomickém ohledu. Zúžila se na minimum - prakticky ji tvoří jen rodiče a děti, už ne ani rodiče rodičů. Často jsou rodinou jen rodiče a dítě (jedno), nebo jen (jeden) rodič a

(jedno) dítě nebo jen dva lidé, kteří nejsou rodiči, a třeba ani ne manželé. A lidé už zdaleka nežijí jen v rodinách, ale v mnoha dalších formách životních společenství. Jde o celkovou proměnu společnosti a jejích mravů. Mnohé lze přičíst technickému pokroku, především v oblasti medicíny (kupř. už neplatí absolutně, že matka je vždy jistá, je tu náhradní mateřství, asistovaná reprodukce, atd., je možné změnit pohlaví osob), mnohé zase obecnému sociálnímu vývoji (žena hledá jinou než jen rodinnou kariéru, rodina přestává být pouhým spotřebním společenstvím apod.).

4.3. Úkolem rodinněprávních předpisů nejspíš není změny iniciovat. Na druhé straně není dost dobře možné, aby za probíhajícími společenskými změnami pokulhávaly někde v dálce, jak se u nás v oblasti rodinného práva stalo.

§ 3 Zhodnocení stávající právní úpravy

1. Po vydání občanského zákoníku v r. 1964 probíhá trvale nad jeho úpravou a koncepcí s různou intenzitou rozsáhlá diskuse. Ta vyvrcholila postupně v letech 1968 - 1970, pak v polovině 80. let a nakonec v letech 1992 až 1997.

Diskuse před r. 1989 se kriticky zaměřila jen na některé jednotlivé aspekty právní úpravy (např. na fakt, že konstrukce odpovědnosti za škodu neodůvodněně zvýhodňuje škůdce proti poškozenému, což ostatně trvá dosud), v 90. letech byly již vyslovovány i zásadní názory komplexního zaměření, m.j. též v návaznosti na připravený návrh koncepce nového občanského zákoníku.

V diskusi se k různým obecným i dílčím problémům nové koncepce a rekonstrukce občanského práva postupně vyjádřily všechny relevantní vědecké autority ze soukromoprávních oborů a řada odborníků z praxe.

2. Uvedená diskuse vyústila v tyto obecně sdílené závěry:

2.1. Základ úpravy soukromého práva (totiž občanský zákoník, zákon o rodině a zákoník práce) představují zákony přijaté v totalitním období a přes četné novelace jsou tím zřetelně poznamenány. Jejich původní koncepce ovlivňuje, např. způsobem a metodou zvolené úpravy (a v některých případech i obsahově), také tyto pozdější novely, nehledě k tomu, že některé novelační úpravy občanského zákoníku hledaly inspiraci např. v t.zv. středním občanském zákoníku z r. 1950 (v zákoně č. 141/1950 Sb.).

2.2. Občanský zákoník neplní funkci, jakou podobné kodifikace v právních řádech obvykle mají, zejména není integrujícím zákonem pro celou soukromoprávní oblast.

To je vyvoláno jednak jeho původním určením jako kodifikace zaměřené převážně jen na úpravu spotřebitelských vztahů a z toho plynoucí systematikou zákoníku, tak i souborem novel z 90. let, které sice původní systematické uspořádání občanského zákoníku zcela rozrušily, ale nebyly s to vytvořit jeho nový sjednocující myšlenkový základ.

Aktuální struktura a systematika občanského zákoníku není jen neobvyklá (lze spíše tvrdit, že zákoník dnes žádnou systematickou nemá), ale zejména je nekonzistentní a nepřehledná. Občanský zákoník je tak dnes charakterizován hybridním a ne zcela logickým obsahem, iracionálním a nepřehledným uspořádáním a malou koordinací s dalšími soukromoprávními předpisy (zákon o rodině, zákoník práce, obchodní zákoník atd.); ty naopak, vzhledem k absenci integrující role občanského zákoníku, mají tendence vytvářet dílčí zákonné úpravy od občanského zákoníku se oddělující cí a "soběstačné".

2.3. To vše vede k efektu, že normativní úprava soukromého práva je dezintegrovaná a

postrádá celkový systém. Praxe také stále naléhavěji pociťuje potřebu vymezení základních znaků některých obecných právních pojmů významných pro soukromé právo vůbec nebo i pro celý právní řád (např. pojem "veřejný statek"). Pokusy de finovat všeobecné pojmy tohoto druhu pro účely jednotlivých spe ciálních zákonů v těchto zákonech autonomně a zpravidla bez hlubšího poznání jejich podstaty, přispívají k dalšímu rozpadu právního systému.

§ 4 Návrh věcného řešení

1. Obecně

1.1. Kodifikací normativní úpravy privátních vztahů mezi lidmi nelze sledovat jen technický přístup k problému, t.j. po formální stránce co možná bezvadně vypracovat legislativně technická řeše ní vztahující se k úpravě soukromoprávních oprávnění a povinností osob. Základní účel občanského zákoníku se nevyčerpává úspěšným naplněním těchto formálních (vnějškových) prvků zákonné úpravy, ale nastavením a fixací sociálně užitečného hodnotového systému jako soustavy pro společnost akceptabilní a napomáhající její celkové rovnováze (homeostázi).

Toto přístupové hledisko je pro rekodifikaci českého soukro mého práva zvlášt' významné, protože stávající úroveň úpravy ob čanského zákoníku (která z tohoto hlediska ovlivňuje soukromé právo vůbec) je v důsledku svého dosavadního vývoje po stránce preference sociálně užitečných hodnot nejednoznačná, resp. indi ferentní.

Bude účelné vyjít z konstrukce, že i pro privátní sféru je nejcennější hodnotou svobodný člověk a jeho přirozené právo dbát o vlastní rozvoj a štěstí, jakož i o rozvoj a štěstí své rodiny, způsobem, který nepoškozuje jiné, a že toto umožnit a chránit je základní účel úpravy občanského práva. Úprava majetkových práv (t.j. vlastnictví a dalších věcných práv, dědění a práva obligač ního) nemůže být účelem sama sobě, ale jen prostředkem k prosazo vání základního cíle zákoníku. Oproti současnému stavu právní úpravy bude kladen vyšší důraz na práva osobní, resp. na proble matiku statusovou. Zároveň bude dbáno i na jiná podstatná krité ria, která, ač obecně občanské právo provázejí od počátku, přece jen se v soukromém právu stále výrazněji prosazují právě v moder ní době, jako je např. ochrana slabší strany (což je princip typický nejen pro právo pracovní, ale také pro právo rodinné nebo pro t.zv. právo spotřebitelské).²

Toto přístupové hledisko ostatně odpovídá ustáleným tradicím kontinentální Evropy a jeho základní principy formulovala již Justiniánova kodifikace v VI. stol. slovy: *Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* (Příkázání práva jsou tato: žít čestně, neškodit druhým a každému dát, co mu patří).

Tento pohled rovněž odpovídá našemu ústavnímu pořádku. Ústava České republiky se už v preambuli hlásí k nedotknutelné hodnotě lidské důstojnosti a svobody a Listina základních práv a svobod zjevně přijímá při kodifikaci lidských práv stejnou hodnotovou souslednost, z jaké bude vycházet i nový občanský zákoník.

1.2. Pokud jde o specifický okruh rodinného práva, půjde především o to, aby nová úprava vyšla vstříc rodině a jejím členům. Stěží by bylo možné popřít, že je to stále to nejlepší, co máme, a že zdravá (ve smyslu správná) rodina je stále tím rozhodujícím momentem pro zdraví společnosti.

² Přitom bude pamatováno na fakt, že v určitých okruzích soukromého práva intenzita zásady ochrany slabší strany ustupuje výrazně do pozadí, byť ani zde úplně nemizí (např. v mezipodnika telských vztazích). To bude nutné v paragrafovaném znění zákoníku vyjádřit.

V nemenší míře však bude i zde brán ohled na potřeby slabších i na očekávání společnosti. S tím je v souladu další posílení ochrany nezletilého dítěte, ba spíš jeho postavení do role plnoprávního subjektu, dále pak zdůraznění prvku "rovnosti šanci" obou manželů zvýšením ochrany potenciálně potřebnějšího manžela v aspektu majetkovém (včetně bydlení) a konečně i realizace adekvátního statusového řešení otázky dvojic stejného pohlaví.

V té souvislosti má klíčový význam zakotvení veškerého statusového právo v kodexu. Základy právního statusu osob byly totiž vždy upraveny v základním soukromoprávním předpisu, totiž v občanském zákoníku. (Statusové právo má zajisté dopady i do práva veřejného, ale tyto důsledky mají zpravidla organizační charakter a vždy jsou pouze druhotné.)

1.3. Změna dosavadního právního stavu je možná několika způsoby.

1.3.1. Především je možné pokračovat v dalších novelizacích stávajícího občanského zákoníku, případně též přijímat další speciální zákony, a myšlenku nového kodexu odložit na pozdější dobu.

Toto řešení by však neodstranilo negativa uvedená výše (partikularismus soukromého práva, dezintegraci právního systému, výkladové a aplikační potíže praxe atd.), ale naopak by je dále akcelerovalo: tím spíš, pokračovalo-li by se v dosavadní praxi, kdy jsou novely zejména občanského zákoníku a zákona o rodině připravovány a navrhovány z různých míst.

1.3.2. Dále je možné vypracovat zcela nový občanský zákoník, a to buď jako civilní kodex komercializovaný, anebo tradičním způsobem:

a) kodex typu komercializovaného občanského zákoníku je pojat jako zákoník jednotný, oslabující výrazně roli speciálních zákonů.

Vzorem pro toto zpracování může být zejména kodifikace nizozemská, ale i některé jiné (občanské zákoníky Švýcarska a Itálie, Québecu, do jisté míry i Ruska aj.).

Takové pojetí předpokládá odstranění duality soukromého práva (vyjádřené dvěma základními kodifikacemi, t.j. občanského a obchodního zákoníku), integraci podstatné části soukromého práva do občanského zákoníku jako jediného soukromoprávního kodexu a redukci doprovodných úprav ve speciálních zákonech na co nejkratší řadu.

Z tohoto pojetí vycházela i původní úvaha o novém občanském zákoníku zpracovaná v letech 1994 až 1996 Ministerstvem spravedlnosti ČR do úrovně Návrhu koncepce občanského zákoníku (dále jen "Návrh").

Záměrem bylo utvořit zákoník v široké míře encyklopedicky shrnující nejrozličnější soukromoprávní témata, včetně práv k nemotným statkům (právo autorské, vynálezecké, úprava práv k průmyslovým a užitným vzorům, k ochranným známkám aj.), práva soutěžního, úpravy cenných papírů atd.

Rozdílně od kodifikace švýcarské, italské, nizozemské se však předpokládalo, že obchodní společnosti budou upraveny mimo občanský zákoník ve speciálních zákonech o obchodních společnostech a o družstvech.

Tento Návrh byl publikován,³ byl předmětem diskusí na dvou konferencích s mezinárodní účastí a také podroben rozboru a kritice i v odborných časopisech. Výsledky této diskuse byly z iniciativy Ministerstva spravedlnosti vyhodnoceny v r. 1998.

Podle převažujícího mínění není z řady příčin účelné volit formu "všeobjímajícího" občanského zákoníku. Důvody pro toto stanovisko jsou hlavně praktické a systematické.

³ Právní praxe, 1996, č. 5-6.

Poukazuje se především na to, že vztahy spojené s nehmotnými statky i se soutěžním právem a s cennými papíry se v řadě aspektů dynamicky vyvíjejí (např. v oblasti práva cenných papírů vznikají stále nové a nové produkty), což vyvolává potřebu průběžných modernizací příslušných právních úprav.

To není příznivé pro začlenění úpravy této materie do širší kodifikace, neboť ta by nutně byla otřásána stále novými novelizacemi.

Občanský zákoník je kodex, jehož úprava má naopak tihnout k zakořenění a stálosti, spoluvytvářet základy rodiny a spoječnosti, umožnit sociálním činitelům klidně a s rozvahou pokračovat ve vývoji s perspektivou změn, k nimž se přistoupí jen zvolna, s rozmyslem a v návaznosti na skutečné posuny v etických a sociálních názorech trvalého významu.

Poukazuje se dále, že právo autorské, vynálezecké, úprava ochranných známek a dalších nehmotných statků, stejně jako obecná úprava efektů (na úrovni zákona o cenných papírech) i navazující zvláštní úpravy ohledně určitých cenných papírů (zákon směnečný a šekový, zákon o dluhopisech aj.) u nás tradičně, a to např. ohledně směnečného práva již od XVIII. stol., řeší zvláštní zákony, a že není teoretický ani praktický důvod tuto tradici měnit.

Také lze vytknout nároky (personální, časové i jiné) na přípravu takto široce pojatého občanského zákoníku, neboť např. přijetí kodifikačních projektů komercializovaných občanských zákoníků z poslední doby (v Nizozemí a v Québecu) předcházely práci trvající takřka 50 let.

Konečně je možné upozornit, že i podle zkušeností zemí, kde tyto komercializované zákoníky platí již delší dobu (např. Švýcarsko nebo Itálie), dochází k jevu označovanému jako dekodifikace, t.j. rozrušování jednotné stavby zákoníku dodatečně vydávanými speciálními zákony.

b) Tradiční způsob odpovídá zachování dualismu úpravy soukromého práva a oddělení kodifikace obecného občanského práva od kodifikace práva obchodního.

Z tohoto pojetí vychází např. právo německé, rakouské nebo polské, ale také francouzské, belgické, španělské, lucemburské apod.

Tento model hlavní kodifikace obecného práva občanského (občanského zákoníku) doplněné speciální zákonnou úpravou obchodního práva (obchodním zákoníkem) byl uplatněn také v našich zemích od 19. stol. do r. 1950. Ze stejného pojetí rovněž vycházela reforma československého soukromého práva připravovaná před 2. světovou válkou, která však nebyla dokončena. Její realizace dospěla pouze do vypracování vládního návrhu nového občanského zákoníku (v r. 1937). Tým způsob uspořádání soukromého práva se u nás přijal v 90. letech, třebaže z důvodů uvedených výše jako značně deformovaný co do uznání role civilního kodexu při úpravě soukromého práva.

Uvedené pojetí bývá kritizováno jako nemoderní. Ukazuje se však, že má v porovnání s komercializovanými občanskými zákoníky své nepřehlédnutelné výhody.

Předně se jím umožňuje vyčlenit z kodifikace občanského práva instituty, které s vlastním účelem civilního práva úzce nesouvisí, protože se týkají jen určitých osob (podnikatelů, resp. obchodníků). To je zejména problém firemního práva, obchodního rejstříku, úpravy právních a smluvních dispozic s podnikem aj. Tyto otázky mohou být upraveny zvláštními zákony, anebo je lze vyřešit - spolu s obchodními společnostmi - v rámci obchodního zákoníku. Při tomto přístupu však musí dojít k podstatné redukci úpravy obchodního závazkového práva oproti současnému stavu.

Při rozhodnutí připravit nový občanský zákoník co možná urychleně, v horizontu několika málo let, a při současném vědomí, že nový občanský zákoník poznamená svou úpravou

životy několika generací, má význam rovněž fakt, že v relativně krátce vymezeném čase nelze vytvářet zákoník zcela odtrženě od dosavadního vývoje, t.j. koncepcí a tématickým záběrem jako zcela nový.

Navrhuje se zaměřit se především na tvorbu zákoníku s dobrou systematikou, s konzistentním obsahem a nadaného přesnými formulacemi.

Podmínky, za nichž má zákoník vzniknout, spíše podněcují k tvorbě kodexu co do celkového právního pojetí racionálně konzervativního, varujícího se experimentů praxí dostatečně neproověřených ani u nás, ani ve státech s nám blízkými právními řády, z nichž mnohé by znamenaly víc než předvídavě formulovaná a společensky účelná nová řešení sociálně riskantní "skoky do tmy". Není totiž jisté, zda by energické zavedení některých novot zasahujících do hloubky zažitých právních struktur jen s odkazem na argument modernosti či nejnovějších trendů bylo v pravém slova smyslu pokrokem.

Jako vhodnější se tedy jeví převzít stávající duální schéma úpravy soukromého práva. To ovšem s tím rozdílem, že role občanského zákoníku musí být zjevně posílena tak, aby nový či vilní kodex byl vůbec s to plnit funkci integrujícího prvku pro soukromé právo jako takové.

1.3.3. Poslední možností je řešit společenskou objednávku (praktickou potřebu) po celkové modernizaci našeho soukromého práva vydáváním samostatných speciálních zákonů. Tyto tendence a iniciativy se ostatně počínají projevovat, a to jak ze strany některých resortů, tak také s využitím různých iniciativ jednotlivých poslanců a poslaneckých skupin.

Ponechat volný průběh tomuto vývoji by znamenalo rezignovat na myšlenku systematicky jednotné, ucelené a integrované úpravy soukromého práva na úrovni kodexu, a tudíž časem dospět k podobnému výsledku, k jakému by se dospělo postupem popsáním výše, sub 1.3.1.

2. Koncepce

2.1. Občanský zákoník bude reformován cestou úplné rekonstrukce, která vytvoří obsahově (preferencí jednotného hodnotového systému), systematickým uspořádáním, volbou terminologie a uspořádáním i podobou jednotlivých normativních konstrukcí celkový rámec a normativní bázi pro celé soukromé právo.

Při tomto postupu musí být brán zřetel na konkrétní poměry, v nichž se česká společnost ocitla. Jde zejména o fakt, že se naše zákonodárství v letech 1948 - 1950 odvrátilo od tradice úpravy soukromých občanských vztahů, vyhovující demokratickým poměrům, a nastolilo čtyři desítky let trvající praxi zaměřenou zcela jiným směrem. Tyto praktické legislativní přístupy - a úroveň aplikace práva i právní kultury vůbec - měly po desetiletí právě na soukromoprávní vztahy destruktivní vliv. Je tedy nutné navázat na tradiční pojetí soukromého práva, jaké zde před touto cézurou bylo, avšak za důsledného a soustavného přihlížení k novějšímu vývoji moderního civilního zákonodárství, zejména v kontinentální Evropě.

2.2. Navrhuje se zachovat i nadále dualismus soukromého práva, t.j. ponechat pojetí ve střední Evropě i u nás tradiční, nerušit úplně obchodní zákoník, jeho rozsah však radikálně zredukovat zejména v úpravě jeho třetí části o obchodních závazcích (§ 261 až 755), z níž podstatný díl, vyjma několika málo zcela specifických úprav dotýkajících se výhradně vzájemného podnikatelského styku, bude nově zohledněn v integrujícím zákoníku občanském.

2.3. Konkrétně budou řešeny vztahy úpravy nového občanského zákoníku a dalších soukromoprávních předpisů takto:

2.3.1. Stávající občanský zákoník č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, bude celý zrušen a nahrazen zákoníkem novým.

2.3.2. Ve stávajícím obchodním zákoníku č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, bude až na minimální a věcně odůvodněné výjimky zrušena většina ustanovení v části třetí, upravující obchodní závazkové vztahy.⁴

2.3.2.1. Úprava soutěžních deliktů a jejich důsledku v § 41 až § 55 obchodního zákoníku bude zrušena a nově upravena v zákoníku občanském. Obsahově zůstane tato úprava nezměněna. Důvodem pro toto opatření je především skutečnost, že způsobilost k deliktu nekalé soutěže nemají pouze podnikatelé, ale soutěžitelé vůbec, a mimo to vedle nich též t.zv. pomocné osoby, a dále pak i fakt, že práva z nekalé soutěže mohou uplatnit i jednotliví spotřebitelé. Nejde tedy o úpravu vztahující se jen k podnikatelskému styku, její adresáty tvoří širší okruh subjektů, a je tudíž systematicky i prakticky odůvodněno svěřit ji zákoníku občanskému.

2.3.2.2. Paralelní obecné části obligačního práva, jak jsou dnes obsaženy v občanském (§ 488 až 587) a v obchodním zákoníku (§ 261 až § 408), budou unifikovány v rámci rekodifikovaného občanského zákoníku. Odstraní se tak věcně nezdůvodnitelná dualita kodifikace závazkového práva obchodního a neobchodního, která je dnes v mnohém směru duplicitní a vcelku zbytečná (příkladem může být zdvojená úprava prodlení, odpovědnosti, promlčení atd.).

Nečetné výjimky lze ponechat nebo i nově upravit tam, kde je to podmíněno zejména zvláštnostmi vzájemného vztahu podnikatelů jako profesionálů (např. pro obchodní vztahy bývá zákonem vylučována možnost soudního snížení náhrady škody i dohodnuté smluvní pokuty, vyloučí se i nadále možnost odstoupit od smlouvy uzavřené za nevýhodných podmínek v tísní, zavede se možnost předem limitovat rozsah náhrady škody aj.), s tím, že fakt a konkrétní rozsah těchto zvláštností závisí na zjištěních, jichž bude dosaženo při postupu prací na paragrafovém znění zákona.

2.3.2.3. Rovněž zvláštní ustanovení obchodního závazkového práva, t.j. úprava smluvních typů jednotlivých obchodních kontraktů (§ 409 až 728) budou při rekodifikaci občanského práva silně redukována.

Pokud jde o jednotlivé pojmenované smluvní typy, zachovají se v obch. z. - anebo se v něm nově upraví - jenom ty, které mají význam pouze pro podnikatelský styk. Toto kritérium bude důsledně respektováno a výběr smluvních typů redukováného obchodního zákoníku podroben pečlivé selekci. (Nabízí se tak zejména smlouva o prodeji podniku, smlouva o nájmu podniku, smlouva o obchodním zastoupení, tiché společenství, apod.). Zbývající typy smluv budou přeřazeny do zákoníku občanského. Při té příležitosti budou odstraněny duplicitní úpravy (duplicitní dnes je např. úprava příkazní smlouvy v občanském zákoníku a mandátní smlouvy v zákoníku obchodním, duplicitně jsou upraveny neobchodní a obchodní kupní smlouva, smlouva o dílo aj.).

2.3.3. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, bude celý zrušen a úprava rodinného práva bude vrácena do občanského zákoníku. Přitom rodinné právo zde bude tvořit jediný celek, aniž bude rozděleno a úprava kodexová doplňována zvláštním zákonem, popř. zákoníkem. Důvodem je obecně platný a všude na světě uznávaný princip, že statusové právo a s ním úzce související práva osobní, resp. osobně majetkové, mají tvořit jeden celek (případně existující výjimky - např. v Německu nebo Rakousku - byly vyvolány

⁴ Předpokládá se ovšem, že stanovení odchylek pro obchodní právo ve zvláštním zákoně bude rozsahem vyhovovat praktickým potřebám obchodních vztahů, a že tudíž tento rozsah bude podmíněn mírou komercializace obligačních vztahů v občanském kodexu.

toliko specifickou historickou situací).

2.3.4. V zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu, ve znění pozdějších předpisů, bude zrušeno ustanovení § 76a a jeho obsah ve své hmotněprávní části převzat do rodiněprávní části občanského zákoníku.

2.3.5. Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů, bude z valné části zrušen a úpravu občanských sdružení (spolků) převezme občanský zákoník. Úprava spolků v občanském zákoníku zároveň poslouží jako generální (subsidiárně použitelná) úprava platná pro právnické osoby typu korporace.⁵

2.3.6. Bude zrušen zák. č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a úprava nadací bude spolu s regulací nadačních fondů svěřena občanskému zákoníku. Úprava nadací zároveň poslouží jako generální (subsidiárně použitelná) úprava pro právnické osoby typu nadace (včetně fondů).

2.3.7. Předmětem úpravy v zákoníku práce, zák. č. 65/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jsou m.j. a především práva a povinnosti z pracovní smlouvy. O argument, že pracovní smlouva je typický institut soukromého práva, se opíraly pokusy přesunout úpravu pracovní smlouvy do občanského zákoníku.

K tomu lze uvést, že smyslem občanského zákoníku jako základního kodexu soukromého práva není soustředit v něm úpravu všech soukromoprávních institutů. Účelem občanského zákoníku je obsáhnout úplnou úpravu *obecného* práva občanského a stanovit všeobecné zásady platné pro soukromé právo vůbec.

Z důvodů politických, praktických i odborných se jeví jako chybná tendence snažící se integrovat do občanského zákoníku pracovní smlouvu a chybná je i argumentace poukazující na zápa doevropské občanské zákoníky, které pracovní smlouvu upravují. (Nizozemská zkušenost, projevující se rezignací na moderní úpravu pracovní smlouvy a mechanickým přenesením příslušného zákona z počátku 20. století do občanského zákoníku, je příklad spíš odstrašující.) Zákoník práce upravuje v kompaktním prolnutí soukromo- i veřejnoprávní prvky pracovního poměru,⁶ a z tradičních i praktických důvodů se tudíž jeví jako vhodné a sociálně užitečné toto řešení zachovat, a to i s přihlédnutím k zásadním změnám v jeho úpravě dvanácti novelami v 90. letech a zejména pak zákonem č. 155/2000 Sb. Závažnost, složitost a sociální význam pracovního práva, a stejně tak potřeba dalšího slaňování našeho pracovního práva s významnými mezinárodními úpravami a s příslušnými právními dokumenty Evropské unie odůvodňují zachovat zákoník práce jako zvláštní právní předpis upravující pracovníprávní vztahy.

Naproti tomu se ale jeví jako nebezpečné, jako soukromé právo dezintegrující a sociálně škodlivé ty tendence, které sledují pod záminkou t.zv. komplexní úpravy pracovního poměru snahu upravit v zákoníku práce a vůči občanskému zákoníku paralelně obecné otázky soukromoprávní povahy (dnes zejména ustanovení o právních úkonech, o vzniku, zániku, změně a zajištění závazků, o promlčení atd.).

Se zřetelem k těmto důvodům je vhodné zachovat zákoník práce i do budoucna, nemůže se však jednat o zákon konkurující vlastní úpravou obecných soukromoprávních institutů občanskoprávní kodifikací, který by již tím vyvolal efekt fragmentace občanského práva.

2.3.8. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním nebude rekodifikačními pracemi dotčen a problematika kolizních norem bude i nadále ponechána specifické úpravě

⁵ Pokud jde o politické strany a o politická hnutí, jež jsou svým charakterem rovněž korporacemi, předpokládá se i nadále jejich úprava ve speciálním zákoně.

⁶ To přirozeně není výhradní zvláštností pracovního práva.

ve zvláštním zákoně. Zachová se dosavadní model jednoty hmotněprávních i procesních kolizních norem v jediném zákoně.

2.3.8.1. Teoreticky není otázka zařazení úpravy kolizních norem hmotného civilního práva do soukromoprávní kodifikace, anebo (spolu s normami procesními) do zvláštního zákona jednoznačně vyřešena.

Také stav legislativní praxe je různý. Některé státy začleňují kolizní normy privátního práva do širších kodifikačních celků (např. Egypt, Německo, Nizozemsko, Québec), jiné tuto úpravu naproti tomu svěřují zvláštnímu zákonu (tak např. Rakousko, Itálie, Švýcarsko nebo Venezuela).

U nás vládní návrh občanského kodexu z r. 1937 počítal s kolizními normami v rámci jeho úpravy. Po válce byla tato část původního vládního návrhu obč. z. vydána jako zvláštní zákon (č. 41/1948 Sb.) a na této úrovni setrval též další - a dosud platný - zák. č. 97/1963 Sb.

Také návrh zásad koncepce občanského zákoníku, vypracovaný Ministerstvem spravedlnosti v r. 1996, sledoval myšlenku začlenění kolizních norem do kodifikace. Ve prospěch tohoto pojetí mluví zejména kodifikační hledisko spojené s požadavkem na komplexní úpravu základní materie soukromého práva v občanském zákoníku. To se zvláště vztahuje k naplnění principu, že občanský zákoník má jako takový význam, je-li v něm soustředěna úprava statusových otázek (z nichž některých dosti významných se kolizněprávní úprava týká). Proti ní hovoří hlavně fakt, že jde o úpravu, která se dynamicky vyvíjí, a tudíž by zařazení kolizních norem mohlo být k újmě požadavku na stabilitu zákoníku. Ve prospěch řešení sledujícího i nadále oddělenou úpravu mluví hlavně vzájemné spojení kolizních norem hmotného a procesního práva v jediném speciálním zákoně, což bývá zdůrazňováno jako hlavní praktická přednost takového řešení. Při projednávání tohoto návrhu se pro ně vyjádřila většina připomínkových míst.

2.3.9. V zákoně o cenných papírech č. 591/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, budou zrušena ustanovení o smlouvách o cenných papírech; právní úprava těchto smluv jako autonomních smluvních typů nebude pro jejich nadbytečnosti zachována, ale tam, kde je toho třeba, budou pro smlouvy o cenných papírech stanoveny příslušené odchylky u smlouvy kupní, darovací, příkazní, komisionářské atd. Zároveň dojde k integraci obecné úpravy cenných papírů (co do jejich soukromoprávní stránky) do občanského zákoníku, takže dojde k celkové změně zákona o cenných papírech na předpis veřejného práva.

2.3.10. Obdobně dojde rovněž v zákoně o právu autorském (v autor ském zákoně) č. 121/2000 Sb. ke zrušení ustanovení o licenční a sublicenční smlouvě (§ 46 až § 57), včetně odkazů na tuto smlouvu v § 74, 78, 82, 86 a 94. Licenční smlouva bude komplexně upravena v občanském zákoníku.

3. Systematika

3.1. V případě kodexu má jeho systematika zvláštní význam.

Cílem přípravy a vydání zákoníku je m.j. přispět k systematickému uspořádání určitého právního odvětví. Ze známých občanských zákoníků je jedinou výjimkou, potvrzující toto pravidlo, francouzský *Code civil*.

Proto musí být celý rozsah úpravy podán v určitém logické souslednosti, zásadně respektující ideový základ a celkový myšlenkový ráz kodifikace (§ 4 1.1.). Dále platí, že jednotlivé části systému mají být proporcionální, že nemá docházet k dupli citám atp.

Celý systém zákoníku bude založen na úpravě tří hlavních okruhů jako právních institucí,

kteřé mají pro obecné právo občanské základní význam: rodina, vlastnictví a smlouva. Jím bude předcházet úprava toho, co je jim všem společné, shrnutá do první obecné části zákoníku. Následovat bude část věnovaná ustanovením společným, intertemporálním a závěrečným.

3.2. Navrhuje se tedy zvolit pro nový občanský zákoník následující systematiku:

ČÁST PRVNÍ: Obecná část

Hlava I: Předmět úpravy a její základní principy

Hlava II: Osoby

Díl 1: Fyzické osoby

Díl 2: Právnícké osoby

Díl 3: Ustanovení o podnikatelích

Hlava III: Zastoupení

Hlava IV: Předmět právních vztahů (věci v právním smyslu)

Hlava V: Právní skutečnosti

Díl 1: Právní jednání

Díl 2: Neúčinnost

Díl 2: Právní události

Hlava VI: Promlčení

ČÁST DRUHÁ: Rodinné právo

Hlava I: Manželství

Díl 1: Vznik manželství

Díl 2: Práva a povinnosti manželů

Díl 3: Zánik manželství

Hlava II: Příbuzenství

Díl 1: Obecně o příbuzenství

Díl 2: Rodiče a dítě

Díl 3: Vztahy mezi jinými příbuznými

Hlava III: Poručenství (poručnictví) a jiné formy péče o dítě

Díl 1: Poručenství

Díl 2: Opatrovnictví (nad dítětem)

Díl 3: Pěstounství

Díl 4: Svěření dítěte do péče jiné osoby

Hlava IV: Registrované partnerství⁷

⁷ Níže se uvádí již jen "partnerství"; v dalších pasážích se pak mluví o "registrovaném partnerství" a o "partnerství" promiscue. Vychází se z předpokladu, že při vypracování osnovy bude pro registrované partnerství zavedena

Díl 1: Vznik partnerství

Díl 2: Práva a povinnosti partnerů

Díl 3: Zánik partnerství

ČÁST TŘETÍ: Absolutní majetková práva

Hlava I: Věcná práva

Díl 1: Držba

Díl 2: Vlastnictví

Díl 3: Věcná práva k cizím věcem

Hlava II: Dědické právo

Díl 1: Právo na pozůstalost

Díl 2: Pořízení pro případ smrti

Díl 3: Dědění ze zákona

Díl 4: Odkazy

Díl 5: Projednání a potvrzení dědictví

ČÁST ČTVRTÁ: Relativní majetková práva

Hlava I: Obecná ustanovení o závazcích

Díl 1: Vznik závazků

Díl 2: Změny závazků

Díl 3: Zánik závazků

Díl 4: Zajištění a utvrzení závazků

Hlava II: Závazky z právních jednání

Díl 1: Smlouvy o převedení věci do vlastnictví jiného

Díl 2: Smlouvy o přenechání věci k užití jinému

Díl 3: Schovací smlouvy

Díl 4: Smlouvy příkazního typu

Díl 5: Smlouvy související s dopravou

Díl 6: Smlouva o dílo

Díl 7: Bankovní smlouvy

Díl 8: Pojistné smlouvy

Díl 9: Zopatřovací smlouvy

Díl 10: Smlouva společenská

Díl 11: Smlouvy odvážné

Díl 12: Závazky z jednostranných právních jednání

Hlava III: Závazky z deliktů

Díl 1: Úvodní ustanovení

Díl 2: Obecná úprava odpovědnosti za škodu

Díl 3: Rozsah a způsob náhrady škody

Díl 4: Odpovědnost za škodu v některých zvláštních případech

Díl 5: Zvláštní ustanovení o odpovědnosti za nemajetkové újmy

Hlava IV: Závazky z jiných právních důvodů

Díl 1: Závazky vzniklé z kvazikontraktů

Díl 2: Závazky vzniklé z kvazideliktů

ČÁST PÁTÁ: Ustanovení společná, přechodná a závěrečná

Hlava I: Ustanovení společná

Hlava II: Ustanovení přechodná a závěrečná

3.3. Je nutné respektovat, že i při takto rozvrženém uspořádání látky nelze celou úpravu obecného občanského práva tomuto systému puristicky obětovat bez zřetele na praktické ohledy.

Např. úpravy majetkového práva manželů a dědických smluv budou zařazeny do širších celků práva rodinného a práva dědického, nikoli do práva obligačního. Obecná úprava následků prodlení a vadného plnění bude zařazena do obecné části závazkového práva a pojednáno o nich bude v návaznosti na úpravu splnění, jak odpovídá tradici i pojetí ve většině evropských občanských zákoníků, nikoli v rámci úpravy obligací vzniklých z právních deliktů, kam by jinak mohly být zařazeny, apod.

V některých případech ohled na takto navržený systém dodržet ani není dobře možné, protože např. zástavní právo lze zařadit stejně dobře do okruhu práv věcných i do okruhu práv obligačních. V těchto a podobných situacích se osnova zákoníku přidrží vžitých řešení, a tak bude např. zástavní právo zařazeno mezi práva věcná.

4. Metoda úpravy

4.1. Z metodologického hlediska bude vzat za základní vzor pro tvorbu nové kodifikace soukromého práva vládní návrh občanského zákoníka ČSR z r. 1937 za současného zohlednění vývoje občanského zákonodárství v novější době.

Vládní návrh z r. 1937 může být vhodným příkladem co do své celkové koncepce i co do některých konkrétních úprav jednotlivých institutů (např. držba, směnná smlouva, vedlejší doložky u smlouvy kupní apod.) a systematického uspořádání větších tématických celků. Zejména však poslouží jako dobrý vzor ostrým a srozumitelným vyjádřením normativních konstrukcí, důsledným užíváním českého právního pojmosloví a vůbec respektem k dobré češtině.

Tím není řečeno, že terminologie a stylistika této zákonné osnovy má být přejímána včetně neživotných archaismů. Respektováno bude, že řeč zákona má být prostá, nehledaná a jasná, že se má vyhýbat strojenosti a vytváření umělé patiny a že zákon, a v první řadě občanský zákoník, není určen pro právníky a filology, ale pro občanstvo. Stejně tak je a bude k tomuto vzoru při stupování uvážlivě a kriticky, zvláště se zřetelem k tomu, že se některé pokusy z 90. let obnovit v právním řádu určité starší právní instituty nesetkaly v praxi vždy s úspěchem (byť se tak nejednou stalo v důsledku ledabylosti legislativní práce: příkladem může být např. obnovení družstevních záložen).

4.2. Metodologicky lze zdůraznit důraz na následující přístupy:

4.2.1. Odedávna platí, že zákon nelze směřovat s učebnicí.

To má význam zejména pro užívání legálních definic a explika cí (vysvětlivek) v zákonné úpravě. Tendence k hojnému používání legálních definic se projeví např. v původním textu francouzského Code civil z r. 1804, ale již rakouský občanský zákoník z r. 1811 se jim dost důsledně vyhýbal. Od přelomu 19. a 20. stol. se praxe legálních definic začala spíše opouštět a své místo si udržela především v právních řádech států byrokraticky řízených.

U nás se snaha definovat pojmy "pro účely tohoto zákona" rozmohla zejména 70. a 80. letech jako přímý výraz politického cíle svázat život společnosti i možnosti (zejména soudního) nalézání práva. Tyto tendence se paradoxně rozmnožily po r. 1989 a stejně paradoxně ztěžují interpretaci zákona.

Nový zákoník bude respektovat starou pravdu, že mnohá věc vypadá dobře v učené knize, ale bídě v zákoně. Zákoník se proto bude co možná vyhýbat přijímání definic do svého textu a vydá se cestou jejich redukce na minimální míru, třebaže nebude puristicky dbát o to, aby se zcela rezignovalo na poučení o pojmech, které nová právní úprava použije.

Tak v obligačním právu bude při úpravě jednotlivých smluvních typů naprosto nutné seznámit adresáty normy s hlavními znaky upravených typů smluv, byť se k tomu formální úpravy definice nepoužije.

Bude-li nezbytné volit v textu zákona definici, půjde vždy o definici normativní a generální (s obecným dosahem). Preferován však bude úmysl normovat především podmínky vzniku a zániku práv a povinností, anebo upravit podmínky a následky uplatnění jednotlivých práv, u pojmů zásadního významu pak zejména akcentem na jejich typické znaky.

4.2.2. Bude favorizována snaha o stručné vyjadřování. Tak budou při formulaci zákonného textu vyloučeny jednak zvláštní podrobné úpravy vzácně se vyskytujícími případy, jednak těch případů, ohledně jejichž řešení u rozumně uvažujícího člověka žádná pochybnost vzniknout nemůže. Tak např. stanoví-li se, že manželství zaniká smrtí některého z manželů, netřeba již - s ohledem na oba právě uvedené principy - zvlášť stanovovat, že manželství zaniká také smrtí obou manželů.

S naplňováním požadavku na stručné vyjadřování bude spojena snaha vyhnout se úpravám nadměrně kazuistickým, jdoucím do zbytečných detailů. Jako vhodnější se jeví normativní konstrukce obecnější, které přílišným způsobem nespojují možnosti společenského vývoje a rigiditou nebrání sociálnímu pokroku.

4.2.3. Stejně tak bude důležitá snaha o jasné vyjadřování. Bude se dbát, aby byla pro stejné pojmy používána stejná slova a pro různé pojmy slova různá.

Zároveň se bude dbát o vyjadřování jednoznačné. Položí se důraz, aby se nový kodex vyvaroval nejasností a dvojsmyslů.

4.2.4. Jednota, abstrakce a stručnost budou hlavní ideály, ke kterým budou práce na novém občanském zákoníku z metodologického hlediska směřovat.

4.2.5. Významným cílem rekodifikace soukromého práva je integrace jeho úpravy.

Za tím účelem bude při tvorbě občanského zákoníku postupováno tak, aby se - oproti dosavadnímu stavu - odstranily zbytečné institucionální a normativní multiplicity a nadbytečnosti vyvolané zejména tím, že

a) obecné právní instituty (např. v občanském a obchodním zákoníku a v zákoníku práce) jsou upraveny duplicitně nebo triplicitně;

b) v některých případech jde o tendence prosakující i do dalších právních předpisů (příkladem může být variabilita podmínek pro přiznání práva na satisfakci při zásazích do nehmotných statků),

c) a dále pak snahou některých speciálních předpisů konstruovat vlastní specifické smluvní právo (např. úprava smluvních typů v zákoně o cenných papírech nebo v zákoně o právu autorském apod.).

Reforma soukromého práva se k těmto tendencím postaví odmítavě a tyto partikularizované úpravy v nejvyšší možné míře zkoncentruje do kodexu.

5. Mezinárodní smlouvy

5.1. K navrhované úpravě se vztahují některé mezinárodní smlouvy. Jejich přehled se, spolu s některými dalšími mezinárodněprávními dokumenty, uvádí dále. Neuvádějí se tu však ty mezinárodní smlouvy a další dokumenty obdobné povahy, které se týkají otázek výkonu závislé práce, protože se počítá i nadále s autonomní existencí zákoníku práce a s tím, že úprava těchto otázek bude náležet do jeho působnosti.

5.2. Pokud jde o mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána a jež se obecně dotýkají celkové problematiky občanského práva, je nutné uvést tyto:

- Úmluva o otroctví (1930), publikovaná pod č. 165/1930 Sb.;
- Evropská úmluva o lidských právech a základních svobodách (1950), publikovaná pod č. 209/1992 Sb.;
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965), publikovaná pod č. 95/1974 Sb.;
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966), publikovaná pod č. 120/1976 Sb.;
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966), publikovaná pod č. 120/1976 Sb.;
- Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen (1979), publikovaná pod č. 62/1987 Sb.;
- Úmluva o svobodě sdružování a ochraně práva odborově se organizovat (1948), publikovaná pod č. 489/1990 Sb.;
- Úmluva OSN o právech dítěte (1989), publikovaná pod č. 104/1991 Sb.;
- Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou na straně jedné a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé (1993), publikovaná pod č. 7/1995 Sb.;

5.2.1. Pokud jde o práva věcná, právo dědické a práva závazková, vztahují se k této oblasti, kromě smluv uvedených pod bodem 5.2., tyto mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána:

- Úmluva o promlčení při mezinárodní koupi zboží (1974), publikovaná pod č. 123/1988 Sb.;
- Dodatkový protokol k úmluvě o promlčení při mezinárodní koupi zboží (1980), publikovaný pod č. 161/1991 Sb.;
- Úmluva OSN o smlouvách při mezinárodní koupi zboží (1980), publikovaná pod č. 160/1991 Sb.;

- Úmluva OSN o námořní přepravě zboží (1978), publikovaná pod č. 193/1996 Sb.;
- Úmluva o mezinárodní železniční přepravě, publikovaná pod č. 8/1985 Sb.

5.2.2. Pokud jde o právo rodinné, vztahují se k této problematice, kromě smluv uvedených pod bodem 5.2., dále tyto mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána:

- Úmluva OSN o státním občanství vdáných žen (1957), publikovaná pod č. 72/1962 Sb.;
- Úmluva OSN o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavírání manželství a registraci manželství (1962), publikovaná pod č. 124/1968 Sb.;
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (1993); publikovaná pod č. 43/2000 Sb. m. s.;
- Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a o obnovení výchovy dětí (1980), publikovaná pod č. 66/2000 Sb. m. s.;
- Evropská úmluva o osvojení dětí (1967), publikovaná pod č. 132/2000 Sb. m. s.

5.2.3. Pokud jde o mezinárodní právo soukromé, vztahují se k této problematice, kromě smluv uvedených pod bodem 5.2., Konvence Haagské konference o soukromém právu mezinárodním, a to, pokud jde o konvence, jimiž jsme vázáni:

- Úmluva o civilním řízení soudním (1954); č. 72/1966 Sb.;
- Úmluva o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem (1958); č. 14/1974 Sb.;
- Úmluva o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití (1970), č. 132/1976 Sb.;
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (1980); č. 34/1998 Sb.⁸

5.3. Navrhovaná úprava je s těmito mezinárodními smlouvami v souladu.

5.4. Je dbáno, aby navrhovaná úprava byla v souladu i s očekávanými závazky České republiky mezinárodní povahy, jakož i s jinými mezinárodněprávními dokumenty, z nichž se v následujícím přehledu zejména uvádějí:

- Úmluva o mezinárodní soudní příslušnosti a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (1988);
- Evropská úmluva o pravomoci a výkonu rozsudků v občanských věcech (1968);
- Rezoluce Rady Evropy č. 29/1972, o snížení věku plné právní způsobilosti;
- Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství (1975);
- Rezoluce Rady Evropy č. 37/1977, o přemísťování dětí;
- Rezoluce Rady Evropy č. 37/1978, o rovnosti manželů v občanském právu;

⁸ Z Haagských konvencí Česká republika dosud neratifikovala tyto:

- o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti k dětem (1956);
- o pravomoci, rozhodném právu a uznání rozsudků týkajících se adopcí (1965);
- o uznání a výkonu cizích rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (1971);
- o uznání a výkonu cizích rozhodnutí (1971);
- o právu rozhodném pro závazky výživného (1973);
- o celebrování a uznávání platnosti manželství (1978)
- o právu rozhodném pro zastoupení (1978)
- o ochraně dětí a o spolupráci k mezinárodní adopci (1993);
- o jurisdikci, rozhodném právu, uznání, výkonu a spolupráci v oblasti rodičovské odpovědnosti a prostředků ochrany dítěte (1996).

Také k nim bude ve zvýšené míře přihlíženo.

- Doporučení Rady Evropy č. 15/1981, o právech manželů týkajících se využívání rodinného bytu a užívání zařízení domácnosti;
- Doporučení Rady Evropy č. 2/1982, o poskytování záloh na výživné ze strany státu;
- Doporučení Rady Evropy č. 4/1984, k rodičovské odpovědnosti;
- Evropská úmluva o prevenci mučení a nelidského či degradujícího zacházení či trestání (1987);
- Doporučení Rady Evropy č. 6/1987, o pěstounských rodinách;
- Rezoluce Rady Evropy č. 2/1988, o svrchovanosti zájmu dítěte v oblasti soukromého práva;
- Doporučení Rady Evropy č. 3/1988, o platnosti smluv mezi osobami žijícími spolu jako nezezané dvojice a jejich závětních dispozic;
- Doporučení Rady Evropy č. 1/1989, o přispívání po rozvodu;
- Doporučení Rady Evropy č. 1121/1990, o právech dítěte;
- Evropská úmluva o lidských právech a biomedicině (1997);
- Občanskoprávní úmluva o korupci (1999).

6. Komunitární právo

6.1. Navrhovaná úprava se částečně kryje s předmětem úpravy některých směrnic ES/EU a dalších právních dokumentů Evropské unie. Některé z níže uváděných právních dokumentů totiž zčásti vyžadují také vnitrostátní normativní opatření v oboru práva veřejného, která občanský zákoník zásadně provádět nemůže. Míra implementace evropských směrnic také závisí na rozhodnutí, která z alternativ navržených ve zvláštní části tohoto záměru bude přijata.

Těmito dokumenty ES/EU jsou:

6.1.1. Smlouva o založení Evropského společenství (1957), v platném znění

6.1.2. a níže uvedené směrnice:

- směrnice 84/450/EHS, o zavádějíci reklamě, a č. 97/555/ES, již se doplňuje směrnice č. 84/450/EHS o zavádějíci reklamě tak, aby zahrnovala také srovnávací reklamu;
- směrnice č. 85/374/ES, o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku;
- směrnice č. 85/577/EHS, o ochraně spotřebitele vzhledem ke smlouvám sjednávaným mimo obchodní místnosti;
- směrnice č. 87/102/EHS (ve znění směrnice č. 90/88/EHS), o spotřebitelském úvěru;
- směrnice č. 90/314/EHS, o hotových programech na cesty, prázdniny a zájezdy;
- směrnice č. 91/308/EHS o předcházení zneužití finančního systému k praní špinavých peněz;
- směrnice č. 93/13/EHS, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách;
- směrnice č. 94/47/ES, o ochraně nabyvatelů vzhledem k některým aspektům smluv o prodeji práva používat nemovitost na základě časového rozvrhu;
- směrnice č. 97/5/ES, o přeshraničních převodech;
- směrnice č. 97/7/ES, o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku;

- směrnice č. 99/44/ES, o některých aspektech prodeje zboží spotřebiteli a souvisejících zárukách;
- směrnice č. 1999/44/ES o určitých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na spotřební zboží;
- směrnice č. 2000/31/ES o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu;
- směrnice č. 2000/35/ES o postupu proti opožděným platbám v obchodních transakcích;
- směrnice č. 2000/43/ES kterou se provádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ ;

6.1.3. a nařízení:

- nařízení Rady č. 1347/2000/ES o soudní příslušnosti, uznávání a výkonu rozsudků ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem;
- nařízení Rady č. 1346/2000 o řízeních o platební neschopnosti.

6.2. Navrhovaná úprava je s těmito dokumenty v souladu.

6.3. Pokud jde o oblast pracovního práva, platí obdobně to, co je uvedeno výše ohledně mezinárodních smluv (5.1.), t.j. že tu nejsou uvedeny právní dokumenty ES/EU vztahující se k výkonu závislé práce, jelikož se předpokládá, že tyto otázky bude upravovat zákoník práce.

II. Zvláštní část

§ 1 Obecně

1. Název "občanský zákoník" bude zachován i pro rekonstrukci.

Nelze přehlédnout jistou obtíž s názvem zákoníku.

Pro kodifikaci tohoto druhu se u nás vžilo označení "občanský zákoník", podobně jako i v řadě jiných zemí (*Code civil, Codice civile, Bürgerliches Gesetzbuch, Burgerlijk Wetboek* atd.).

Takový název však vůbec neodpovídá obsahu, protože postavení občanů a jejich práva a povinnosti nejsou předmětem úpravy občanského zákoníku. I dnes platný občanský zákoník používá pojmu "občan" jen minimálně (v § 429, 447a, 855, 865 a v § 872; kromě toho se ještě v § 11 mluví o občanské cti člověka) a z jeho § 1 plyne, že předmětem úpravy zákoníku jsou právní ochrana osobnosti a majetkových poměrů osob.

Nejde tedy při této zákonné úpravě o práva a povinnosti občanů, ale o práva a povinnosti fyzických a právnických osob. Zohlednění tohoto pojetí v názvu zákoníku, např. označením "zákon o soukromých právech a povinnostech osob", by však působilo těžkopádně a život by si jej nepřisvojil. Podobně by zcela jistě možné a přesnější označení "zákon o všeobecném právu soukromém (občanský zákoník)" čekal týž osud a zákon by praxe i nadále označovala jako občanský zákoník.⁹ Případná změna názvu na "civilní zákoník", "civilní kodex" nebo "zákon o právu civilním" by pro širší veřejnost působila nezvykle a obsahově by v sobě měla touž nesprávnost jako stávající označení občanského zákoníku.

Z uvedených důvodů bude pro novou kodifikaci soukromého práva název "občanský zákoník" i nadále zachován.

Lze poukázat, že ani právní věda nemá s podobným označením potíže a tradiční název pro příslušnou disciplínu (občanské právo hmotné) nikdo jako nesprávný nezpochybňuje.

2. Zákoník bude systematicky uspořádán do pěti částí; každá část se bude dále dělit na hlavy a podle potřeby i na díly a oddíly.

Jak již uvedeno občanský zákoník bude strukturován na:

- a) část obecnou,
- b) část věnovanou právu rodinnému,
- c) část věnovanou úpravě absolutních majetkových práv,
- d) část věnovanou úpravě relativních majetkových práv,
- e) a část zahrnující ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

§ 2 K obecné (první) části zákoníku

1. Celkové pojetí

⁹ V analogické souvislosti lze poukázat na zkušenost se zák. č. 455/1991 Sb., v platném znění, o němž nikdo nemluví jako o "zákoně o živnostenském podnikání", ale jako o "živnostenském zákoně".

1.1. První (obecná) část občanského zákoníku pojme ustanovení o předmětu úpravy zákoníku, jejích základních principech, dále o osobách (subjektech občanského práva), o právních skutečnostech a předmětech a o promlčení.

1.2. Klade se otázka, zda má občanský zákoník obsahovat vůbec nějakou (a na jistém místě kodifikace soustředěnou a uspořádanou) úpravu obecných věcí a otázek, t.j. institutů společných všem dalším částem zákoníku.

Jsou civilní kodexy, které jsou bez obecné části (např. italský nebo nizozemský), jsou však také zákoníky vybavené obecnou částí jako např. německý a většina zákoníků ovlivněná německým právním myšlením. Systematické třídění občanského práva hmotného na obecnou část, práva věcná, právo závazkové, rodinné a dědické vychází z německého pandektního učení¹⁰ a došlo poměrně širokého uznání.

Toto pojetí se odrazilo i v projektu některých kodifikací. Už rakouský zákoník z r. 1811 mluví v § 14 o tom, že občanské právo kromě práv osobních a věcných zahrnuje i předpisy jim společné, třebaže tento kodex vlastní svého druhu obecnou část zařadil až na konec zákoníku (§ 1342 a násl.).

1.3. Také u nás se stalo zařazení obecné části do občanského zákoníku za půlstoletí tradicí (poprvé ji použil občanský zákoník z r. 1950) a praxe je na tuto úpravu zvyklá, počítajíc s ní jako s účelnou.

1.4. Zařazení obecné části do občanského zákoníku věcně odůvodňuje fakt, že různorodé vztahy, které zákoník upravuje, vyžadují i úpravu všeobecných a jim společných pravidel. Nebýt takové obecné úpravy, bylo by nutné

a) buď některé úpravy v jednotlivých částech opakovat, což by kromě nežádoucích duplicít vyvolalo i riziko významových posunů,

b) anebo volit cestu vzájemných odkazů, což by fakticky vyvolalo stejný efekt jako samostatně vyčleněná úprava institutů gene rálního významu ve zvláštní obecné části, ale s chaotickou systematikou, a tudíž i nepřehledně.

1.5. Do obecné části zákoníku bude možné převzít řadu myšlenek z dosavadní úpravy, třebaže bude nutné vzít v úvahu, že některé otázky jsou dosud upraveny jen povrchně, anebo nejsou upraveny vůbec. Nejrůznější mezery tohoto druhu bude nutné vyplnit a nedostatky napravit nebo odstranit.

Rovněž bude nutné vyjít důsledněji z úpravy práv a svobod zakotvených v Listině základních práv a svobod a v příslušných mezinárodních úmluvách.

2. Předmět úpravy

2.1. Oproti dosavadnímu stavu bude občanský zákoník důsledně pojat jako všeobecný předpis soukromého práva. To bude vyjádřeno i při normativní konstrukci osobní a věcné působnosti zákoníku.

2.2. Občanský zákoník upraví statusové, osobní, rodinné a majetkové poměry fyzických osob, se zvláštním důrazem na soustředění úpravy všech statusových otázek těchto osob do občanského zákoníku, a statusové i majetkové poměry osob právnických, jakožto subjektů navzájem si v privátních vztazích rovných, bez zřetele k jejich občanství nebo domicilu.

¹⁰ Heise, G. A., Grundriß eines Systems des gemeines Civilrechts zum Behufe von Pandektenvorlesungen (1807).

Stejnou měrou bude úprava občanského zákoníku dopadat i na soukromoprávní vztahy státu k jiným subjektům soukromého práva; pro tyto účely bude stanoveno, že v soukromoprávních vztazích má stát postavení právnické osoby.

2.3. Co do věcného dosahu bude působnost kodifikace soukromého práva rozšířena zejména do oblasti práva rodinného a obchodního a do oblasti práva pracovního v rozsahu stanoveném zákoníkem práce.

2.3.1. Pokud jde o rodinné právo, byla jeho úprava tradičně součástí úpravy v občanských zákonících, protože jde přirozenou část *obecného* soukromého práva. K tomuto pojetí se občanský zákoník vrátí a rodinněprávními otázkám bude věnovat druhou část zákoníku. Vyčlenění rodinného práva z občanských zákoníků odpoví dá totalitním právním koncepcím.

2.3.2. Oblast práva obchodního zasáhne nová úprava v občanském zákoníku dvojitým způsobem.

Za prvé, oproti dosavadnímu stavu dojde k zásadní změně v tom směru, že téměř celé dnešní obchodní obligační právo (t.j. obecná úprava závazků a ustanovení o jednotlivých smluvních typech) bude - až na několik málo výjimek - po nezbytných úpravách přesunuto do občanského zákoníku, a tím se nedůvodně přebujelý dualismus obchodních a neobchodních vztahů zásadně odstraní.

Za druhé, v důsledku této operace dojde k tomu, že občanský zákoník bude vystupovat vůči obchodnímu zákoníku jako všeobecný kodex soukromého práva skutečně, nikoli jen proklamativně, jak je tomu dosud. Dnes sice oba kodexy slovně vyjadřují princip subsidiární aplikace občanského práva i na právo obchodní, ale značný rozsah speciálních (mnohdy však jen duplicitních) ustanovení obchodního zákoníku roli občanského zákoníku jako obecného kodexu soukromého práva fakticky devalvuje.

2.3.3. Efekt reálně působícího všeobecného předpisu soukromého práva bude vyvolán i vůči ostatním soukromoprávním úpravám, byť budou provedeny speciálními zákony.

Nejzřetelnější změna bude provedena ve vztahu občanského zákoníku vůči zákoníku práce. Úprava pracovněprávních vztahů bude nadále vyhrazena zákoníku práce jako speciálnímu zákonu. Zároveň však bude úprava obecných soukromoprávních institutů zavedena pro celé soukromé právo jako normativní úprava sjednocená a jednotná. Předpokládá se, že zákoník práce vlastní úpravou vymezí rozsah možné aplikace ustanovení občanského zákoníku na pracovněprávní vztahy.

Tak se jeví účelné upravit na obecné úrovni jednotně takové právní instituty jaké se např. vztahují k zajištění nebo k zániku závazků. Zároveň je zřejmé, že se v pracovněprávních vztazích musí určité aspekty i těchto obecných institutů řešit odlišně. To se týká např. omezení nebo i vyloučení použití smluvní pokuty nebo možnosti využít započtení v těchto vztazích. Podobně bude účelné upravit odchýlně od občanského zákoníku neplatnost pracovněprávních úkonů pro nedostatek formy či pro absenci přivolení příslušného orgánu. Stejně tak je zřejmé, že určité instituty budou vyžadovat komplexnější úpravu. Příkladem může být nutná komplexní úprava skončení pracovního poměru, typická svými zvláštními instituty. Někdy půjde zvolit různá řešení, a bude na úpravě zákoníku práce, zda zvolí cestu uzákonění odchylek, anebo obecnější úpravu. Příkladem je odpovědnost za škodu. Zákoník práce může stanovit příslušné odchylky od obecné úpravy (např. u odpovědnosti zaměstnance za škodu pro určité případy zejména vyloučit presumpci zavinění, stanovit rozsah náhrady škody jako omezený a vyloučit solidaritu škůdců), anebo v zájmu praktičnosti a přehlednosti zvolit pro tento případ úpravu komplexní. Respektuje se, že plánovaný posun v úpravě soukromého práva a ve vztahu občanského zákoníku a zákoníku práce, nesmí vést k újmě zaměstnanců. Zároveň, a to - celkovým zpřehledněním celé

soukromoprávní úpravy - i v jejich zájmu, dojde k odstranění zbytečných duplicit v právním řádu tam, kde stačí úprava společná (příkladem může být úprava promlčení, bezdůvodného obohacení, zbavení způsobilosti k právním úkonům apod.). V tomto smyslu se tedy uplatní princip, že se na pracovněprávní vztahy občanský zákoník uplatní v rozsahu stanoveném zákoníkem práce.

3. Zásady

3.1. V některém z úvodních ustanovení zákoníku budou vyjádřeny zásady, z nichž jeho úprava vychází, s příkazem vykládat a aplikovat jednotlivá ustanovení zákoníku ústavně konformním způsobem s důsledným šetřením těchto zásad.

3.2. Již přes sto let se v novodobém právním vývoji utváří to přístupové hledisko k zákonu, že při jeho výkladu nepadají na váhu ani tak jeho mrtvá slova, ale legislativní důvod a účel. Tak se právní doktríny demokratických států kontinentální Evropy rozešly ve 20. a 30. letech XX. stol. a ještě zřetelněji v poválečném období s exegetickým formalismem používaným jak při výkladu zákona, tak při jeho praktické aplikaci. To také odpovídá dávné Celsově paroli, podle níž platí, že "znát zákony neznamená znát jejich slova, ale jejich smysl".

V právním prostředí komunistického státu byly u nás naopak generace vychovávány, zejména v 70. a 80. letech, v tendenci vidět při výkladu právních předpisů pouze jejich slova, a tyto sociálně zřejmě škodlivé tendence, jak lze odpozorovat z reálného života a ze stavu právní praxe, a dokonce i z judikatury Nejvyššího soudu ČR, zjevně přetrvávají. Bude proto účelné dát soudu jasnou instrukci, co je pro výklad zákona prioritou.

Ve stabilizovaném právním státě se zavedenou demokracií by takové normativní řešení nebylo potřeba, protože je tamní praxe obecně uznává jako samozřejmý princip, dávno formulovaný právní vědou (resp. jde o princip, braný v tradičních demokratických společnostech právní vědou a praxí za samozřejmý). V našem právním prostředí, myšlenkově zatíženém totalitní minulostí, je však jiná situace.

3.3. Stávající občanský zákoník přímo nebo nepřímo některé právní principy a příkazy pro výklad zákonných ustanovení na různých místech formuluje (např. ohled na občanská práva a svobody, nedotknutelnost vlastnictví, zákaz zneužití práva, respekt k dobrým mravům, nutnost volit pro výklad zákona v případě nouze analogii aj.).

Tato úprava však není ucelená, obsahově konzistentní, nebere výhradní zřetel na soukromé právo, postrádá systematické uspořádání. Bude proto účelné vyjádřit myšlenkový a hodnotový základ občanského zákoníku zřetelněji, s důrazem na (1.) ochranu člověka a jeho práva brát se o vlastní rozvoj a štěstí své i své rodiny, (2.) zvláštní ochranu rodiny, (3.) ochranu slabší strany, (4.) zákaz zneužití práva a (5.) na ochranu vlastnictví.

3.4. Právní principy, vyjadřující respekt k výše uvedeným hodnotám, nejsou jediné, a navíc je lze vyjádřit různými slovy, vždy s důrazem na jiný aspekt. Výčet obecných zásad právních v zákoníku proto nemůže být nikdy úplný.

S tím se pojí riziko, že by na právní zásady, které v zákoně výslovně vzpomenuy nebudou, mohlo být nahlíženo jako na zásady neexistující, anebo alespoň zákonem neuznané. Takový přístup by byl principiálně nesprávný, protože obecně uznané a osvědčené principy práva kodifikuje právní věda (teorie), nikoli legislativní praxe. Čelit mu lze jen tak, že výčet právních principů, k nimž se zákoník hlásí, bude zřetelně pojat jako demonstrativní a že bude uveden pružnou klauzulí, generálně se odvolávající na všeobecné zásady právní, obecně uznávané právní vědou (teorií).

3.5. Zdůrazněn bude rovněž zásadně dispozitivní charakter úpravy zákoníku. I tu bude

převzata dosavadní konstrukce (§ 2 odst. 3 obč. zák.), protože pokus řešit odlišení kogentních ustanovení od dispozitivních taxativním výčtem kogentních ustanovení, jak se stalo v § 263 obč. z., se v praxi neosvědčil. V té souvislosti nejde jen o to, že se sebepečlivější výčet ustanovení prohlášených za kogentní projeví při praktické aplikaci nutně jako neúplný. Především je třeba zdůraznit, že u zákoníku tohoto typu (a s předpokládanou dlouhodobou platností) je nezbytné ponechat dostatečný prostor nauce a judikatuře k "dolaňování" zákona v zájmu praktické potřeby (není výjimkou, že zákonné ustanovení, považované léta za kogentní bude po čase prohlášeno judikaturou za dispozitivní a naopak).

Toto základní a klíčové hledisko doplní přístupy doplňkové povahy. Především se nic nezmění na praxi, že v závažných případech bude již při stylizaci jednotlivých ustanovení v nich prohlášeno, že se strany od nich odchýlit nemohou. Výslovný zákaz smluvení odchylky bude uváděn v případech, kdy je na zákaz kladen důraz (s ambicí uvést všechny nepochybné případy), a také tam, kde je zřejmé, že ustanovení kogentní být musí a že by bez jasné ho vyjádření zákonodárce mohly o jeho charakteru vzniknout pochybnosti.

Mimo to se zvažuje obecné vyjádření zásady, že v pochybnostech nutno vždy uznat za kogentní úpravu práv statusových a věcných, jakož i vhodnost zřetelného zákazu vyhýbat se omezením kogentních ustanovení sjednáváním innominátních smluv.

3.6. Zásadní dispozitivita se ovšem neuplatní pro věci statusové, resp. ani pro úpravu dalších otázek týkajících se právního postavení osob, zejména co se týká rodinných poměrů fyzických osob. Pro tuto materii bude naopak vyjádřena zásadní kogentnost její úpravy.

3.7. Pojetí obecného kodexu civilního práva jako zákoníku zásadně dispozitivního také přirozeně nevylučuje omezení smluvní volnosti v dalších oblastech úpravy (může jít např. o případnou úpravu smluvního přimusu). Podobně zásadní dispozitivita obecné úpravy soukromého práva nevylučuje zvýšení míry donucujících ustanovení ve speciálních zákonných úpravách (např. v úpravě obchodních společností, anebo v úpravě pracovních vztahů). Věcný záměr kodifikace soukromého práva se však těmto speciálním otázkám blíže nevěnuje, protože ty nebudou přímým předmětem jeho úpravy.

4. Ochrana soukromoprávních vztahů

4.1. Svépomoc, ochrana pokojného stavu obecním (obvodním) úřadem, obecné právo na soudní ochranu a zákaz zneužití práva budou, třebaže s nezbytnými upřesněními, v zásadě převzaty z dosavadní úpravy.

4.2. Jedná se o problematiku upravenou standardním způsobem, která nečiní v praxi interpretační ani aplikační obtíže, a může být tedy bez významnějších korektur a po zohlednění praktických poznatků s aplikací příslušných zákonných ustanovení převzata i do nového občanského zákoníku.

5. Osoby

5.1. Za základ příští úpravy se vezme zákonná úprava dosavadní. I nový občanský zákoník přijme fakt, že právní způsobilost mají osoby fyzické a právnické.

5.2. V rámci právní způsobilosti osob bude nadále rozlišována jejich právní subjektivita (způsobilost mít práva a povinnosti) od jejich schopnosti práva a povinnosti vlastním jednáním nabývat a jich se zbavovat (svéprávnosti) a schopnosti osob k deliktnímu jednání.

Způsobilost osob k právním jednáním bude nadále označována jako svéprávnost.

5.2.1. Základ úpravy právní způsobilosti a subjektivity v dosavadním občanském zákoníku není v konfliktu se závěry právní vědy, vyhovuje praktické potřebě. Bude proto převzat s nepatrnými upřesněními i do nového občanského zákoníku.

6. Fyzické osoby

6.1. Zákoník vymezí pojem fyzické osoby a její právní postavení. Přitom se podstatně neodchýlí od právní úpravy stávající.

6.1.1. Označení "fyzická osoba" působí těžkopádně. Variantní označení "přirozená osoba" odpovídá dřívější tuzemské tradici, ale působí těžkopádně rovněž. Stejnou terminologii používají i jiné zákoníky (např. německý, švýcarský, holandský používají pojem *natürliche Person*, popř. *natuurlijk Persoon*, naproti tomu italský mluví o *persone fisiche*). Rakouský zákoník používá pojmy "člověk" a "osoba". Termín "občan" je v dané souvislosti naprosto nevyhovující.

Český zákoník se přidrží i nadále pojmu "fyzická osoba". Bude jej však používat střídavě, zejména s využitím toho, že v základním ustanovení o fyzických osobách bude fyzická osoba definována jako člověk. V ustanoveních dopadajících na osoby fyzické i právnické bude použito slov "každý", "osoba" apod., nikoli obratu "každá fyzická nebo právnická osoba", jak je v současné legislativní praxi zvykem.

6.1.2. Pojetí fyzické osoby ve stávajícím občanském právu nevyžaduje zásadní změny. Stejně tak nevyžaduje změnu, a bude tudíž v novém občanském zákoníku zachována, právní subjektivita nascitur, narodí-li se živý.

6.1.3. Blíže bude vymezen okamžik vzniku i zániku právní osobnosti člověka. Pro případ, že při těžké události zemře více osob, bude konstruována vyvratitelná právní domněnka, že tyto osoby zemřely v též okamžik.

Vymezeny budou hmotněprávní podmínky pro prohlášení člověka za mrtvého v případě jeho nezvěstnosti, zejména stanovením lhůty počítané od okamžiku nezvěstnosti, po kterou bude platit vyvratitelná domněnka, že nezvěstný je dosud naživu.

Protože je třeba vést výraznější hraniční čáru mezi důkazem smrti a prohlášením člověka za mrtvého, zákoník obojí jasně rozliší. Při prohlášení (nezvěstného) člověka za mrtvého nastanou jeho právní účinky dnem právní moci soudního rozhodnutí, a to ke dni, jenž bude uveden ve výroku soudního rozhodnutí. V druhém případě bude zánik právní způsobilosti člověka spojen s dnem (resp. s konkrétním časovým okamžikem), ke kterému bude smrt člověka prokázána. I zde bude den, k němuž se člověk prohlašuje za mrtvého, uveden ve výroku rozhodnutí. Zachováno bude pravidlo, že se při nejistotě, kdo z několika lidí zemřel dříve, bude mít za to, že zemřeli současně.

6.1.4. Úprava zbavení nebo omezení způsobilosti k právním jednáním vyjde ze zákonné úpravy současné. Zároveň se též vezme v úvahu úprava v § 12 stávajícího zákoníku práce, kde je ze systematického hlediska naprosto nesprávně upraveno také pozbytí a omezení způsobilosti k právním úkonům; m.j. též zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům pro duševní poruchu.

Při zbavení nebo omezení způsobilosti k právním jednáním pro uměle vypěstovanou závislost (alkoholici, toxikomani, gambleři) bude založena pravomoc soudu, který rozhodl o úplné nebo částečné nesvéprávnosti člověka, rozhodnout též o jeho ochranném léčení.

Při této úpravě však bude respektováno, že není možné uložit ochranné léčení bez předchozího zjištění patologického stavu objektivní lékařskou analýzou. Zároveň bude zvlášť

dbáno na to, aby tato právní úprava jasně a apriorně vylučovalo představu, že řízení o zbavení svéprávnosti je řízením s předem daným výsledkem. Stejně tak budou voleny takové normativní konstrukce, které vyloučí případné zneužití navržené úpravy a budou v plném souladu nejen s Evropskou úmluvou o lidských právech a základních svobodách, ale též s ustálenou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.

6.1.5. Shodně s dosavadní úpravou bude způsobilost člověka k právním jednáním (svéprávnost) konstruována u nezletilých závisle na jejich rozumové a volní vyspělosti; důraz však bude položen na fakt, jak se jednání nezletilého jeví navenek. Vyjde se z principu, že tam, kde v důsledku jednání nezletilce došlo k reálnému plnění, bude se v pochybnostech mít za to, že nezletilý byl k takovému jednání způsobilý.

Dosavadní pojetí zletilosti bude zachováno.

6.1.6. V souvislosti s úpravou právních poměrů fyzických osob bude definováno též jejich obydlí a domácnost s důrazem na realitu stavu (nikoli na administrativně-formální znaky).

6.2. Zákoník upraví komplexněji osobnostní práva člověka a jejich ochranu. Vyjde přitom z pojetí, že důstojnost a svoboda člověka jsou primární hodnoty, požívající kromě ústavní rovněž zvláštní zákonné ochrany.

6.2.1. Osobnostní práva

6.2.1.1. Vymezena bude soukromoprávní ochrana života, zdraví a tělesné integrity člověka a podmínky zásahů do nich, zásadně vázané na jejich provedení *de lege artis* a na souhlas osoby, jíž se zásah týká, poskytnutý po obdržení úplné informace o povaze zásahu a jeho možných následcích. (Bude stanoveno, že informace musí být podána se zřetelem k osobě, jíž se podává, a to tak, aby jí tato osoba porozuměla.)

6.2.1.2. Občanský zákoník nebude obsahovat zvláštní ustanovení o lidském plodu.

6.2.1.2.1. Druhá věta čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanoví, že "lidský život je hoděn ochrany již před narozením." Je tedy zapotřebí na úrovni zákona stanovit jaká ochrana lidskému plodu náleží. To tím spíše, že druhá věta čl. 6 odst. 1 Listiny nemá normativní obsah (neobsahuje příkaz, zákaz, ani dovolení, ale vyjadřuje přání), takže se klade otázka, není-li účelné stanovit míru zákonné ochrany lidského plodu zde.

Lidský plod není ani osobou (přes úpravu navrženou sub 6.1.2. a již dnes shodně vyjádřenou v § 7 odst. 1 obč. z.), a není ani věcí. Je tudíž třeba vyjasnit, čím z hlediska práva je. Trestní zákonodárství považuje usmrcení plodu za těžkou újmu na zdraví (matky), a tudíž i lidský plod považuje za součást těla matky [§ 89 odst. 7 písm. g) tr. z.]. Podobně pracovní zákonodárství považuje těhotenství za svého druhu "tělesný" stav matky (zejména § 153 až § 157 zák. práce). Na úrovni zákona (o umělém přerušení těhotenství, zák. č. 66/1986 Sb.) se dále stanoví, kdy ještě před narozením není lidský život hoděn ochrany.

Je tudíž účelné zvážit, zda a jak úpravu druhé věty čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod konkrétně promítnout do úpravy občanského zákoníku. Přihlédnout třeba i k tomu, že otázka je velmi komplikovaná filosoficky i z hlediska jednotlivých konkrétně zaměřených vědních disciplín. Nezaujme-li zákoník k této otázce výslovné stanovisko, jak je zde také navrhováno, bude se i nadále vycházet z pojetí, že lidský plod tvoří až do narození část matčina těla.

6.2.1.3. Zvláštní režim bude platit pro léčebné zákroky, zejména bude stanoveno, že lze provést neodkladné zákroky zachraňující život bez nutnosti vyžádat si souhlas pacienta nebo (u nezletilých a nesvéprávných osob) jeho zákonných zástupců.

Zároveň bude stanoveno, kdy lze vyjímečně takové zákroky provést i proti vůli pacienta

nebo jeho zákonného zástupce.

6.2.1.4. Obecně bude stanoveno, že člověk je oprávněn nesouhlasit se zásahy do své tělesné integrity, byť půjde o zákroky lékařské.

Obecně bude též stanoveno, že člověk je oprávněn dozvědět se, jak bylo naloženo s částmi jeho těla, jichž byl in eventum za svého života zbaven, a vyjádřit se k tomu, zejména však, že si příslušné zařízení nebo jiná osoba musí vyžádat souhlas tohoto člověka k použití těchto částí jeho těla nebo k použití lidského plodu po potratu pro transplantační či jiné medicínské anebo pro vědeckovýzkumné účely. Toto pravidlo však nebude vztaženo na nevýznamné části lidského těla (nehty, vlasy, moč atp.), ledaže by s nimi mělo být naloženo ve vazbě na osobu určitého člověka dehonestujícím způsobem.

Výjimky budou povoleny ve veřejném zájmu za podmínek stanovených zvláštními zákony.

6.2.1.5. Jen se souhlasem člověka mu lze odebrat krev k transfúzi nebo k výrobě krevních přípravků. Jeho písemný souhlas bude po třebný k odebrání orgánu z jeho těla jako živého dárce.

6.2.1.6. Souhlas dotčené osoby bude nezbytný též k ověřování nových medicínských poznatků na člověku.

6.2.1.7. Ochrana důstojnosti člověka bude vztažena i na jeho tělo po jeho smrti.

Tělo mrtvého člověka bude chráněno proti neoprávněným zásahům, zejména bude obecně stanoveno, že člověk je oprávněn nesouhlasit s tím, aby byl pitván a že toto jeho právo musí být respektováno, ledaže jde o pitvu ve veřejném zájmu podle zvláštních předpisů. Nesouhlas bude registrován obdobně podle bodu 6.2.1.8.

6.2.1.8. Souhlas zemřelého člověka k odběru orgánů z jeho těla pro transplantační nebo vědeckovýzkumné účely

a) nebude presumován u osob nezletilých a nezpůsobilých k právním jednáním; v těchto případech bude nezbytné opatřit si k takovému odběru orgánů od těchto osob souhlas jejich zákonné ho zástupce nebo opatrovníka;

b) u ostatních osob bude souhlas presumován, pokud dotčená osoba bude mít zájem takovému odběru zabránit, musila by s ním předem projevit nesouhlas.

Za tím účelem bude zřízen registr nesouhlasů s odběrem orgánů z těla zemřelého pro tyto potřeby jako registr přístupný omezenému počtu osob a státních orgánů (zejména: ministerstvu zdravotnictví, soudům, státním zastupitelstvím, dále pak státním i nestátním zdravotnickým zařízením, ale také - v částech, které se jich týkají - osobám, jejichž nesouhlas je registrován a je jich zmocněncům nebo jiným zástupcům. Uváží se, zda zmocněncem nebude v těchto případech moci být jen advokát nebo notář.

Stejně bude upraven registr nesouhlasů s provedením pitvy.

6.2.1.9. Kdo bude mít v úmyslu odebrat z těla zemřelého člověka orgán pro účely transplantační nebo vědeckovýzkumné, bude povinen, nepůjde-li o nezletilce či nesvéprávného [viz 6.2.1.8. písm. a)] zjistit v registru, zda tu je či není nesouhlas k odběru orgánů a podle toho se zachovat. Zároveň budou stanoveny speciální relativní sankce za porušení této povinnosti.

Analogicky bude upraven i postup pro provedení pitvy.

Protože prověřování případné existence nesouhlasu musí být pružně proveditelné, bez zvýšených časových nároků, bude nutné zavést registr nesouhlasů v digitalizované podobě.

Vzhledem k významu a povaze tohoto rejstříku bude nezbytné pověřit jeho vedením některý z ústředních orgánů státu, z nichž patrně nejvhodnějším bude Ministerstvo zdravotnictví ČR.

6.3. Z osobních práv poskytne zákoník ochranu právu člověka na jeho jméno, čest a důstojnost, dobrou pověst, soukromí.

V rámci ochrany soukromí bude poskytnuta i ochrana

a) dokumentům osobní povahy jako jsou písemnosti nebo obrazové a zvukové záznamy apod.

b) a stejně tak i informacím o soukromí a působení člověka před jejich shromažďováním a podáváním.

6.4. Způsoby ochrany osobních a osobnostních práv budou převzaty z dosavadní zákonné úpravy (§ 13 obč. z.). Právo na přiměřené zadostiučinění bude jako důsledek odpovědnosti za nemajetkové újmy jednotně (v části čtvrté, hlavě III, dílu 5 zákoníku).

Bude však rozšířeno bude katalog osob oprávněných domáhat se ochrany cti člověka po jeho smrti. Též bude, rozdílně od dosavadního stavu, umožněn (za podmínek uvedených zde v § 4 sub 10.2.1.2.) přechod nároku na imateriální satisfakci i na dědice.

Zvážena bude vhodnost obnovení dřívější úpravy, podle níž bylo možné, aby právo na ochranu osobnosti člověka uplatnila též právnická osoba v případě, že se zásah směřující proti jeho osobě týká činnosti tohoto člověka právě v ní.

Tato právnická osoba však bude moci na jeho obranu vystoupit jen tehdy, bude-li člověk, o jehož ochranu půjde, mrtev nebo nemohoucí; jinak se bude vyžadovat jeho souhlas s tímto zásahem.

6.4.1. Upraveno bude, že člověk, který dal třetí osobě souhlas k použití písemností, obrazových a zvukových záznamů a jiných projevů osobní povahy, může tento souhlas závazně odvolat, ovšem s vazbou na jeho odpovědnost za případnou škodu z toho vzniklou.

7. Právnické osoby

7.1. V zákoníku bude obsažena obecná úprava právnických osob, subsidiárně použitelná pro všechny právnické osoby.

Zákoník bude vycházet z tradiční bipartice právnických osob, t.j. z jejich rozdělení na korporace a nadace.

7.2. Pojem "právnické osoby" je tak vžitý, že si neuvědomujeme jeho obsahovou nepřesnost ("právnická" osoba nemá s právníky nic společného). Proto bude označení "právnické osoby" zachováno i v budoucím občanském zákoníku.

7.3. Ve stávajícím občanském zákoníku zřetelně chybí náležitá obecná úprava právnických osob. V důsledku toho jsou právní poměry jednotlivých skupin právnických osob (spolky, obchodní společnosti, družstva, nadace, nadační fondy atd.), ale i individuálně určených právnických osob (různé státní fondy, ale i České dráhy nebo Česká televize apod.) upraveny speciálními zákony, přičemž často jsou tytéž věci normativně řešeny duplicitně, neboť společná úprava určité otázky nebo institutu chybí. Podobně určité speciální úpravy tendují k nezdravé komplexnosti právě proto, že obecná komplexní úprava chybí (např. příkaz § 56a obč. z. o zákazu zneužití společnického postavení neplatí jen pro obchodní společnosti, ale pro všechny korporace). Tyto nedostatky společná úprava v kodexu odstraní. Tato úprava bude pojata jako integrující s tím, že speciální úpravy právních forem právnických osob mají obsahovat úpravu doplňků či odchylek, včetně možnosti zvláštních úprav pro jednotlivé typy.

7.4. Obecná úprava právnických osob vyjde z jejich tradičního rozdělení na právnické osoby utvářené na bázi členské základny (korporace) a na právnické osoby utvářené ke správě účelově vyčleněného a určeného jmění (nadace, fondy).

7.4.1. Občanský zákoník zakotví společný a obecný právní režim pro právnické osoby strukturované podle korporativního i podle nadačního principu, použitelný subsidiárně pro všechny právnické osoby toho či onoho typu, nestanoví-li zvláštní zákon jinak.

7.4.2. Zároveň se stanoví jednoznačné podmínky vzniku a zániku právnických osob.

Při úpravě vzniku právnických osob bude vzat za základ normativní (registrační) princip s možnými odchylkami

a) ve prospěch volného zakládání právnických osob (vznik odborových organizací a organizací zaměstnavatelů nesmí být vázán na okamžik registrace)

b) i ve prospěch koncesního systému, který mohou nařídit zvláštní právní předpisy (jak se stalo např. v zák. č. 229/1992 Sb., v platném znění, ohledně zakládání komoditních burz).

7.4.3. Současně budou i konkrétně upraveny zásady činnosti (ze jména podnikatelské činnosti) právnických osob.

Upravena bude také odpovědnost osob zastávajících funkce v orgánech nadací a korporací. Změní se stávající pojetí statutárních orgánů: dosavadní koncepce jednání těchto orgánů jménem právnické osoby jako jejího přímého (osobního) jednání bude nahrazena pojetím těchto jednání jako zastoupení právnické osoby orgánem, jak je obvyklé v některých dalších zemích středo evropského regionu (Německo, Rakousko, Švýcarsko, Polsko).

7.4.4. Zákoník naproti tomu:

a) Nebude rozlišovat mezi právnickými osobami soukromého a veřejného práva; to nejen z té příčiny, že toto rozlišování je teoreticky nejasné (o pojmu veřejnoprávní korporace se vedou diskuse přes sto let), ale především pro jeho praktickou bezvýznamnost.

b) Zvláštní zákonná úprava obecně prospěšných společností (zák. č. 248/1995 Sb.) bude zrušena. Pojetí těchto právnických osob je celkově chybné (fakticky nejde o společnost, ale o entitu typu ústavu (*Anstalt*), t.j. v podstatě o nadace). Patrně by nebylo správné nebo společensky účelné ani přenášet tuto pojetím nesprávnou úpravu do občanského zákoníku, ale stejně tak by nebylo správné tyto "společnosti" zrušovat, nutit je k přeměně nebo jinak jim odnímat zákonnou oporu. Se zřetelem k tomu nový civilní kodex ponechá dosud založené společnosti tohoto typu nedotčeny s tím, že se budou až do svého případného zániku řídit dosavadní úpravou (tedy zák. č. 248/1995 Sb.). Toto řešení umožní odstranit z právního řádu nevhodnou a matoucí anomálii s tím, že dosud existující obecně prospěšné společnosti budou ponechány v klidu a že pro další případy obecně prospěšných aktivit bude možné zakládat nadace a nadační fondy.

7.5. Pro obecnou úpravu právnických osob typu korporace bude zvolen spolek.

7.5.1. Vzhledem k tomu, že spolky jsou dnes upraveny zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, bude obecná úprava občanských sdružení upřesněna a přenesena do občanského zákoníku. Při té příležitosti bude m.j. upravena také přípustnost členství právnických osob ve spolku.

7.6. Pro obecnou úpravu právnických osob nadačního typu bude zvolena nadace.

7.6.1. Nadace jsou dnes upraveny společně s nadačními fondy v zák. č. 227/1997 Sb. Tato úprava bude rovněž přenesena do občanského zákoníku.

7.6.2. Rovněž úprava nadačních fondů bude převzata do občanského zákoníku, protože by

nebylo efektivní ponechat - po převzetí úpravy nadací do občanského zákoníku - v platnosti torzo zák. č. 227/1997 Sb.

7.7. Upravena bude rovněž ochrana názvu a dobré pověsti právnických osob, a to obdobně, jak taková právní ochrana náleží osobám fyzickým.

7.7.1. Při té příležitosti bude uvážena vhodnost rozšíření ochrany osobnostních práv právnických osob v těch aspektech, kdy se ochrana právnické osoby její jako žádoucí a při nichž se ochrana pouze dobré pověsti právnické osoby nejeví jako zcela vyhovující (jde např. o takové likvidační útoky, jako je shánění věřitelů určité právnické osoby inzeráty v tisku, třebaže k tomu objektivně není důvod).

7.8. Stanoveno bude, že pokud zákon stanoví zvláštní pravidla, a zejména sankční důsledky pro dispozice s majetkem provedené mezi osobami navzájem si blízkými, uplatní se tato pravidla i co se týká majetkových dispozic uskutečněných:

a) mezi fyzickou osobou a právnickou osobou, pokud má fyzická osoba na právnické osobě významnější majetkovou účast nebo působí-li ona nebo osoba jí blízká v orgánech právnické osoby nebo půjde-li mezi nimi o jiný obdobný zvláštní vztah,

b) anebo mezi právnickými osobami vzájemně majetkově nebo personálně významněji propojenými.

8. Státu bude pro oblast privátních právních vztahů přiznáno postavení právnické osoby.

V důsledku toho bude stát v soukromoprávních vztazích považován za jediný a jednotný subjekt, a to nejen v souladu s koncepcí zavedenou zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ale též se zřetelem k tradičnímu řešení téže otázky, jak bylo přijato již v předválečné době.

9. Podnikatel

9.1. Zákoník se nevrátí k pojmu obchodníka, ale dosud užívané označení »podnikatel« bude zachováno i nadále.

9.1.1. Pojem podnikatele namísto někdejšího (tradičního) pojmu obchodníka (kupce) byl u nás jako právní pojem zaveden v r. 1990 a utvrzen přijetím obchodního zákoníku v r. 1991.

Od počátku byl z teoretických pozic kritizován jako nestan dardní, vymykající se tuzemské tradici i západoevropským zvyklostem. Přesto nemá smysl měnit v zájmu právního purismu po deseti letech termín v tuzemské legislativě již zavedený, s nímž nejsou spojeny praktické komplikace a který je obsahově širší, než tradiční pojem obchodníka. (Pojem obchodníka nekryje t.zv. svobodná povolání).

9.2. Podnikatel bude definován jako osoba, která provozuje svou činnost podnikatelským způsobem, nikoli jako osoba, která disponuje příslušným podnikatelským oprávněním. Nebude přitom rozlišováno, zda jde o osobu fyzickou či právnickou, protože pro obě bude v tomto ohledu zvolen stejný režim.

9.2.1. Fakt, zda osoba, která provozuje podnikatelsky určitou činnost, má či nemá pro tuto činnost potřebné oprávnění, je relevantní z hlediska veřejného práva (správního a trestního), ale nemůže mít podstatný obecný význam pro právo soukromé.

Soukromé právo bere zřetel na podnikatele jako profesionály ve svém oboru a z toho důvodu vyvažuje tuto jejich výhodu v právním styku s nepodnikateli, zejména spotřebiteli,

poskytnutím zvýšené právní ochrany slabší ze smluvních stran. Pokud by činilo rozdíl mezi osobami podnikajícími oprávněně a neoprávněně, a za podnikatele uznalo jen ty první, pak by paradoxně zavedlo přísnější právní - zejména odpovědnostní - režim pro řádné podnikatele a měkčí pro podvodníky.

9.3. Z toho důvodu bude zákoník vycházet z principu, že ten, kdo se veřejně, především vůči klientele, přihlašuje k podnikatelskému výkonu určité činnosti, dává tím veřejně najevo, že má k tomu potřebné odborné znalosti a stejně tak i to, že je s to při své činnosti vystupovat s potřebnou pečlivostí (pro ten účel bude zachován termín "odborná péče"), a že tudíž po něm lze obojí důvodně vyžadovat.

9.4. Zachováno a přesněji vyjádřeno bude i to hledisko, že za podnikatele platí každá osoba, která je v obchodním rejstříku (tedy jako podnikatel) zapsána, aniž má význam, zda fakticky podniká.

10. Zastoupení

10.1. Právní úprava zastoupení bude v zásadě převzata z dosavadní úpravy.

10.1.1. Pokud jde o zastoupení právnických osob, vyjde i nová právní úprava z důrazu na kritérium obvyklosti. Vnitřní předpisy však nebudou moci s účinkem vůči třetím osobám stanovit rozsah zástupčího oprávnění orgánů právnické osoby (nebo členů těchto orgánů), anebo jejich zaměstnanců, členů apod. jako menší než obvyklý.

10.1.2. Stejně pravidlo chování bude zavedeno pro případ, kdy fyzická osoba vlastní podnik, pokud jde o jednání ve věcech týkajících se tohoto podniku.

10.2. Při úpravě smluvního zastoupení bude upřesněn právní význam smlouvy o zastupování a právní význam plné moci.

10.3. Při úpravě opatrovnictví bude upraven

- a) soudní dozor nad činností opatrovníka,
- b) zánik tohoto zastoupení a právní důsledky z toho plynoucí.

10.3.1. Fyzickým osobám bude umožněno, aby pro případ své budoucí nesvéprávnosti stanovily, kdo má být ustaven jejich opatrovníkem.

Pro toto prohlášení bude vyžadována forma notářského zápisu.

Zároveň bude upraveno, za jakých podmínek bude soud povinen toto přání respektovat a kdy naopak nebude možné opatrovníka ustanovit (např. to nebude možné zejména poté, co bylo zahájeno řízení o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním jednáním toho, kdo hodlá svého budoucího opatrovníka ustanovit, za předpokladu, že řízení skončí zbavením či relevantním omezením svéprávnosti této osoby). Přitom se zásadně vyjde z obdoby s poručníkem nezletilého.

10.3.2. V průběhu dalších prací se uváží, zda bude vhodné stejné právo přiznat i právnickým osobám.

11. Předměty

11.1. Dosavadní tripartice předmětů právních vztahů (věci, práva, jiné majetkové hodnoty) bude opuštěna. Toto dělení se nahradí jednotným pojmem věci v právním smyslu.

11.1.1. V důsledku toho se obnoví tradiční uznávání věcí hmotných a nehmotných (takže i

cenné papíry nebo práva, např. nájemní, bude v právním smyslu věcí), které bylo v naší právní nauce opuštěno v r. 1950.

11.1.2. I nehmotné věci budou uznaným předmětem vlastnictví. Tím odpadne scholastické rozlišování mezi "majiteli" nehmotných statků a "vlastníky" statků hmotných, ačkoli obsahového rozdílu mezi obojím není.

11.1.3. O bytech a nebytových prostorech bude stanoveno, že jsou samostatným předmětem vlastnictví, a tudíž věcmi v právním smyslu. Vlastnictví bytů a nebytových prostor bude tedy odděleno (resp. oddělitelné) od vlastnictví budovy, v níž se nacházejí, za podmínek stanovených zvláštním zákonem. Tento zvláštní zákon také upravuje podmínky vzniku tohoto vlastnictví. (Tímto zákonem je dnes zák. č. 72/1994 Sb., v platném znění, kterým se upravují některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům.)

11.1.4. O (živých) zvířatech bude prohlášeno, že věcmi v právním smyslu nejsou a že na jejich poměry lze aplikovat předpisy o věcech pouze analogicky a jen za předpokladu, že to nebude v rozporu se zákony stanovenými na jejich ochranu.

Zároveň se rozliší právní režim zvířat volně žijících a zvířat chovaných člověkem (zvířat domestikovaných a zvířat chovaných v zajetí).

11.2. Nemovitosti

11.2.1. Opuštěn bude princip, že stavba, není-li stavbou dočasnou, není součástí pozemku. Současně budou vymezena základní kritéria, podle nichž bude rámcově vymezena dočasná stavba.

11.2.2. Stávající opačné pojetí, kdy podle § 120 obč. z. stavba není součástí pozemku, odpovídá ideologii socialistického státu, který si nepřál rozšíření soukromých vlastníků, a proto se preferovalo řešení oddělující vlastnictví stavby od vlastnictví pozemku. Toto řešení má za následek řadu neuspořádaných vlastnických vztahů (např. k pozemkům, na nichž jsou postaveny družstevní domy), které se řeší dílčími změnami v právním řádu, bez jednotného koncepčního přístupu.

Výjimkou z nové úpravy bude případ založený právem stavby, které bude jako nový institut zařazeno mezi práva věcná.

11.2.3. Oproti dosavadnímu stavu se změní způsob odlišení movitých a nemovitých věcí tak, že definovány budou i nadále věci nemovité, ale podle vzoru vládní osnovy čl. občanského zákoníku z r. 1937 (§ 232) tak, že nemovitými věcmi jsou pozemky a práva spojená s vlastnictvím nemovitosti a věci (v právním smyslu) prohlášené zákonem za nemovité.

11.2.4. Obnovení platnosti zásady *superficies solo cedit* (povrch ustupuje půdě) přirozeně nezmění vlastnické vztahy založené za trvání totalitního státu jednorázově (s uvedenou zásadou se rozešel již občanský zákoník č. 141/1950 Sb., který v § 25 prohlásil, že stavba součástí pozemku není). To by vedlo jen k nahrazení určité nespravedlnosti nespravedlností ještě větší. Nová právní úprava však může založit řešení, které v budoucnu povede k jednotě vlastnického práva k pozemku a stálé stavby na něm umístěné v souladu s principem *superficies solo cedit*, který respektují všechny západní úpravy.

Toto řešení vyvolá značné nároky na řešení současné situace, kdy se padesát let vycházelo z opačného principu. Tomu bude nutné věnovat pozornost v přechodných ustanoveních, pro něž bude vzat vzor v čl. 230 § 5 uvozovacího zákona k německému občanskému zákoníku, kde se řešil a funkčně vyřešil týž problém.

Podstata je v konstrukci, že se stavby a zařízení ve vlastnictví odlišné osoby, než je vlastník pozemku, součástí pozemku dnem účinnosti zákona nestanou a k stavbě (zařízení)

bude náležet ode dne účinnosti zákoníku i zvláštní užívací právo k pozemku (samostatně nepřevoditelné). To však za předpokladu, že půjde o stavbu oprávněnou. Toto užívací právo bude vymezeno rozsahem a účelem (v řadě případů např. postačí zákonem garantovat vlastníku stavby přístupovou cestu). Právo k užití cizího pozemku bude zřízeno za úplatu obvyklou v daném místě a čase, o níž se strany dohodnou; nestane-li se tak, stanoví ji soud. Vlastníku pozemku bude náležet předkupní právo k stavbě a vlastníku stavby předkupní právo k pozemku. Soustředí-li se však vlastnictví pozemku i stavby v rukou jedné osoby, právní samostatnost obou předmětů uplatněním zásady "superficies solo cedit" zanikne a stavba se stane součástí pozemku. Zároveň musí být kalkulováno s poměrně dlouhým přechodným obdobím, v němž se plně zavede vlastnický režim principiálně odlišný od dosavadní úpravy.

11.2.5. Při téže příležitosti budou dořešeny a zvlášť řešeny:

a) otázky vlastnictví staveb v podzemí (staveb pod svrchní skrývkou nadloží, důlních staveb v podzemí, vrtů z povrchu do nitra země apod.; nejedná se jen o stavby tohoto druhu, ale např. i o metro, podzemní garáže, skladové prostory aj.).

b) V té souvislosti bude pamatováno i na to, že současné právo neřeší vlastnictví starých důlních děl po ukončení hornické činnosti, ani situaci po ukončení báňského dozoru nad nimi.

c) Uváží se též potřeba upravit zvláštní právní režim pro stavby na stavbách.

11.3. Definovány budou součást věci a její příslušenství. Stroje, byť pevně spojené s budovou, nebudou uznány za součást nemovitosti za předpokladu, že do katastru bude vložena výhrada, že stroje vlastníku nemovitosti vlastnicky nenáleží.

11.4. Definován bude veřejný statek se zřetelem k jeho hlavní funkci, t.j. jako věc určená k obecnému užívání.

12. Právní jednání

12.1. Zákoník bude pracovat s pojmem právního jednání, ale nebude je definovat. (Vymezí ale, kdy je neplatné. Srov. k tomu sub 12. 2.) Pojem právního úkonu bude opuštěn.

Zákoník pouze stanoví, že právní jednání nevyvolává jen právní následky v něm výslovně vyjádřené, ale též právní následky stanovené zákonem a plynoucí z obyčejů a zvyklostí.

12.1.1. Označení "právní jednání" odpovídá tuzemské tradici. Definice právního úkonu v našem stávajícím zákoníku (§ 34) je více méně kuriozitou (většina známých civilních kodexů se bez podobné definice obejde) a pro praxi nemá žádný význam.

12.2. Zákoník dále stanoví jaké právní následky plynou z vadných právních jednání, přičemž dojde k redukci hypertrofovaných případů absolutní neplatnosti právních jednání ve prospěch neplatnosti relativní. Při celkové reformě této dílčí otázky bude též zváženo použití institutu neplatnosti a institutu neexistence právního jednání, stanovení lhůt, v nichž se lze neplatnosti dovolat, jakož i vymezení okruhu subjektů, kterým přísluší právo dovolat se neplatnosti.

Bude stanoveno, že předpisy o neplatnosti právních jednání nelze aplikovat (ani subsidiárně) na případy vad zakladatelských dokumentů právnických osob a rozhodnutí jejich orgánů. Přitom se zváží, zda toto pravidlo bude zavedeno jako bezvýjimečné, anebo s určitými výjimkami.

Pro ten případ bude rozšířena ochrana osob, které neplatnost jednání nevyvolaly nebo nezpůsobily.

Zároveň bude stanoveno - jako určující zásada, že neplatnosti právního jednání se nemůže dovolat ten účastník, který ji vyvolal, ani jeho právní nástupce.

12.3. Zdokonalena bude úprava právních jednání činěných s využitím tím elektronických médií, včetně elektronického podpisu. Přitom bude zohledněna úprava Směrnice EP a Rady č. 2000/31/ES o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu.

12.3.1. Rozdílně od současné úpravy nebude obecná část zákoníku obsahovat ustanovení o smlouvě a úpravu uzavírání smlouvy, které budou zařazeny do části čtvrté o obligačním právu, kam také sys tematicky právem náleží.

13. Neúčinnost

13.1. Zdokonalena bude úprava neúčinnosti právních jednání, přičemž za základ bude vzat odpůrčí řád (zák. č. 64/1931, čl. III.), konkrétně hmotněprávní ustanovení tohoto řádu. Dosud užívané označení »odporovatelnost«, je označením práva procesního a do hmotného práva nepatří. Proto bude nahrazeno pojmem »neúčinnost«, ovšem s tím, že jde o neúčinnost relativní (působící jen vůči některým osobám).

13.2. Dosavadní úprava odporovatelnosti (§ 42a obč. z.) je zcela nedostatečná a neposkytuje věřiteli řádnou ochranu. Dokonce i úprava v zákoníku z r. 1950 byla mnohem propracovanější. Bude stanoveno, že věřitel má časově omezené právo domáhat se i mimo konkurs neúčinnosti určitých jednání, týkajících se dlužníkovy jmění.

Zejména půjde o jednání

- a) učiněná dlužníkem s třetí osobou v oboustranném úmyslu zkrátit věřitele
- b) a o jednání učiněná s třetí osobou, jež je dlužníkovi blízká, při nichž rovněž půjde o dlužníkovu úmysl věřitele zkrátit, ale vědomost o tomto úmyslu u osob blízkých nebude vyžadována.

Pro námitku neúčinnosti bude pro obě situace rozlišeno časovými lhůtami; při druhé skutkové podstatě bude zvolena lhůta výrazně kratší.

Zároveň bude respektováno, že relativní neúčinnost právních jednání není všelék.

Proto nová právní úprava nepůjde cestou rozšiřování počtu skutkových podstat jednotlivých případů neúčinnosti, ale cestou prohloubení a propracování skutkových podstat stávajících. Nový zákoník bude v daném ohledu spíše favorizovat institut neplatnosti před neúčinností.

14. Čas

14.1. Pravidla o počítání času budou v zásadě převzata z dosavadní právní úpravy.

14.2. Bude však také stanoveno, že nabývá-li se právo určitým dnem, nabývá se již počátkem toho dne. Pojít-li se s určitým dnem zánik práva, pak právo zanikne až koncem toho dne.

Pokud ale zánik určitého práva podmiňuje vznik jiného práva ve vzájemné návaznosti (např. ztráta vlastnictví původního vlastníka vydržením vlastnického práva novým vlastníkem, zánik právní osobnosti právnické osoby rušené bez likvidace a vznik nové právní osobnosti jejího právního nástupce) bude obojí spojeno v týž okamžik.

Obecně zavedený princip »nulté hodiny« ovšem nebude vylučovat možnost odchylky od

něho pro některé zvláštní případy ve spe ciálních ustanoveních zákoníku nebo ve zvláštních právních před pisech.

14.3. Výslovně bude pamatováno na lhůty počítané na hodiny nebo minuty.

14.4. Stanoveno bude, že pokud má být právo uplatněno nebo vykonáno v určitý den nebo do určitého dne, má se tak stát v době pro to obvyklé (půjde podle konkrétních okolností případu o pravidelnou pracovní dobu, úřední hodiny pro veřejnost, obvyklý obchodní čas apod., ale zákoník setrvá na rámcové a obecné formulaci). Přitom se vezme v úvahu, že jsou situace, kdy lze právo vykonat i bez zřetele na tato omezení, např. s využitím telefaxu, e-mailu a podobných komunikačních prostředků. Totéž se uplatní pro splnění povinnosti.

14.5. Pro případ, že uplynutím času má povinnost nebo právo zaniknout (není-li právo ve stanovené době vykonáno), bude stanoveno, že se takový následek stane jen v případech v zákoně uvedených.

15. Promlčení

15.1. Základ nové úpravy promlčení bude převzat z dosavadní úpravy v občanském zákoníku. Tato úprava bude doplněna o některé technické konstrukce zavedené obchodním zákoníkem, které v občan ském zákoníku chybí.

Z obchodního práva bude s ohledem na mezinárodní závazky státu převzata též konstrukce obecné promlčecí lhůty v trvání čtyř let. Ustanovení o promlčení budou i nadále považována za kogentní a jasně bude vyjádřeno, že začátek, plynutí a délku promlčení doby nelze zkrátit ani jednostranným právním jednáním, ani úmluvou stran.

Umožněno však bude prodloužení promlčecí doby jednostranným jednáním i dohodou stran, a to obdobnou konstrukcí, jaká se dnes uplatňuje při úpravě uznání dluhu (písemná forma a maximální časový limit).

Zároveň bude zvaženo, zda zavést absolutní promlčení podle § 408 obch. z.

15.1.1. V současné době platí v soukromém právu tři různé právní režimy promlčení: v obecném občanském právu, v obchodním právu a v pracovním právu. Tento stav byl do našeho práva poprvé zave den "socialistickými" právními reformami v letech 1963-1965 a od té doby je ustavičně kritizován. Přesto se při přijetí obchodního zákoníku v této tendenci pokračovalo a pro obchodní právo byla zvolena zvláštní právní úprava promlčení rovněž.

Není věcný podklad a nejsou vážné důvody proč pokračovat v této tendenci a zachovat takovouto rozdílnost právní úpravy promlčení. Jde o jev sociálně škodlivý, který ztěžuje orientaci v právním řádu. Proto bude v novém občanském zákoníku zaveden jednotný režim promlčení, platný i pro vztahy obchodní a pracov něprávní.

15.1.2. Bude stanoveno, že promlčí-li se věcné právo zapsané do katastru, vymaže je katastrální úřad z katastru nemovitostí na návrh toho, jehož věc je promlčeným právem zatížena.

15.2. Bude opuštěna konstrukce subjektivní a objektivní promlčecí lhůty při náhradě škody a při vydávání bezdůvodného obohacení. Zavedena bude jedna promlčecí lhůta.

15.2.1. Současná úprava vychází z pojetí, že nárok poškozeného na náhradu škody (vydání bezdůvodného obohacení) se promlčí v subjektivní dvouleté lhůtě, počítané od okamžiku, kdy se poško zený dozvěděl o škodě (popř. o bezdůvodném obohacení) a o osobě zavázané k náhradě škody (popř. k vydání bezdůvodného obohacení). Nejpozději však se tyto nároky promlčují v objektivní lhůtě, vy mezené obecně čtyřmi léty (při úmyslu deseti léty).

Toto pojetí je jednak pro praxi obtížně pochopitelné, jednak může vést i k nedůvodným nespravedlnostem, zvláště u náhrady škody, kdy se počátek této objektivní lhůty spojuje s dnem, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla (nikoli s dnem vzniku škody). V praxi mohou nastat situace, kdy se škoda projeví až po více než třech letech následujících po škodné události (např. ve stavebnictví, škoda na živých organismech aj.).

Z toho důvodu bude pro tyto případy stanovena jedna promlčecí lhůta objektivní povahy, a to čtyřletá, počítaná ode dne vzniku škody, popř. ode dne, kdy došlo k bezdůvodnému oboha cení. Pouze tehdy, jestliže dojde k zjištění vzniku škody a teprve následně bude identifikována osoba škůdce se promlčecí doba prodlouží o čas nezbytný k uplatnění nároku vůči škůdci. Obdobné řešení se zvolí i pro případ bezdůvodného obohacení, bude-li ten, kdo bezdůvodného obohacení dosáhl, zjištěn až poté, co k bezdůvodnému obohacení došlo.

15.2.2. U škody na zdraví bude zachován princip, že promlčecí lhůta běží v trvání čtyř let ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá.

§ 3 K druhé části zákoníku o právu rodinném

1. Obecně

1.1. Druhá část občanského zákoníku bude rozdělena na čtyři hlavy. První hlava bude nazvána "Manželství", druhá "Příbuzenství", třetí "Poručnictví a jiné formy péče o dítě" a poslední, čtvrtá hlava bude pojmenována "Registrované partnerství".

2. Manželství

2.1. První hlava druhé části občanského zákoníku, pojednávající o manželství, bude rozdělena do tří dílů, pojednávajících o vzniku manželství, dále o právech a povinnostech manželů a konečně o zániku manželství.

2.2. Předmětem úpravy dílu o vzniku manželství nebude jen sňatek, ale budou sem zařazena i ustanovení o nicotnosti a neplatnosti manželství.

2.3. Sňatek

2.3.1. Manželství je nadále pojímáno jako právní stav, právem upravený svazek muže a ženy, vznikající sňatkem, který je svou podstatou právním jednáním, spočívajícím ve svobodných a úplných souhlasných prohlášeních (vzájemném slibu) snoubenců o vstupu do manželství před orgánem určeným k tomu státem a také vůči tomuto orgánu, jenž prohlášení snoubenců přijímá.

Dosud zavedené věkové hranice pro uzavření sňatku (t.j. 18 a pro výjimečné situace - a za přivolení soudu - 16 let) budou zachovány i nadále.

2.3.2. Dosavadní úprava dvou forem sňatku bude nahrazena obligatorním sňatkem civilním.

2.3.2.2. Úprava ostatních jednotlivostí sňatku (prohlášení, příjmení, sňatek v nebezpečí smrti atd.) bude zásadně shodná s dosavadní.

2.3.3. Neexistence a neplatnost manželství

Pojetí těchto institutů zůstane zásadně zachováno s tím, že formulace bude přesněji vyjadřovat, co je jejich podstatou. Další překážkou manželství bude vázanost snoubence

registrovaným partnerstvím.

Budou rovněž konkrétně upraveny cesty dosažení nápravy závad (včetně lhůt) a vymezeny subjekty, které budou mít možnost závadu reflektovat (včetně státního zástupce).

Výslovně bude vyjádřeno, že pro sňatek a manželství, jakož i pro překážky manželství nelze použít obecná ustanovení zákoníku o právních jednáních, jejich vadách a následcích.

2.4. Práva a povinnosti manželů

2.4.1. Obecně

Cílem nové právní úpravy je provést mnohem konkrétněji princip rovnosti manželů. Proto bude položen důraz na ochranu toho z nich, který by mohl být dotčen chováním druhého, jakož i na prevenci takového dotčení (potřeba souhlasu, resp. možnost dovolat se neplatnosti).

Význam povinnosti manželů pečovat o to, co je jim společné, kvůli čemu vlastně rodina existuje, zejména taková rodina, v níž je nezletilé dítě, bude nadále zvýrazněn. Zvláštní režim bude mít obstarávání každodenních potřeb rodiny.

Zohledněny budou situace, kdy manželé nevedou společnou domácnost, i situace, kdy tak činí v úmyslu ukončit manželství rozvodem (separace života).

Vedle povinností (nesankcionovaných), které dnes manželé navzájem zavazují, bude jim nově uložena povinnost informovat se navzájem o příjmech a stavu jmění. Rovněž bude zakotvena povinnost každého z manželů (obdobně přímo nevynutitelná) informovat druhého manžela o uvažovaných vlastních pracovních, studijních a podobných aktivitách a brát při jejich volbě zřetel na zájem rodiny.

2.4.2. Vyživovací povinnost

Úprava vzájemné vyživovací povinnosti manželů zůstane nezměněna, přičemž se uplatní obecná ustanovení o výživném (srov. vyživovací povinnost rodičů k dítěti).

2.4.3. Manželské majetkové právo

Právní úprava společného jmění manželů se především bude vyznačovat dispozitivitou, a to zásadně ve všech směrech. Takto bude platit, že se zákonný manželský majetkový režim uplatní pouze v případě, že se snoubenci nebo manželé nedohodnou jinak.

2.4.3.1. Zákonný režim

Stávající rozsah společného jmění zůstane zachován.

Jednotlivé součásti jmění (aktiva i pasiva) však budou přesněji vymezeny, stejně jako okamžiky, kdy se jimi stávají.

2.4.3.2. Dohodnutý režim

2.4.3.2.1. Předmět dohody snoubenců či manželů nebude nijak omezen, t.j. budou si moci zvolit jakýkoli zákonem aprobovaný režim, včetně zrušení společného jmění.

2.4.3.2.2. Obvyklé vybavení společné domácnosti bude pojato jako zvláštní majetkový soubor hmotných předmětů sloužících účelu vyplývajícímu ze samotného pojmu. Vlastnictví jednotlivých předmětů nebude rozhodné: mohou být součástí společného jmění, pokud bude existovat, anebo ve vlastnictví manžela či obou manželů, pokud společné jmění existovat nebude nebo pokud jsou tyto předměty z něj z toho či onoho důvodu vyloučeny.

Vzhledem ke svému účelovému určení bude obvyklé vybavení podrobeno zvláštnímu ochrannému režimu (omezení dispozic).

2.4.3.2.3. Uzavření dohody o režimu vyhrazujícím vznik společné ho jmění ke dni zániku manželství nebo o zrušení společného jmění, a to v době trvání společného jmění, bude vyžadovat úpravu práv a povinností týkajících se již existujícího společného jmění.

2.4.3.2.4. Pro dohody (a obdobně pro jejich opakované změny) bude platit obecné pravidlo zakazující jednat v rozporu s dobrými mravy a dotýkat se práv třetích osob, nebude možné jimi vyloučit povinnost manželů pečovat o rodinu (rodinné společenství), a svými důsledky nebudou smět založit neschopnost manžela o rodinu takto pečovat.

Rovněž budou přesně formulovány náležitosti těchto dohod a podmínky, kdy nabudou účinnosti. Způsobnost ke kontrahování dohod bude výslovně vztažena ke sňatečné způsobilosti.

2.4.3.3. Režim založený rozhodnutím soudu

Úprava možnosti zásahu soudu do trvajících společného jmění bude zásadně shodná se stávající. Jak bylo již výše uvedeno, bude také soud společné jmění "rušit" (vedle ovšem i možného zúžení).

Důvody pro tuto ingerenci soudu budou přesněji formulovány, stejně jako důvody opačného rozhodnutí soudu (mezi závažné důvody zrušení společného jmění bude také kupř. náležeť okolnost, že věřitel manžela požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu výhradního jmění tohoto manžela - a naopak, mezi takové důvody nebude patřit existence vynutitelného dluhu, který svým rozsahem přesahuje hodnotu výhradního jmění manžela). Jinými slovy řečeno, právní úprava by měla adekvátně vyvážit zájem na ochraně manželského společenství a zájem na ochraně věřitele (kupř. zrušení společného jmění přichází v úvahu až poté, kdy bude věřitel uspokojen).

2.4.3.4. Obdobně jako dosud by mělo být rozlišováno mezi zrušením a zánikem společného jmění manželů, a rovněž úprava zániku společného jmění by se od stávající úpravy zásadně neměly lišit.

2.4.3.5. Třetí osoby (zejména věřitelé) budou mít právo dovolat se svých práv dotčených ať už soukromoprávním úkonem manželů (např. dohodou o zrušení SJM, nebo k návrhu manžela rozhodnutím soudu (uplatnění projednací zásady ve sporném řízení neumožňuje soudu zjistit beze zbytku majetkové poměry stran), avšak až u příležitosti vypořádání masy společného jmění, resp. masy toho, co ze společného jmění vystoupilo.

2.4.3.6. Hospodaření se společným jměním

Tato problematika bude upravena mnohem podrobněji, než tomu je dosud.

I zde se odrazí potřeba zvýšené ochrany

a) potenciálně slabšího člena manželského páru

[kupř. možnost dovolat se neplatnosti nebo neúčinnosti zakládacího aktu (zakladatelského dokumentu), vloží-li manžel podstatnou část společného jmění do právnické osoby, disponuje-li manžel veškerým vlastním jměním při neexistenci společného jmění, zavazuje-li se k dlouhodobému trvajícím či opakujícím se plněním apod.; výslovně bude uvedeno, že pro závazek jen jednoho manžela, který vznikl z jeho trestného činu nebo protiprávního jednání, anebo pro dluh na výživném, které je tento manžel povinen poskytovat vně rodiny, lze majetek ve společném jmění postihnout jen do výše, kterou by představoval podíl povinného manžela, kdyby došlo ke zrušení a vypořádání společného jmění],

b) nezletilých dětí

(omezení dispozic manžela s věcmi v jeho vlastnictví, které ale představují vybavení

společné domácnosti, popř. slouží potřebám nezletilých dětí),
c) a třetích osob, zejména věřitelů

(budou výslovně upraveny podmínky, za nichž a v nichž bude možný exekuční zásah do společného jmění, a do občanského zákoníku bude převzata současná úprava procesní, týkající se účinků zrušení společného jmění - ovšem bez ohledu na to, jak je zrušení došlo - na možnost exekučního zásahu).

2.4.3.7. Vypořádání

Pojetí tohoto institutu se zásadně nezmění: každé zrušené i zaniklé společné jmění, stejně jako masu toho, co ze společného jmění vystoupilo, je třeba vypořádat.

Platnosti vypořádání nebude bránit, bude-li se týkat jen části společných majetkových práv a závazků.

Stejně tak nezpůsobí neplatnost dohody, dojde-li k jejímu uzavření před zrušením nebo zánikem společného jmění; pokud se tak stane, bude se tím rozumět, že k uzavření dohody o vypořádání došlo s výhradou (s odkládací podmínkou), že společné jmění bude zrušeno nebo že zanikne. Pro tyto a podobné případy bude stanoveno, že se účinky vypořádání vztahují vždy k tomu dni, kdy došlo ke zrušení společného jmění nebo k jeho zániku.

Dohoda o vypořádání, jíž bude podle nové úpravy vždy dána přednost, nebude muset ctít zákonná pravidla o vypořádání (je jichž úprava bude vždy podrobnější), bude však muset splňovat všeobecné podmínky platnosti právních jednání (svobodné rozhodnutí, určitost projevu atd.), dále nebude smět odporovat dobrým mravům, ani poškozovat práva dětí. O třetích osobách (zejména věřitelích) bude platit to, co je uvedeno výše sub 2.4.3.5.

2.4.4. Bydlení manželů

Na tento institut bude položen zvláštní důraz jako na to, co zpravidla představuje základní hmotnou podmínku existence řádného životního společenství.

Proto budou na tomto místě koncentrovaně upraveny všechny situace, které mohou v souvislosti s bydlením manželů nastat (domy, anebo byty ve vlastnictví, či v nájmu, ať již jednoho z manželů, anebo jich obou, nebo ve vlastnictví, popř. v nájmu třetích osob, atd.) s tím, že manželu, který bude - ať již od počátku, anebo posléze - ve slabším postavení, bude poskytnuta náležitá ochrana (zejména právo bydlení, zákaz těch dispozic s domem nebo bytem, které by mohly omezit nebo znemožnit bydlení rodiny, právo na vznik práva odpovídajícího věcnému břemeni apod.), nikoli však ochrana neomezená, která by na druhé straně mohla znamenat nepřiměřený zásah do práv třetích osob.

2.5. Zánik manželství

Pojetí i úprava zániku manželství budou zásadně shodné se současnými.

2.5.1. Rozvod manželství

2.5.1.1. Jediný rozvodový důvod (t.zv. kvalifikovaný rozvrat manželských vztahů) zůstane zachován.

Rovněž zůstane zásadně zachováno pojetí, při němž hraje významnou roli uplatnění t.zv. protitvrdoštní klauzule - obranu manžela, který rozvrat nezapříčinil, bude ale možné považovat za relevantní po dobu okolnostem přiměřenou (t.j. bez rigidního časového omezení).

2.5.1.2. Obdobně se zásadně nezmění řešení otázky ochrany nezletilého dítěte, jehož vnějším výrazem je zvláštní řízení, v němž se posuzuje možnost rozvodu z hlediska zvláštního zájmu

dítěte. V případě kladné odpovědi se upraví poměry dítěte po dobu po rozvodu jeho rodičů. Existence zvláštního řízení ovšem nevyloučí, aby se soud, rozhodující o rozvodu, znovu otázkou zájmu dítěte zabýval.

2.5.1.3. Ani na rozlišování rozvodu (bez domněnky rozvratu a s domněnkou rozvratu) a jeho úpravě není v zásadě zapotřebí ničeho měnit, snad s výjimkou výslovného ustanovení o vztažení konce lhůt ke dni podání návrhu.

Poznamenat třeba, že varianta rozvodového řízení s domněnkou rozvratu vyžaduje adekvátní změnu procesních předpisů.

2.5.2. Následky zániku manželství

2.5.2.1. V souvislosti se zánikem manželství smrtí manžela budou upraveny následky smrti manžela pro bydlení, opět pro všechny tituly a situace z nich popř. vznikající, a opět se zřetelem na ochranu nositeli slabšího práva.

2.5.2.2. Půjde zejména o úpravu otázek souvisejících s výživným a s bydlením.

Vzájemná vyživovací povinnost rozvedených manželů, předcházee jíci vyživovací povinnost dítěte (a rodičů) bude pojata jako právní institut, jehož použití v donucovací podobě by zásadně mělo být toliko výjimečné. Důraz bude položen na dohodu manželů (s odkládací podmínkou), resp. bývalých manželů, včetně úpravy rozsahu a formy či způsobu poskytování výživného (placení důcho du, jednorázová úhrada).

Teprv nedojde-li k dohodě, bude mít místo rozhodnutí soudu. Zachová se dnešní konstrukce t.zv. klauzule proti tvrdosti pro výživné v rozsahu zajišťujícím v zásadě stejnou životní úroveň po dobu nejdéle tří let, resp. při trvajícím krajně neuspokojivé sociální situaci i déle (v rozsahu přiměřeném okolnostem).

Také zde se uplatní obecná ustanovení o výživném (srov. vyživovací povinnost rodičů k dítěti).

Pokud jde o bydlení, právní úprava bude, stejně jako v pře dešlých případech, postihovat všechny tituly a situace z nich popř. vznikající, a bude brán zřetel na ochranu nositele slabšího práva.

3. Příbuzenství

Hlava upravující příbuzenství pojedná nejprve o příbuzenství obecně, poté o rodičích a dětech (předmětem úpravy bude problema tika určování rodičovství, dále osvojení a úprava vztahů mezi rodiči a dítětem).

3.1. Obecně k příbuzenství

Institut příbuzenství bude jako (právní) vztah fyzických osob pocházejících od společného předka výslovně vymezen s tím, že rovněž výslovně bude rozlišeno mezi příbuzenstvím pokrevním a právním, totiž takovým, které vzniká na základě rozhodnutí o osvojení.

Od tohoto pojetí příbuzenství se odvíjí celá formální stavba této části zákoníku, upravující především dvě podoby základu vztahu mezi nejbližšími příbuznými v linii přímé, rodiči a dítětem, a teprve poté obsah tohoto vztahu - bez ohledu na to, na čem je založen.

Pokud jde o pojem "osoba blízká", jehož definice nemá být určující jen pro soukromé právo, bude kromě manželů, příbuzných v řadě přímé a sourozenců, zahrnovat - na rozdíl od současného stavu - dále partnery, osoby, které spolu žijí jako manželé, ač jimi nejsou (druh a družka) a konečně - obdobou s dneškem - i další osoby (ať už spolu příbuzné či nikoli, ale

zpravidla spolu žijící), jejichž vzájemný vztah je takový, že by újmu, kterou utrpí jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.

3.2. Rodiče a dítě

3.2.1. Určování rodičovství

3.2.1.1. Mateřství

Platnou úpravu stanovující, kdo je matkou, není třeba měnit. Je však zapotřebí doplnit ji o právo domáhat se určení, že dítě je (popř. že dítě není) dítětem určité ženy, přičemž bude výslovně uvedeno, že žaloba genetické matky proti ženě, která dítě porodila, nemůže být úspěšná.

3.2.1.2. Otcovství

3.2.1.2.1. Úprava domněnek otcovství bude v zásadě shodná s dosavadní, přičemž formulace třetí domněnky bude upravena tak, aby odpovídala evropským standardům. U druhé a třetí domněnky bude doplněna o řešení pro případ realizace umělého oplodňování ženy žijící dlouhodobě s mužem bez uzavření manželství, jakož i ženy bez partnera. Právní situace, která váže umělé oplodňování na manželství (přičemž na druhé straně dovoluje osvojení i osamělé osobě), představuje flagrantní porušení principu rovnosti (bez ohledu na nikoli neznámý faktický stav).

Bude výslovně vyjádřeno, že prohlášení otcovství je považováno za projev vůle *sui generis* (a je tudíž třeba, aby bylo - jako právní jednání - posuzováno obdobně jako prohlášení o vstupu do manželství).

3.2.1.2.2. Rovněž úprava popírání otcovství bude zásadně shodná s dosavadní.

Bude však doplněna jednak o právo zletilého dítěte popírat otcovství (vyplývající z práva člověka znát svůj biologický původ), jednak výjimečná situace narození dítěte v době po rozvodu, resp. v době po zahájení řízení o rozvod manželství, bude řešena domněnkou popření otcovství manžela matky na základě

- a) souhlasného prohlášení (biologického) otce dítěte a matky dítěte o jeho otcovství
- b) a prohlášení manžela matky dítěte o tom, že otcem není,

s tím, že tato prohlášení musejí být učiněna do jednoho roku od narození dítěte a před soudem. (Je třeba proponovat adekvátní odrazy v rovněž procesních ustanovení.)

3.2.2. Osvojení

3.2.2.1. Institut osvojení (přijetí cizí osoby, zejména cizího dítěte za vlastní) nebude napříště považován výlučně za formu náhradní výchovy či péče. Nadále se ovšem zachovávají dva typy osvojení, zrušitelné a nezrušitelné.

3.2.2.2. Vzhledem k závazkům, které na sebe Česká republika vzala (a je připravena vzít) na mezinárodním poli, jeví se vhodným vrátit do právní úpravy osvojení prvky, o něž byla poslední novelou ochuzena, a navíc ji obohatit o prvky, které - ač u nás dříve známy nebyly - představují ve světě (zhruba v posledním dvacetiletí) zcela nezbytnou součást jak právní úpravy, tak i sociálně-psychologické podstaty osvojení.

Naše stávající právní úprava je ze známých úprav snad nejjednodušší a k ochraně zájmů zúčastněných přistupuje nejméně pečlivě. Jedinou výjimku představuje případ osvojitele, k němuž je platný zákon naopak neobyčejně vstřícný.

Za tohoto stavu je především nutné vyjít z primárního zájmu dítěte být s vlastními biologickými rodiči, a umožnit tudíž osvojení jen v případech, kdy je zřejmé, že dítě od

svých biolo gických rodičů skutečně již nemůže nic dobrého očekávat. Je samo zřejmé, že návrhu na osvojení lze vyhovět jen tehdy, jestliže osvojení - jak s ohledem na biologické rodiče, tak s ohledem na osobu osvojujícího - je ve zřejmém zájmu (tedy ku prospěchu) dítěte. Vzetí řádného zřetele k přání a názoru dítěte, je-li schopno takto uvažovat, je samozřejmostí.

3.2.2.3. Takto bude především obnovena kvalita zásadní ochrany vztahu mezi vlastním rodičem a dítětem.

3.2.2.3.1. K právu rodiče dát souhlas k osvojení je třeba přistupovat jako k zvláštnímu právu jedince biologicky spojeného s dítětem.

Proto nemůže jednat za nezletilého rodiče jeho zákonný zástupce. Nezletilý rodič musí dovršit alespoň 16 let, aby souhlas mohl dát.

3.2.2.3.2. Souhlas rodiče k osvojení se vždy považuje za podmíněný: rodič může svůj souhlas odvolat až do rozhodnutí o osvojení. (To odpovídá i úpravě, kdy muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, podá návrh na určení otcovství, čímž dojde k přerušení řízení o osvojení.)

3.2.2.3.3. Souhlas rodiče (zpravidla matky) k osvojení konkrétním osvojitelem daný v písemné formě by pro soud *neměl* být napříště dostačujícím průkazem o tomto souhlasu (t.j. tento rodič by měl být soudem vyslechnut).

3.2.2.4. O svěřením dítěte do péče osoby, která má zájem na jeho osvojení, bude rozhodovat pouze soud, a to se zřetelem nejen na skutečnost očekávaného zrušení okresních úřadů (takže na úrovni dítěti nejbližší nebude jiný státní orgán), ale především na ust. čl. 9 bod první Úmluvy o právech dítěte a ust. čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, podle nichž je k odloučení dětí od jejich rodičů zapotřebí rozhodnutí soudu.

Osoba, do jejíž péče bude dítě svěřeno, bude mít postavení pěstouna, ovšem bez státního příspěvku. Zároveň bude, především se zřetelem k zájmu dítěte, pro tento účel speciálně upraveno zvláštní soudní řízení. Zejména bude vymezena legitimace k podání návrhu (zahrnující mezi aktivně legitimovanými též orgán péče o děti) a bude stanoveno, čím má být návrh doložen. Zvláštní povaha tohoto řízení si vyžádá i stanovení lhůt pro vydání rozhodnutí, a to lhůt v řádu dnů.

Toto rozhodnutí nebude mít právní následky vůči nikomu jinému než vůči dotyčné osobě a vůči dítěti a nebude znamenat nic jiného, než že dítě bude napříště v péči individuální.

V této péči bude dítě po dobu přiměřenou okolnostem, tedy po tak dlouhou dobu, kdy bude bezpečně zjištěno, že pro dítě bude právě tato osoba tím nejlepším rodičem.

3.2.2.5. Je zapotřebí nejen zjišťovat, zda osoba, která má zájem o osvojení, je plně svéprávná, ale je třeba především pečlivěji, podrobněji a všestranněji zkoumat, zda její osobnostní rysy a vlastnosti (morální, psychické atd.) a dispozice (a to zdaleka nejen hospodářské), pohnutky a záměry (atd.) zaručují, že bude řádným rodičem. Z toho důvodu nemůže být trvání její péče předem nijak časově omezeno, a to ani dolní hranicí.

3.2.2.6. Nová úprava vytvoří takové právní prostředí, které dá osobě, již bylo dítě svěřeno, dostatek prostoru jak k řádné péči o dítě, tak i ke sžívání se s ním a k odpovědné úvaze, zda je a bude vše v pořádku.

Na druhé straně odstraní trvající nerovnováhu, jež zatím umožňuje takto pečující osobě dítě kdykoli vrátit, ale rodiči brání jeho souhlas s osvojením odvolat, tedy projevit svůj zájem o dítě s adekvátními důsledky takového projevu.

Zákoník nebude odpovědnost osoby, které bylo dítě svěřeno, budovat na její jistotě, že se stane osvojitelem, ale na kvalitě její péče o dítě a na jistotě o její lásce k němu.

3.2.2.7. Obdobně anonymitu osvojení je namísto spíš potlačovat. To s ohledem na Úmluvu o právech dítěte, která zakotvuje právo dítěte znát svůj pravý původ. T.zv. anonymitou osvojení se totiž klade apriorní překážka uplatnění práva člověka znát svůj původ. Výhrada, kterou právě v tomto bodě Úmluvy o právech dítěte Česká republika vyslovila, dosud existuje, a je také pravidelně předmětem kritiky České republiky ve výročních hodnotících zprávách.

(Kromě toho je třeba brát ohled na recentní doporučení psychologů k co nejranější informaci dítěte o pravém stavu věcí. Nelze pominout ani skutečnost, že se prakticky celosvětově rozvíjí činnost agentur zprostředkovávajících osvojení, jejichž činnost je založena právě na vzájemném poznání všech zúčastněných - rodiče "vlastní" a "nevlastní" se spolu zcela samozřejmě stýkají.)

3.2.2.8. Bude rovněž výslovně uvedeno, že se v případě osvojení dítěte, které je rodičem, vztahují právní následky osvojení i na jeho dítě.

3.2.2.9. Výjimečně bude možné osvojit i osobu zletilou.

3.2.2.9.1. Tato právní úprava napomůže řešit zejména

A) situace, kdy

a) bylo nezletilé dítě přijato do rodiny, ale nebylo osvojeno, a tento stav přetrvával do dosažení zletilosti dítěte, nebo

b) z několika sourozenců by jinak mohli být osvojeni jen někteří (t.j. jen nezletilí), anebo

c) osvojitel přijímá dítě svého manžela, popř. i dítě, jehož jehož je rodičem biologickým, nikoli však právním, ale i

B) takové situace, kdy se osvojení jeví jako vhodné k poskytnutí náležité ochrany právům staré osamělé osoby.

3.2.2.9.2. Institutu osvojení zletilých budou přizpůsobeny procesní předpisy tak, aby soud těchto případech rozhodoval na základě společného návrhu osvojovaného a osvojujícího.

3.2.3. Vztahy mezi rodiči a dětmi

3.2.3.1. Obecně

3.2.3.1.1. Shodně s doporučením Rady Evropy o rodičovské odpovědnosti se bude rodičovskou zodpovědností rozumět i nadále soubor povinností a oprávnění, která směřují k zajištění morálního a materiálního prospěchu dítěte, zejména péčí o osobu dítěte (t.zv. výchova), zachováním (ochraňováním) osobního vztahu (osobního styku) s ním a zajištěním jeho vzdělání, jeho právního zastoupení, správy jeho jmění a jeho výživy.

3.2.3.1.2. Bude zdůrazněno, že dítě není pouhým objektem, ale vlastním subjektem vztahu rodičů a dítěte, a že rodiče mají povinnost a právo pečovat o své dítě; povinnost je primární, proto případné vzdání se práva postrádá právní důsledky.

3.2.3.1.3. Ve vztazích k svému dítěti, při plnění všech povinností a výkonu všech práv vůči dítěti nebo ve prospěch dítěte jsou si rodiče rovni. Vždy a za všech okolností jsou především povinni chránit práva a zájmy dítěte.

3.2.3.1.4. Bude výslovně zakotvena povinnost rodičů poskytnout dítěti co možná úplnou informaci o všem, co se jej týká, a tak mu umožnit, aby si samo vytvořilo (informovaný) názor.

Rodiče pak budou rovněž vždy povinni vyslechnout názor dítěte v jeho vlastních záležitostech a podle možnosti vzít tento názor v úvahu při svém rozhodování. To ovšem za předpokladu, že dítě je schopno vlastní názor mít, což se o dítěti starším dva nácti let

předpokládá vždy.

(Obdobné bude uvedeno pro případy, kdy o záležitostech dítěte rozhoduje soud nebo jiný orgán státu. V řízení, v němž se rozhoduje o péči nebo o výchově dítěte, bude soud povinen dítě vyslechnout, pokud je to možné, osobně; dítě mladší dvanácti let bude moci být vyslechnuto prostřednictvím orgánu sociálně právní ochrany dětí nebo jiným vhodným způsobem. Od slyšení dítěte bude možné upustit jen tehdy, bude-li zřejmé, že dítě není s ohledem na svůj věk, popř. na stupeň svého vývoje, schopno vytvořit si vlastní názor nebo jej formulovat.)

3.2.3.1.5. Dále bude upravena povinnost rodičů postupovat vždy v dohodě (nebo se o dohodu alespoň pokusit), a teprve v případě, že nedojde k jejich dohodě ohledně závažné záležitosti dítěte, budou se moci obrátit na soud.

To bude platit i o léčení dítěte a o medicínských zákrocích vůči dítěti a volbě zaměření jeho vzdělání.

Pouze v případě nebezpečí v prodlení bude moci každý z rodičů rozhodnout nebo dát potřebný souhlas sám. Bude však zavázán ne prodleně informovat o stavu věcí druhého rodiče.

3.2.3.1.6. Těmto výchozím postulátům bude odpovídat i právní úprava veškeré této problematiky.

Podrobněji a souladněji budou upraveny otázky týkající se pomoci dítěte ve společné domácnosti, a to jak pokud půjde o pomoc fyzickou, tak i finanční. Tato úprava bude provázána s úpravou péče rodičů o jmění dítěte.

Výslovně bude upraven vztah povinností a práv rodičů k povinnostem a právům osoby, v jejíž péči se dítě nalézá, a obdobně i vztah rodičů k poručníkovi.

3.2.3.1.7. Obdobně jako nyní bude stanoveno, že povinnosti a práva k dítěti nemá rodič, který není plně svéprávný, a dále ten rodič, který byl soudem povinností a práv k dítěti zbaven (srov. též dále, sub 3.2.3.5.).

3.2.3.1.8. Jde-li o nezletilého rodiče (tedy i o rodiče ve věku 16 až 18 let, který nenabyl zletilosti uzavřením manželství), má se za to, že až do doby, kdy dosáhne zletilosti, je výkon jeho povinností a práv k dítěti v klidu - vyjma výkonu povinností a práva osobní péče o dítě - ledaže soud vzhledem k osobě rodiče rozhodne, že i tento výkon bude ponechán v klidu. Bude obecně dbáno odlišení povinností a práv od jejich výkonu.

3.2.3.2. Povinnost a právo rodičů dítě zastupovat

Pojetí zástupčího oprávnění žádné změny nedozná, bude však podrobněji upraveno, a to jak pokud jde o jednání rodičů navenek, tak i v jejich vzájemném poměru. Případný střet zájmů bude řešen stejně jako dosud (t.zv. kolizním opatrovníkem).

Bude výslovně upravena i otázka sjednání právního zastoupení pro vyřízení určité věci dítěte a otázka posouzení dobré víry a vědomosti dítěte.

3.2.3.3. Povinnosti a práva rodičů ve vztahu k osobě dítěte

Podrobně bude upraveno, jaké povinnosti a jaká práva tu rodiče mají (pečovat o osobu dítěte, dítě vychovávat, řídit jeho jednání, dohlížet na ně v míře odpovídající stupni jeho vývoje a určit, kde a u koho se dítě bude zdržovat a s kým se bude stýkat a pod.) a jaké důsledky vůči třetím osobám toto jejich postavení má. Úprava použití výchovných prostředků bude zásadně shodná s dosavadní.

Rovněž budou, podrobněji než dosud, řešena práva a povinnosti rodiče, který nemá dítě ve

své osobní péči, na styk s dítětem, jakož i vzájemný vztah rodičů v takovém případě.

Rodičům bude uložena vzájemná informační povinnost o věcech dítěte, zejména o jeho osobě.

3.2.3.4. Povinnosti a práva rodičů ve vztahu k jmění dítěte

Dosavadní úprava bude zásadně zachována s tím, že bude položen důraz na její další prohloubení. Dnes platná obecná úprava přivolování soudu k dispozicím zásadní povahy bude konkretizována příkladným výčtem.

Prohlášení konkursu na majetek rodičů nalezne konsekventně svůj odraz v zániku povinnosti a práva rodiče pečovat o jmění dítěte.

3.2.3.5. Výchovná a sankční opatření

3.2.3.5.1. Úprava problematiky vlastních výchovných opatření se zásadně nezmění.

3.2.3.5.2. Rovněž tak se ve své koncepci zásadně nezmění řešení problematiky odnětí povinností a práv rodičů vůči dítěti (resp. zbavení rodičů povinností a práv), omezení výkonu povinností a práv rodičů vůči dítěti a ponechání povinností a práv rodičů vůči dítěti v klidu. Budou však mnohem jasněji formulovány důvody pro každý takový zásah s tím, že všechny tyto instituty bude možné použít rovněž pouze v dílčím směru (a tudíž i pro dílčí oblast bude ustanoven opatrovník, resp. poručník).

3.2.3.5.3. Do rodinného práva se opět vrátí právní úprava, dnes bez valně vážného důvodu obsažená v občanském soudním řádu, stručně označovaná jako "předběžné opatření" (t.j. řešení situace, kdy se dítě ocitne bez jakékoli péče anebo jsou-li jeho život, příznivý vývoj anebo jiný důležitý zájem vážně ohroženy, popř. i narušeny, a kdy je úkolem soudu upravit poměry dítěte předběžně a na nezbytně nutnou dobu).

Stejně jako dnes bude soud povinen přikročit k této úpravě, a to v době co nejkratší.

3.2.3.6. Výkon povinností a práv

a) rodičů, kteří žijí odděleně

b) a rodičů po rozvodu jejich manželství

bude zásadně upraven tak, jak je tomu dosud, s tím, že bude dále podtržen zájem dítěte.

Výslovně pak budou upraveny otázky dodnes - po novele zákona o rodině - nepřítis jasně. Zejména půjde o to, že soud může svěřit osobní péči o dítě trvale oběma rodičům společně, nebo oběma rodičům střídavě, anebo jednomu z nich. Předpokladem svěřeni péče oběma rodičům společně je jak jejich dohoda, tak i to, že společně bydlí nebo že bydlí alespoň v jednom domě. Předpokladem svěřeni péče oběma rodičům střídavě je jak jejich dohoda, tak i takové uspořádání bydlení, které nebude mít zásadní vliv na konstantní životní prostředí dítěte (škola, zájmová činnost, kamarádi apod.).

3.2.3.7. Výživné dítěte

Úprava vyživovací povinnosti rodičů k dítěti bude zásadně shodná s dosavadní s tím, že na ni navážou obecná ustanovení o výživném, vyživovací povinnosti, o právu na výživné a jejich předmětu.

3.2.3.8. Výživné pro rodiče a majetková práva neprovdané matky

Úprava vyživovací povinnosti dítěte k rodičům bude zásadně shodná s dosavadní. Stejně tak bude zásadně shodná s dosavadní i úprava majetkových práv neprovdané matky.

3.3. Vztahy mezi jinými příbuznými

Úprava osobních poměrů mezi jinými příbuznými (např. co se týká styku dítěte s nimi) bude zásadně shodná s dosavadní. Kromě osob příbuzných budou ovšem - pokud jde o umožnění styku s nimi - zohledněny i další osoby, k nimž má dítě dlouholetý citový vztah a nedostatek styku s nimi by pro dítě mohl znamenat značnou újmu.

Rovněž bude zdůrazněno, že blízcí příbuzní dítěte, zejména rodiče jeho rodičů, by měli být prvními, na koho soud obrací, potřebuje-li dítě ochranu (což např. vyloučí možnost rozhodnout o osvojení dítěte, které má prarodiče, pokud ti mají zájem pečovat o dítě a jsou této péče schopni).

Úprava vyživovací povinnosti mezi jinými příbuznými bude zásadně shodná s dosavadní.

4. Poručenství (poručnictví) a jiné formy péče o dítě

Třetí hlava druhé části o formách péče o dítě upraví v samo statných dílech poručenství, opatrovnictví (nad dítětem), pěstounství a otázky spojené se svěřením dítěte do péče jiné osoby.

4.1. Poručenství

4.1.1. Poručenství bude pojato jako institut zásadní náhradní, a to především právní, ochrany dítěte, jehož rodiče zemřeli, jsou nezvěstní, anebo kteří pro svou nesvéprávnost (ať částečnou či úplnou, ať obecnou či ve vztahu k dítěti, ať trvalou či přechodnou) postrádají právní schopnost poskytnout dítěti náležitou a úplnou ochranu jeho práv a zájmů.

V souladu s tím budou také vymezeny povinnosti a práva poručníka vůči dítěti, i úkoly soudu poté, co zjistí, že dítěti je třeba poručníka ustanovit.

4.1.2. Důraz bude položen na to, aby byl poručník vybírán z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo jeho rodině, pokud tato osoba z vážných důvodů poručenství neodmítne.

Teprv nenalezne-li soud žádnou fyzickou osobu, která by byla schopna a ochotna se poručenství ujmout, bude možné výkon poručenství trvale svěřit orgánu sociálně právní ochrany dětí jako veřejnému poručníkovi.

4.1.3. Jinak bude úprava poručenství zásadně shodná s dosavadní, s tím, že pokud poručník je fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje, a péče o jmění poručence je značně obtížná, zejména pro jeho rozsáhlost či rozmanitost, ustanoví soud k žádosti poručníka pro tuto péči opatrovníka pro správu jmění poručence (a zároveň vymezí povinnosti a práva poručníka a opatrovníka pro správu jmění).

4.2. Opatrovnictví (nad dítětem)

Úprava opatrovnictví bude v zásadě shodná s dosavadní, s výjimkou

- a) ve prospěch poručnictví v případě omezení zástupčího oprávnění rodičů,
- b) dále s tím, že rovněž při ustanovení opatrovníka by soud měl pokud možno vyhovět návrhu rodičů (jsou-li tu ovšem)
- c) a konečně s tím, že i povinnosti a práva opatrovníka budou podrobněji vymezeny.

4.3. Pěstounství

4.3.1. Pěstounství bude pojato jako právní institut, jehož prvořadou funkcí je zajištění péče o osobu dítěte a jeho ochrana, všude tam, kde o dítě není náležitě postaráno a je v zájmu dítěte, aby nebylo ponecháno v ústavní péči.

Kromě toho je pěstounství na místě také tam, kde vzhledem k příbuzenství zúčastněných

není možné osvojení (prarodiče), jakož i tam, kde sice je osvojení možné, ale není pravděpodobné, že k němu dojde neprodleně (jako je tomu u tzv. nepravých osvojení).

4.3.2. Bude výslovně vyjádřeno, kdo a jak pěstounství vykonává [tedy fyzické osoby, a to buď individuálně nebo ve zvláštních zařízeních provozovaných pověřenou osobou (vesničky SOS)].

4.3.3. Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče pěstouna (i rozhodnutí o svěřeni do předpěstounské péče) bude svěřeno zásadně soudu, a to s ohledem na fakt, že i v těchto případech začasť jde o od loučení dětí od rodičů proti vůli rodičů (srov. bod 3.2.2.4.).

4.3.4. Povinnosti a práva pěstouna jak ve vztahu k rodičům, tak i k případnému poručníkovi budou vymezena přesněji.

4.4. Svěřeni dítěte do péče jiné osoby

Tento institut by měl - jak z hlediska trvání péče, ta se zřetele toho, kdo o jeho existenci rozhoduje - tvořit pendant pěstounské péče.

5. Registrované partnerství

5.1. Obecně

Registrované partnerství bude pojata jako právní stav (právem upravený svazek dvou osob stejného pohlaví).

Prosadí-li se ještě před přijetím zákoníku úprava registrovaného partnerství ve zvláštním zákoně, jak se předpokládá, bude při rekodifikačních pracech tato úprava do občanského zákoníku převzata. Úprava registrovaného partnerství je úpravou statuso vých otázek, které nemají být řešeny vně kodexu civilního práva.

5.2. Vznik partnerství

5.2.1. Koncepce vzniku (a obdobně i zániku) registrovaného partnerství odpovídá skutečnosti, že jde o statusový institut. Je tudíž třeba použít obdobnou právní konstrukci jako v případě vzniku (a obdobně i zániku) manželství.

Bude proto stanoveno, že registrované partnerství vzniká souhlasnými prohlášeními partnerů o vstupu do partnerství, a to veřejně před orgánem státu k tomu určeným. Tímto orgánem bude obecní úřad pověřený vedením matrik; prohlášení se registruje v matrice. Den zápisu do matriky je rozhodný z hlediska účinků prohlášení.

5.2.2. Překážky partnerství budou stanoveny rovněž obdobou s manželstvím. Avšak překážky věku a právní způsobilosti (resp. duševního zdraví) nebudou dispensabilní. Překážkou bude i trvání cí manželství nebo partnerství.

Podmínkou platnosti prohlášení o partnerství bude rovněž, že alespoň jedna z osob, které mají v úmyslu učinit prohlášení o partnerství, je občanem České republiky.

5.2.3. Obdobou s manželstvím, avšak výslovně (nikoli odkazem), budou upraveny rovněž otázky neplatnosti a neexistence partnerství.

5.3. Povinnosti a práva partnerů

5.3.1. Úprava povinností a práv partnerů bude obdobná úpravě těže problematiky v případě manželů, a to i pokud jde o t.zv. majetkové právo, úpravu bydlení, vyživovací povinnosti a dědění. Bude však vysloveno očekávání, že ti, kdo mají v úmyslu učinit prohlášení o partnerství, spolu uzavřou dohodu, v níž upraví své budoucí poměry, a to i pro případ zániku partnerství.

5.3.2. Jednotlivé právní důsledky prohlášení o partnerství (důsledky pro jednotlivé právní sféry, t.j. daňovou, dávkovou, zdravotní atd.) budou upraveny konkrétně: zpravidla doplněním příslušných právních předpisů.

5.4. Zánik partnerství

Zánik partnerství bude upraven obdobně jako zánik manželství. Rozhodnou-li se partneři své partnerství zrušit, mohou tak učinit na základě dohody, kterou schválí soud. Pokud se partneři o zrušení partnerství nedohodnou, bude moci kterýkoli z nich navrhnout, aby o zrušení partnerství rozhodl soud. Soud žalobě vyhoví, podaří-li žalobci prokázat, že soužití partnerů je rozvráceno a že nelze očekávat nápravu.

Následky zániku partnerství budou upraveny obdobně jako následky zániku manželství.

6. Vztah dvou osob různého pohlaví nebude v současné době institucionalizován, neboť je zřejmé, že po něm není u nás žádná společenská objednávka; ostatně i v zahraničí je jeho úprava zcela výjimečná. Nelze pominout, že partnerství osob různého pohlaví, t.j. t.zv. družectví, by bylo statusovým institutem, zakládalo by nový právní status. Ten by vyžadoval alespoň takovou právní úpravu jako registrované partnerství. Přitom by šlo v podstatě o manželství druhého řádu. Vzhledem k tomu, že u nás má manželství stále velmi vysoký kredit, nemůže ani společenská objednávka po druhořadém manželství vzniknout. Proto bude situace soužití druhá a družky řešena i nadále tak, jak je tomu dnes, to tiž jednotlivými právními předpisy pro jednotlivé situace - např. v občanském zákoníku institutem t.zv. spolužijících osob, uvažovaných jak v dědickém právu, tak i v nájemním právu bytovém. V zájmu ochrany slabší strany bude favorizován vznik spoluvlastnictví spolužijících osob k věcem nabytým během jejich soužití.

§ 4 K třetí části zákoníku o absolutních právech majetkových

1. Celkové pojetí

1.1. Ustanovení třetí části občanského zákoníku o absolutních právech majetkových budou rozdělena na hlavu o právech věcných a na hlavu o právu dědickém.

1.1.1. Dělení majetkových práv na věcná (absolutní) a obligační (relativní) je v civilním právu tradiční. Proto z něho vychází i systematika tohoto věcného záměru.

Navrhuje se v samostatné části zákoníku upravit jednak práva tradičně označovaná jako věcná (t.j. zejména vlastnictví, držbu, zástavní právo, věcná břemena a služebnosti), jednak právo dědic ké.

Také právo dědické se někdy počítá mezi práva věcná (tak např. výslovně v ust. § 308 rakouského občanského zákoníku), na základě Hahnovy argumentace v jeho doktorské disertaci z r. 1639, ale v teorii toto řešení jednoznačně přijímáno není. Proto bude dědické právo zařazeno mezi práva absolutní, což efektivně zpochybnit nelze.

V katalogu a úpravě věcných práv odpadne po rekodifikaci nelogičnost stávajícího občanského zákoníku, označujícího za věcná práva i práva vázící se nikoli k hmotným předmětům (např. zástavní právo k pohledávce, § 153 a násl. obč. z., aj.), protože i tyto hodnoty budou nově považovány za věci v právním smyslu.

2. Strukturace hlavy o věcných právech

2.1. První hlava o právech věcných bude rozdělena na díly věnované úpravě držby, vlastnictví (včetně spoluvlastnictví) a na díl o věcných právech k cizí věci.

2.2. Jako věcná práva k cizí věci budou upravena: právo stavby, zástavní právo, zadržovací právo a věcná břemena (služebnosti a reálná břemena). Dále bude ponechána možnost, upravená občanským zákoníkem již od r. 1991, zřídit jako věcné právo též předkupní právo k nemovitosti.

2.2.1. Navržená systematika sleduje logickou posloupnost v úpravě jednotlivých institutů.

Předmětem sporu může být předřazení úpravy držby ustanovením o vlastnictví. Ze stejného pojetí vycházejí občanské zákoníky rakouský nebo německý a sledoval je i vládní návrh čsl. zákoníku z r. 1937.

Toto pojetí není jediné možné (např. italský zákoník zvolil jinou systematiku), ale se opírá o logické stanovisko, že držba je institut obecnějšího dosahu než vlastnictví (držba náleží i vlastníkov, ale nejen vlastníkov). Rozhodně nelze převzít pojetí stávajícího občanského zákoníku, který ustanovení o držbě zařadil zcela nelogicky mezi úpravu pojmu vlastnictví a úpravu nabývání vlastnictví.

3. Držba

3.1. Základ úpravy držby bude převzat z dosavadní úpravy.

3.1.1. Pojem držby bude vybudován jednotný. Nebude rozlišováno mezi držbou hmotné věci a držbou práva. I při držbě věci jde totiž o držení práva, a to práva vlastnického, jak plyne již ze současné úpravy v § 129 odst. 1 ("držitelem je ten, kdo nakládá s věcí jako s vlastní").

3.1.2. Institut držby v našem občanském zákoníku z r. 1964 dlouho chyběl a upraven byl velmi kuse až zák. č. 131/1982 Sb. Tato úprava byla převzata a zdokonalena při novele č. 509/1991 Sb., vykazuje dobrou systematiku, ale je stále hodně všeobecná a nadmíru stručná.

3.1.3. Zachována tedy bude dosavadní systematika, t.j.

a) kdo je držitelem,

b) co je způsobilým předmětem držby,

c) ustanovení o držbě oprávněné a neoprávněné.

K tomu budou připojena normativní řešení dalších otázek, o nichž stávající zákon mlčí.

3.2. Doplněna, zpřesněna a rozšířena bude úprava nabytí držby, pojmy držitele a oprávněné držby, ustanovení o ochraně držby a vymezena budou práva a povinnosti oprávněného a neoprávněného držitele. Vzat bude též zřetel na praktickou potřebu úpravy faktické držby a držby knihovní.

3.2.1. Vzhledem k hmotněprávním následkům oprávněné i neoprávněné držby (možnost vydržení, vypořádání nákladů na držený předmět aj.), musí být upraven okamžik nabytí držby. Tento okamžik nemůže být konstruován jinak než faktickým (přímým nebo prostředčným) ovládnutím drženého předmětu.

3.2.2. Držbu lze nabýt také tím, že ji na nového držitele převede držitel dosavadní. Tehdy však bude novému držiteli svědčit jen to, co dosavadní držitel na nabyvatele převedl.

3.2.3. Důsledněji bude rozlišeno mezi držbou oprávněnou (pocíťvou) a neoprávněnou (nepocíťvou) a tradiční pojmy držby pocíťvé a nepocíťvé budou obnoveny. Základ bude položen tak, že

- a) poctivý držitel má z přesvědčivých důvodů za to, že vykonává právo, které mu náleží;
- b) nepoctivý držitel ví, že drží právo, které mu nepřísluší, anebo mu musí být z okolností zřejmé, že drží právo jemu nepříslušející; nepoctivá je též držba nabytá nepoctivým zástupcem pro držitele, byť bezelstného;
- c) v pochybnostech nastoupí vyvratitelná právní domněnka, že držba je poctivá.

3.2.4. Protože poctivá i nepoctivá držba s sebou nesou podstatně rozdílné právní následky, jeví se jako účelné právní postavení poctivého a nepoctivého držitele upravit podrobněji než dosud. Za vzor se vezme návrh úpravy ve vládním návrhu občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím k vývoji moderního zákonodárství.

3.2.5. Stávající občanský zákoník nemá speciální ustanovení o ochraně držby. Tato ochrana je přitom velmi důležitá. Stává se např., že převodce po určité době důvodně či nedůvodně prohlásí smlouvu o převodu nemovitosti za neplatnou a nabyvatele poté za pomoci bezpečnostní agentury z nemovitosti vyklidí. Úprava obrany před zásahem do pokojného stavu (dnes v § 5 obč. z.) se jeví jako nedostatečná. Stejně tak se jeví jako nedostatečně efektivní následná možnost dožadovat se náhrady škody před soudem.

Z toho důvodu bude zejména stanoveno, že držiteli svědčí subjektivní třicetidenní lhůta, v níž se při rušení držby může obrátit na místně příslušný orgán obecní samosprávy s požadavkem, aby rušení držby bylo zakázáno a rušitel vše uvedl do původního stavu. Toto opatření nebude nijak bránit předložení věci k definitivnímu rozhodnutí soudu.

3.3. Důsledněji bude vyjádřen rozdíl mezi držitelem a detentorem.

3.3.1. Rozdíl mezi držitelem a detentorem je především v tom, že při detenci chybí vlastnický úmysl toho, kdo věc ovládá, a tudíž při detenci nemůže dojít ani k vydržení.

V praxi někdy vznikají problémy při rozlišování obou těchto stavů: při rekonstrukci bude tato otázka upravena zřetelněji. Pro označení detentora se zvolí opis s případným poukazem na označení "detentor" jako termín odborný [např. slovy "ten, jenž drží věc, nikoli však vlastnické právo k ní (detentor)"]. Zváží se, zda detence nemá být upravena širším způsobem, než dosud.

4. Vlastnictví

4.1. Za základ úpravy vlastnictví bude vzata stávající úprava občanského zákoníku.

Tam, kde bude potřeba dílčích upřesnění, vezme se za základ vládní návrh občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím k vývoji novějšího zákonodárství.

4.1.1. Původní úprava v občanském zákoníku z r. 1964 rozlišovala mezi různými formami a druhy vlastnictví a konstruovala různá oprávnění jednotlivých skupin vlastníků. To bylo odstraněno v r. 1991 (přijetím Listiny základních práv a svobod a novely občanského zákoníku č. 509/1991 Sb.). Stávající úprava vlastnictví se jeví zásadně jako vyhovující, a proto do ní nebude, vyjma dílčích upřesnění, výrazněji zasahováno.

4.1.2. Jednotnost úpravy vlastnictví si vyžádá přesun úpravy § 25 obchodního zákoníku o ochraně majetkových zájmů zahraničních osob při podnikání v ČR do zákoníku občanského. Není racionální důvod pro dvojkolejnou úpravu následků vyvlastnění. Pokud jde o právo zahraničních osob získat za vyvlastněný majetek náhradu volně převoditelnou do zahraničí v cizí měně, bude i do budoucna zachováno.

4.2. Úprava vlastnictví bude pojata jako jednotná (společná) pro vlastnictví věcí movitých i nemovitých s tím, že v rámci této jednotné úpravy budou speciální

ustanovení upravovat dílčí odchylky týkající se jen vlastnictví k věcem movitým, popř. jen vlastnictví k věcem nemovitým.

4.2.1. V našem soukromém právu je toto řešení tradiční. Z téhož pojetí vychází rakouský zákoník, vycházel z něho i čsl. kodifikační návrh z r. 1937, a stejně tak jej bere za svůj projekt rekodifikace občanského práva na Slovensku, vypracovaný v polovině 90. let profesorem Karolem Plankem.

Z moderních kodexů postupuje podobně např. *Code civil* Québecu, který ve své čtvrté knize o majetku obsahuje ustanovení o vlastnictví (čl. 947 až 975), týkající se společně movitostí i nemovitostí, za něž zařazuje speciální úpravu některých otázek, týkajících se vlastnictví nemovitostí (čl. 976 až 1007), která se však týká jen dílčí problematiky (určování hranic pozemků, ustanovení o užívání vody, o stromech na pozemcích, o přístupu na pozemky o právu průchodu atp.).

4.2.2. Některé moderní kodifikace soukromého práva úpravu vlastnictví nemovitostí a movitostí oddělují. Např. švýcarský zákoník upravuje v jedenácti článcích (čl. 655 - 666) předmět, nabytí a ztrátu vlastnictví, pak v čl. 667 až 712t vlastnictví pozemkové a v čl. 713 až 729 vlastnictví k movitostem. Z podobné ho pojetí vychází nizozemský občanský zákoník, který však úpravu je nejprve vlastnictví k movitostem, poté k nemovitostem.

Nový občanský zákoník však nepůjde cestou oddělených autonomních úprav vlastnictví k movitým a k nemovitým věcem, ale zvolí cestu u nás tradiční. Při opačném přístupu a při oddělení obou vlastnických úprav by se muselo vyjít ze stejného hlediska také při úpravě všech dalších věcných práv, a tudíž důsledně rozdělit věcné právo na dvě skupiny (právní řád o věcech movitých a právní řád o věcech nemovitých).

4.3. Podrobněji budou upraveny způsoby nabytí vlastnictví.

4.3.1. Současná úprava způsobů nabývání vlastnictví je kusá, pro tože § 132 obč. z. určuje, že vlastnictví lze nabýt smlouvou, děděním, rozhodnutím orgánu státu nebo na základě jiné skutečnosti uvedené v zákoně.

Speciální ustanovení upravují vcelku nedostatečně vydržení (§ 134), přírůstek (§ 135a) a zpracování cizí věci.

Tato úprava bude systematicky upravena (oddělením originálních a derivativních způsobů nabývání vlastnictví) a celkově upřesněna.

4.3.2. Při vydržení se rozliší

a) vydržení na základě držby oprávněné (pocitivé), pro něž se podrží dosavadní zákonné lhůty (tři roky pro věci movité a deset let pro věci nemovité); na újmu pocitivé držby nebude případný omluvitelný skutkový omyl držitele;

b) a vydržení na základě faktické držby, při níž otázka oprávněnosti držby nebude hrát žádnou roli (vyjma případů držby nabyté úmyslným nezákonným jednáním jako lší, pod bez právnou výhrůžkou, násilím apod.), pro něž se uplatní deseti letá lhůta u věcí movitých a třicetiletá u věcí nemovitých. Toto opatření vyřeší zejména vydržení vlastnictví k nemovitostem *contra tabulas*, protože držba nemovitosti v rozporu s katastrálním stavem vylučuje podle převažujících názorů do brou víru držitele, že mu nemovitost náleží vlastnický, po př. že tu je v držitelův prospěch zřízena služebnost aj.

4.3.3. Dosavadní úprava možnosti nabytí vlastnictví k věci od nevlastníka se rozšíří.

Dnes se v našem soukromém právu více méně důsledně respektuje zásada, že nikdo nemůže na jiného převést více práva, než sám má. Tato zásada je prolomena jednak předpisem § 486 obč. z. o nabytí nějaké hodnoty z pozůstalosti od nepravého dědice, jednak

§ 446 obch. z. o nabytí vlastnictví ke zboží od nevlastníka.

4.3.3.1. Toto pojetí, které chrání dobrou víru nabyvatele, bude ve shodě s novodobými trendy v zákonodárství vyspělých států, rozšířeno k ochraně nabyvatele získavšího předmět vlastnictví v dobré víře. Nepůjde se přitom cestou omezení jen na nabytí vlastnictví od nevlastníka na případy převodů od podnikatele (za současného splnění podmínky dobré víry nabyvatele), protože tím se mezi různými skupinami účastníků privátních vztahů kodifikuje nerovnost.

Bude tedy stanoveno, že pokud je ten, na něhož se vlastnictví k věci převádí, se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že převodce je vlastník (nebo je z jiného důvodu oprávněn vlastnictví převést), pak získává vlastnictví k věci.

Odliší se skupiny situací, ve kterých je na místě dobrou víru obecně předpokládat (koupě zboží v provozovně) - a pak bude důkaz o její absenci na tom, kdo ji popírá, a naopak těch, kdy generální presumpce dobré víry není namístě a kdy bude vhodné přenést důkazní břemeno na toho, kdo dobrou víru pro konkrétní případ tvrdí.

Zároveň se zvažuje vhodnost prolomení ochrany vlastnictví nabyvatele ve prospěch ochrany původního vlastníka, jde-li o nabytí věci ukradené či ztracené. Pro tyto zvláštní případy se jeví jako vhodné povolit, aby se vlastník věci, kterou ztratil či která mu byla ukradena, mohl v určité krátké lhůtě (např. roční) domoci její vindikace i proti dobromyslnému nabyvateli.

4.3.3.2. V každém případě se zavede zvláštní ochrana pro případy nabytí vlastnictví k věcem evidovaným v seznamech nadaných veřejnou vírou, zejména v katastru nemovitostí.

Základ je v pojetí, že skutečnému vlastníkovi náleží relativně krátká lhůta v řádech týdnů, dozvěděl-li se, že ke změně v seznamu došlo, a lhůta relativně delší (v řádech let), nedozvěděl-li se to, k popření zapsaného stavu. Přitom bude též hrát roli, zda k nabytí věci došlo v dobré či zlé víře nabyvatele.

(Obdobná úprava bude zvolena i pro nabytí dalších věcných, resp. absolutních majetkových práv, pokud je k jejich nabytí uplatněn režim registrace s konstitutivními účinky.)

4.3.3.3. Současná úprava nad únosnou míru chrání nedbalého vlastníka i nepoctivého převodce na úkor dobromyslného nabyvatele a odporuje obecnému požadavku na ochranu dobré víry.

Novou úpravou nebudou dotčeny případné nároky na náhradu škody.

4.3.4. Pro případ neoprávněné stavby na cizím pozemku bude stanoveno, že

a) vlastníkem stavby se stává vlastník pozemku, je však povinen zřizovateli stavby k náhradě stanovené podle předpisů o bezdůvodném obohacení;

b) vlastník pozemku však může také navrhnout soudu, aby rozhodl o odstranění stavby na náklady toho, kdo ji zřídil;

c) pokud však vlastník pozemku o stavbě věděl a nezakázal ji poctivému stavebníku hned, stane se stavebník vlastníkem pozemku zatíženým povinností zaplatit jeho předchozímu vlastníkovi obecnou cenu pozemku.

4.3.5. Okamžik nabytí vlastnictví bude upraven obdobně, jak dosud (§ 133 obč. z.).

4.3.5.1. Výslovně bude upraveno nabytí vlastnictví v dražbě (resp. v dražbě podle úpravy soukromého práva, v aukci).

Základem této úpravy bude, že při dražbě dochází k uzavření smlouvy (přičemž platí - což

zákoník již podrobněji upravovat nemusí - že výzva licitátora k podáním je výzva k ofertám, podání dražitele je návrh smlouvy vázaný na podmínku, že nebude včas platně podáno vyšší podání a příklep licitátora akceptací návrhu). V důsledku toho je nabytí vlastnictví v dražbě (příklep) nabytím derivativním se všemi z toho plynoucími právními důsledky. Bude uvážena vhodnost úpravy některých odchylek od této obecné zásady.

Tato úprava se však nebude charakterizovat dražbu jako institut práva veřejného (např. exekuční), kdy se dražená věc nabývá do vlastnictví rozhodnutím státního orgánu (rozhodnutím o příklepu), t.j. originárně.

4.3.5.2. Základ právního režimu věci opuštěných a skrytých bude převzat z dosavadní úpravy. Vzhledem k tomu, že ta se však jeví jako nedostatečná, bude mnohem podrobněji rozpracována, m.j. též speciálně za účelem oddělení úpravy režimu věcí opuštěných a ustanovení o věcech skrytých.

Stanoví se též zvláštní právní režim pro věci ničí.

5. Spoluvlastnictví

5.1. Úpravě spoluvlastnictví (dosud § 137 až § 142 obč. z.) bude navrácena standardní podoba.

5.1.1. Právní úprava podílového spoluvlastnictví provedená občanským zákoníkem z r. 1950 tento klasický právní institut veskrze proměnil s cílem vyhovět potřebám totalitní moci (nešlo přitom jen o přednost t.zv. socialistického spoluvlastníka, ale i o předkupní právo a roli obecného zájmu). Další nevhodné zásahy provedla zákonná úprava z r. 1964 (zavedla zřetel účelnosti využití společné věci a připustila znemožnění zrušit vlastnické společenství, což m.j. odporuje mezinárodním úmluvám o lidských právech).

Novela obč. z. č. 509/1991 Sb. negativa obou předchozích úprav - za nové situace naprosto paradoxně - propojila. Proto nelze vzít stávající ustanovení občanského zákoníku o podílovém spoluvlastnictví za základ nové normativní úpravy.

5.1.2. Oproti dosavadnímu stavu bude institut podílového spoluvlastnictví pojat obdobou s tradičními právními úpravami.

5.1.2.1. Zásadní změna se ovšem nedotkne pojmu podílu (jehož vymezení bude takové, aby bylo souladné s vymezením obchodního podílu, popř. aby bylo i pro obchodní podíl použitelné) a principi úpravy hospodaření s předmětem spoluvlastnictví.

5.1.2.2. Sama úprava spoluvlastnictví však bude upřesněna a výrazně prohloubena, zejména s ohledem na to, že vzhledem k vývoji sociální situace lze předpokládat, že kvantita spolu vlastnických poměrů bude stále vzrůstat.

Hlavním předmětem zákonné úpravy nebude proto nadále zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, nýbrž právě jeho existence (trvá ní).

5.1.3. Zákoník nebude nadále upravovat předkupní právo spolu vlastníků, neboť jde o prvek, jenž je spoluvlastnictví zásadně cizí. (Tradiční právní řády kontinentální Evropy tento institut neznají.)

Přitom se uváží, zda nebude namístež zařídit ochranu spolu vlastníků jiným způsobem.

5.1.4. Zrušení a vypořádání spoluvlastnictví bude v zásadě shodné s právní úpravou stávající. Bude však minimalizován význam principu účelného využití věci a současná "absolutní" nemožnost zrušení spoluvlastnictví z důvodů zvláštního zřetele hodných bude nahrazena "relativní", t.j. časově (s ohledem na přirozený běh věcí) omezenou nemožností (obdobou

např. s rakouskou právní úpravou).

5.2. Úpravu podílového spoluvlastnictví doplní nová ustanovení o hraničních předmětech (hraničních zdech, plotech, mezích apod.).

5.2.1. O hraničních zdech a plotech bude stanoveno, že se v pochybnostech má za to, že jsou ve spoluvlastnictví vlastníků sousedních pozemků, přičemž jejich podíly budou stejné. Zároveň bude stanoveno, jaké povinnosti stíhají vlastníky hraničních předmětů při jejich udržování a do jaké míry jsou oprávněni je, při jejich spoluvlastnictví, užívat.

5.2.2. Stejně tak, při absenci dohody stran učiněné v jiném směru, bude stanoveno, že povinnost k udržování mezi a mezníků mezi pozemky stíhá vlastníky sousedících pozemků.

Pro případ sporu o správnost hranice mezi pozemky bude stanoveno, že rozhodují hranice v platném katastrálním operátu, ledaže soud rozhodne (anebo účastníci sporu v následně uzavřené dohodě uznají), že došlo ke změně tohoto stavu ze zákonného důvodu, zejména vydržením.

5.3. V návaznosti na obecnou úpravu spoluvlastnictví bude uvážena vhodnost zvláštní a autonomní úpravy typu tak řečeného trustu (svěřenské správy, svěřenství), vybudovaného na těch zásadách, že svěrenský správce pečuje se zvláštní odpovědností o společný majetek osob oprávněných z trustu (spoluvlastníků, beneficiářů) k jejich ekonomickému prospěchu. Svěřenství je v našem právním řádu upraveno v zák. č. 248/1992 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, v platném znění, jenom jako dílčí a specifický institut šířeji neaplikovatelný.

5.4. Upraveno bude dále přídatné spoluvlastnictví.

5.4.1. Vlastníkům bytů nebo nebytových prostorů v témže domě, ale i vlastníkům samostatných nemovitostí tvořících jeden společným účelem nadaný celek (např. sportovní areál, chatarskou osadu apod.), náleží přídatné (akcesorické) spoluvlastnictví k tomu, co slouží společnému účelu. Toto pravidlo musí být v zákoníku výslovně vyjádřeno na obecné úrovni.

Při té příležitosti budou upraveny nejen podmínky vzniku a zániku přídatného spoluvlastnictví, ale i jak bude určována velikost podílu vlastníků jednotlivých nemovitostí (např. chat v chatové osadě) na přídatném spoluvlastnictví, přičemž, nebude-li jiné dohody, se bude vycházet ze zásady stejnosti podílů. Dále bude vyřešeno, kdo bude oprávněn činit právní úkony týkající se přídatného spoluvlastnictví. Nedojde-li k jiné dohodě všech spoluvlastníků, bude oprávněna určit společného zástupce prostá většina spoluvlastníků, počítaná podle velikosti podílů. Přitom bude pamatováno na ochranu přehlasovaných spoluvlastníků a na možnost ustavení zástupce soudem, a to i v případech, že z vůle spolu vlastníků tento zástupce určen nebude.

Existující speciální ustanovení (§ 8 zák. č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů), řeší jen část obecné problematiky ve vztahu k specifickému předmětu a samo o sobě není postačující. Tato speciální úprava však bude zachována ve své přísnosti (obecná úprava přídatného spoluvlastnictví pro ostatní případy nemusí být tak rigorózní).

5.5. Majetkové právo manželské bude upravena v druhé části zákoníku, v rámci úpravy rodinných vztahů.¹¹

6. Právo stavby

¹¹ Viz II. § 3 2.4.3. tohoto záměru.

6.1. Nově bude upraveno právo stavby jako zvláštní věcné právo k cizí věci.

6.1.1. Institut práva stavby je našemu současnému právu neznámý a při zákonné zásadě, že stavba není součástí pozemku (§ 120 odst. 2 obč. z.), nebylo nutné jej upravovat. Jedná se o právní institut plně funkční v zemích, jejichž právní řády vycházejí z opačného principu.

Vzhledem k obnově principu pozemkového vlastnictví¹² je nutné vyřešit otázku zřízení stavby na cizím pozemku a upravit vlastnické vztahy.

6.2. Právo stavby bude upraveno jako právo věcné a dočasné, zřizované smlouvou za úplaty nebo bezplatně a vznikající vkladem do katastru nemovitostí, kam bude zapsána i doba jeho trvání.

6.2.1. Právo stavby bude možné zřídit k stavbě již existující, anebo ke stavbě, která má být teprve zřízena. V tomto případě

6.2.2. Právo stavby bude mít vlastnost nemovitosti.

Na stavbu samotnou se bude nahlížet jako na příslušenství tohoto práva (nikoli tedy jako na samostatnou věc), přičemž i stavba bude z tohoto důvodu podléhat zákonným ustanovením o nemovitostech.

6.2.3. Právo stavby může být jako *zvláštní právo* zřízeno jen jako dočasné. Bude však moci být dohodou stran prodlouženo; bude-li však pozemek zatížen věcnými právy ve prospěch třetích osob, pak jen s jejich souhlasem. Den předpokládaného zániku práva musí být patrný z katastru nemovitostí.

Zvážena bude vhodnost stanovení minimální doby pro zřízení práva stavby, neboť zřízení tohoto práva na neúměrně krátkou dobu (např. na sedm let) může vést k produkci nejakostní architektury. Proto bude vhodné omezit trvání práva stavby nejméně na čtyřicet let. Také maximální doba trvání práva stavby bude stanovena, nikoli však jako jednotná (t.j. jako jediná pro všechny stavby), nýbrž odlišně pro stavby různého charakteru.

Pokud by podobné právo mělo být zřízeno jako trvalé, nešlo by o pojmově o právo stavby, ale o služebnost.

6.2.4. V zájmu celkové právní jistoty bude ve shodě s analogickými úpravami v zahraničí stanoveno, že při právu stavby nelze sjednat rozvazovací podmínku.

6.3. Obsah práva stavby bude stanoven takto:

- a) právo stavby je zcizitelné a děditelné, stejně tak je schopné zatížení;
- b) vlastník práva stavby bude mít po dobu trvání práva stavby ke stavbě též práva, jaká náleží vlastníkovému, k pozemku zatíženému právem stavby pak též práva, jaká náleží požívajícímu;
- c) vlastníkovému práva stavby bude příslušet předkupní právo k stavebnímu pozemku, vlastníkovému tohoto pozemku předkupní právo k právu stavby,
- d) při zániku práva stavby přechází stavba do vlastnictví vlastníka pozemku, a to, není-li jinak ujednáno, za dohodu tou náhradou; nedojde-li k dohodě o její výši, pak za polovinu hodnoty, kterou stavba při zániku práva stavby bude mít.

7. Zástavní a podzástavní právo

7.1. Při úpravě zástavního práva bude za základ vzata stávající právní úprava s přihlédnutím k unifikační osnově čsl. občanského zákoníku z r. 1937 a se zohledněním novějších

¹² Viz II. § 2 11.2.

vývojových trendů v zákonodárství a úpravy navržené ve vzorovém zákoně o zajišťovacích transakcích, připravenému Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj.

7.2. Zástavní právo bude pojato jako věřitelské věcné právo k zástavě zajišťující jeho pohledávku vyjádřenou v penězích. Pohledávek může být i několik.

7.2.1. Zajištěná pohledávka bude moci být určena konkrétně nebo obecně, zajištěna může být i pohledávka podmíněná nebo budoucí.

7.2.2. Zástavou může být vše, co je věcí v právním smyslu (srov. § 211.1.). K zajištění téže pohledávky lze poskytnout i více zástav (a naopak).

7.2.3. Zástavní právo vznikne ze zákona, soudním nebo správním rozhodnutím anebo na základě smlouvy.

7.2.4. Smluvní zástavní právo vzniká:

7.2.4.1. je-li zřízeno k nemovitostem, vkladem do katastru, a pokud je zřízeno k nemovitostem a stavbám (stavby budou způsobilým předmětem zástavního práva jen pokud budou mít podle přechodných ustanovení vlastnost samostatné nemovitosti, anebo budou-li na cizím pozemku zřízeny jako dočasné, nikoli však jako příslušenství práva stavby) nezapisovaným do katastru nemovitostí, účinností smlouvy;

7.2.4.2. je-li zřízeno k movitým věcem, pak:

a) předáním zástavy nebo dokladu nezbytného k nakládání s ní zástavnímu věřiteli, nebo

b) předáním do úschovy osobě, na niž se zástavce a zástavní věřitel dohodli,

c) viditelným označením zástavy,

d) anebo též registrací.

7.2.4.2.1. Vzorový zákon o zajištěných transakcích připravený kanceláří hlavního právního zástupce Evropské banky pro obnovu a rozvoj a financovaný Fondem pro japonsko-evropskou spolupráci předpokládá, že bude zřízen rejstřík zástav.

Při zřízení takového rejstříku zástavní právo vznikne též registrací. Zřízením rejstříku zástav odpadne řada obtíží spojená se zřizováním zástavního práva k movitým věcem, kdy přichází v úvahu většinou jen dosti nepraktická ruční zástava.

7.2.4.2.2. Přijetí této úpravy si vyžádá určení úřadu, který rejstřík zástav povede, popř. zřízení soukromého registračního střediska, a přípravu návrhu příslušného zákona. Nabízí se svěřit tuto agendu Notářské komoře ČR (po vzoru Maŕarska), případně jiné komoře, anebo státnímu úřadu.

Občanský zákoník však nebude řešit otázku, kdo povede registr zástav, jenom zapracuje jeho existenci a stanoví soukromoprávní účinky registrace.

Vedení rejstříku bude vyřešeno zvláštním předpisem.

7.2.4.2.3. Registrace zástav zástavnímu věřiteli umožní dosáhnout uspokojení ze zástavy jednodušším způsobem, než domáháním se soudního přivolení, popř. exekuce. Zástavní věřitel by ve shodě s vzorovým zákonem o zajištěných transakcích jen oznámil zástavci vymáhání zástavního práva a zaregistroval je do rejstříku zástav, a poté by se mohl ujmout detence zástavy a zařídit její prodej. Bylo by naopak na zástavci, aby se případně nezákonnému oznámení výkonu zástavního práva bránil soudním návrhem.

7.3. Zakázána bude zástava propadná i antichretická.

7.3.1. Pokud jde o zastavárny, bude zvolena speciální úprava. Zastavárnám musí být přiznáno právo k prodeji zástavy po uplynutí určité (a relativně krátké) doby po tom, co se zajištěná pohle dávka stala dospělou.

7.4. Upraveno bude rovněž právo podzástavní. Za tím účelem se převezme dosavadní úprava tohoto institutu v občanském zákoníku.

8. Zadržovací právo

8.1. Úprava zadržovacího práva bude v zásadě převzata z dosavadního občanského zákoníku (§ 175 až § 180).

9. Věcná břemena

9.1. Úprava věcných břemen vyjde z klasického pojetí služebností a reálných břemen. Za základ nové úpravy bude vzat vládní návrh čl. občanského zákoníku z r. 1937.

Věcná břemena, zatěžující nemovitosti zapisované do katastru nemovitostí, vznikající na základě smlouvy vkladem do katastru, v ostatních případech účinností smlouvy.

9.2. Služebnosti

9.2.1. Služebnost bude pojata jako přímé užívací věcné právo za těžující vlastníka věci, resp. jeho věc, ve prospěch jiných osob. Zároveň bude povoleno, aby vlastník zatížil svůj vlastní pozemek služebností ve prospěch užívání jiného svého pozemku.

9.2.2. Služebnost lze zřídit k jakékoli věci; praktický význam má však zřízení služebnosti k nemovitostem, a proto právě tomuto aspektu věci bude nová úprava věnovat zvláštní pozornost.

9.2.3. Budoucí úprava vyjde z rozdělení služebností na pozemkové a osobní.

9.2.3.1. Pozemkové služebnosti budou upraveny jako

a) domovní, t.j. služebnosti

1. týkající se zabezpečení vzduchu a světla,
2. týkající se odvrácení nebo využití dešťové vody a
3. stavební,

b) polní, t.j. služebnosti

1. cestní,
2. vodní,
3. pastvy a
4. ostatní.

9.2.3.2. Osobní služebnosti spočívají zejména v právu požívacím a užívacím.

9.2.3.3. Výčet služebností pozemkových i osobních bude příkladový, protože jejich uzavřený počet pro různorodost hospodářského života a jeho rozmanité potřeby nelze taxativním výčtem katalogizovat.

9.2.4. Vznik, obsah, ochrana a zánik práva služebnosti budou upraveny ve shodě s vládním návrhem čl. občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnutím k novějšímu vývoji

zákonodárství.

9.3. Reálná břemena

9.3.1. Reálná břemena budou upravena jako vlastníková dočasná povinnost k nepeněžitému plnění s tím, že nebude-li plněno, konstruuje se právo z reálného břemene v substituční nárok na peněžitou náhradu, pro niž je možné vést exekuci na nemovitost jako při zástavním právu.

9.3.2. Typická pro reálné břemeno je jeho vlastnost věcného práva zatěžujícího určitou nemovitost. Proto bude stanoveno, že reálné břemeno vzniká vkladem do katastru.

9.3.3. Od služebností se reálná břemena liší svým dočasným trváním. Bude stanoveno, že reálná břemena lze zřídit i na dobu neurčitou, to však jen tehdy, bude-li povinnost z věcného břemene zřízena jako vykupitelná. Podmínky zrušení reálného břemene oproti proplacení náhrady bude nutné stanovit již při jeho zřízení.

10. Dědické právo

10.1. Konceptně bude úprava dědického práva sledovat principy dosavadní úpravy dědictví.

Posílena však bude pořizovací svoboda zůstavitele, pokud jde o úpravu dědění ze závěti a vydědění, zároveň však bude brán zřetel na zájmy zůstavitelovy rodiny, rozšířen bude okruh zákonných dědiců, obnoveny budou instituty dědické smlouvy, odkazu, dědic kého nástupnictví a vykonavatele závěti.

10.1.1. Nová právní úprava dědického práva bude respektovat základní principy právní úpravy dosavadní tak, jak byly založeny občanským zákoníkem z r. 1950, a v nichž bylo pokračováno i po rekonstrukci občanského práva v r. 1964.

10.1.2. Zejména se opouštějí pokusy obnovit při příležitosti rekonstrukce soukromého práva původní institut ležící pozůstalosti (*hereditatis iacens*), příznačný pro dědické právo platné v českých zemích před r. 1950 na základně úpravy v obecném zákoníku občanském z r. 1811.

Právní konstrukce ležící pozůstalosti odpovídá institutu v právu kontinentální Evropy zcela ojedinelému (kromě Rakouska a - do jisté míry i Itálie - není využíván). Z toho důvodu nebude restaurován dřívější delatační princip, ale zachová se dosavadní způsob, při němž dědic nabývá dědictví smrtí zůstavitele a pozůstalostní soud tedy dědicům nabytí dědictví pouze potvrzuje. Tato úprava se v praxi osvědčila a v zásadě vyhovuje.

Nezdá se však být rozumný ten praktický efekt dosavadního řešení, které preferuje dohodu dědiců jako faktický (reálný) titul nabytí dědictví, takže v době od smrti zůstavitele až do uzavření této dohody a jejího potvrzení soudem panuje nejistota jak pro dědice samotné, tak hlavně pro zůstavitelovy věřitele.

10.1.3. Hlava o právu dědickém bude rozdělena na díly upravující za prvé právo na pozůstalost (včetně dědické nezpůsobilosti), za druhé pořizení pro případ smrti, totiž jednak závěť a dědění ze závěti, jednak dědickou smlouvu, za třetí dědění ze zákona, za čtvrté odkazy a za páté problematiku projednání a potvrzení dědictví.

10.1.3.1. V takto navržené systematice předchází úprava dědění ze závěti úpravě dědění ze zákona (rozdílně od dosavadní zákonné systematiky). Důvodem pro tuto změnu je fakt, že dědění ze závěti má přednost před děděním ze zákona.

10.1.3.2. Zachován bude pojem závěti tak, jak jej zná současná právní úprava. Nový zákoník se nebude vracet k termínu "poslední pořizení", který znala právní úprava před r. 1950, kdy

se v rámci obecnějšího pojmu "poslední pořízení" rozlišovala závěť (testament) a dovětek (testamentární nebo intestátní kodícil).

10.2. Právo na pozůstalost

10.2.1. Pojmově se rozliší pozůstalost a dědictví.

10.2.1.1. Pozůstalost bude definována jako zůstavitelův majetek, který je s to přejít na dalšího vlastníka (ať již cestou dědění, anebo odúmrti), dědictví jako majetek přejímaný po zůstaviteli jeho dědici.

10.2.1.2. Pozůstalost bude rozdílně od stávající úpravy zahrnovat i některé nároky považované dosud za nároky povahy ryze osobní (nárok na rektární satisfakci, nárok na náhradu za poškození zdraví), za předpokladu, že byly zůstavitelem uplatněny u soudu, anebo že byly škůdcem uznány. Nelze totiž uznat za správné, aby osoba chovající se protiprávně těžila ze smrti zůstavitele.

10.2.2. Zachován bude princip, že dědicové nabývají pozůstalost smrti zůstavitele.

10.2.3. Zavedena bude nevyvratitelná právní domněnka pro případ, že více dědiců (ať testamentárních, ať zákonných), nabyvších dědictví podle podílů, počne po smrti zůstavitele nakládat s dědictvím společně (t.j. též prostřednictvím společného zástupce, nebude-li to ovšem vykonavatel závěti nebo správce dědictví), že dědictví také společně do spoluvlastnictví převzali. Následné uzavření smlouvy dědiců o vypořádání dědictví bude sice pod výhradou soudního schválení připuštěno, avšak jen s účinky ex tunc.

10.2.4. Umožní se provést po smrti v zastoupení všech dědiců ve vztahu k pozůstalosti neodkladné úkony, jichž je třeba (zejména k nakládání s účty, placení postupně dospívajících dluhů, které zůstavitel případně zanechal, hrazení příslušných veřejnoprávních dávek apod.) a vůbec bude vyřešen právní stav od smrti zůstavitele do okamžiku, kdy se někdo ujme dědictví.

10.2.5. Jestliže nepůjde o případ odúmrti nebo o případ dědění s jediným dědicem, bude mít přednost vůle zůstavitele (prohloube no bude pravidlo zakotvené již dnes v § 33b odst. 6 obč. z.); pokud tu taková vůle nebude a nebude-li možná ani dohoda spoludědiců, nastoupí jejich zákonné zastoupení, které bude pro tuto situaci zvlášť upraveno.

10.2.6. Pro případ, že bude předmětem pozůstalosti podnik, bude k správě podniku obligatorně jmenován správce, vzhledem k potřebě zachování jeho plynulého provozu a nutnosti zachovat stav jasnosti o tom, kdo má za vedení podniku odpovědnost a kdo je oprávněn jednat ve věcech podniku.

10.2.7. Stanoví se, co je dědickým titulem. Kromě závěti a zákona bude dědickým titulem také dědická smlouva.

10.2.8. Zachován bude princip, že pozůstalost bez dědiců případně cestou odúmrti státu.

10.2.9. Upraven bude rozdíl mezi dědictvím a odkazem.

10.2.9.1. Dědění nabývá dědic pozůstalost, popř. podíl na pozůstalosti.

10.2.9.2. Odkazem nabývá odkazovník z pozůstalosti pouze určitou věc (nebo několik určitých věcí), peníze nebo určité právo. Nehraje roli, jakou část tvoří odkaz z celé pozůstalosti.

10.2.10. Za dědice nebo odkazovníka bude možné povolát i právnickou osobu, která má být teprv zřízena.

Člověka, který nebyl ještě ani počat, by bylo možné povolat za dědice nebo odkazovníka jen cestou svěřenského nástupnictví, které však z důvodů uvedených dále (sub 10.3.1.8.3.) upraveno nebude.

10.2.11. Rozšíří se úprava vyloučení z dědictví.

10.2.11.1. Oproti dosavadnímu § 469 obč. z. bude upřesněna úprava dědické nezpůsobilosti.

Zejména bude stanoveno, že z dědictví je vyloučen, kdo se vůči zůstaviteli jeho manželu, dětem nebo rodičům dopustí jednání se znaky úmyslného trestného činu (podmínkou vzniku dědické nezpůsobilosti tedy nebude odsouzení pro tento čin). Dále bude stanoveno, že nejen ten, kdo se dopustil zavrženíhodného jednání vůči zůstavitelově poslední vůli, bude vyloučen z dědictví, jak je tomu dosud, ale z dědictví bude vyloučen také ten, kdo zůstavitele k projevu poslední vůle donutí nebo lstivě svede, a rovněž ten, kdo projevení zůstavitelovy poslední vůle překazí.

Zůstaviteli se ponechá možnost odpuštění (prominutí); srov. dnešní ustanovení § 469 obč. z. in fine.

Zvážena bude též možnost a vhodnost zakotvení zákonné ochrany potomků toho z dědiců, který se sám stane v důsledku vlastního jednání dědicky nezpůsobilým.

10.2.11.2. Obnoví se úprava možnosti zřeknutí se dědictví, kterou naše dědické právo znalo do r. 1964. Bude stanoveno, že se pre sumptivní dědic může zřeknout nároku na dědictví smlouvou uzavřenou se zůstavitelem ve formě notářského zápisu, a to i s účinky pro své potomky nebo jiné právní nástupce.

10.2.11.3. V zásadě bude též zachována bude konstrukce odmítnutí dědictví, jak je dnes upravena v § 463 a násl. obč. z. Ten, kdo by byl jinak dědicem, bude moci dědictví odmítnout i s účinky pro své potomky nebo jiné právní nástupce.

10.2.11.4. Zachována bude též úprava vydědění, a to v zásadě tak, jak je dnes upravena v § 469a obč. z.

10.2.11.5. Pro případ, že zůstavitel bude mít zákonné dědice, avšak nikoli nepominutelné, se umožní zůstaviteli, aby v listině, pro niž se vyžádají stejné formální náležitosti jako pro závěť, prohlásil, že pozůstalost nenabudou (t.zv. "negativní závěť").

10.3. Pořízení pro případ smrti

10.3.1. Za pořízení pro případ smrti budou uznány závěť a dědická smlouva.

10.3.1.1. Bude stanoveno, že pořízení pro případ smrti nesmí zkrátit zákonné nároky nepominutelných dědiců. Zůstavitel tak

nebude moci vůbec zkrátit zákonné dědické nároky nezletilých potomků, nároky zletilých potomků bude moci zkrátit nanejvýš o jednu polovinu

Omezení ve prospěch nepominutelných dědiců nemůže fatálně suspendovat svobodu zůstavitele nakládat s vlastním majetkem, protože pro vyloučení neopominutelných dědiců lze využít institut vydědění.

10.3.1.2. Závěť, kterou zůstavitel odkáže určitý majetek závěť ním dědicům na úkor nepominutelných dědiců nebude prohlášena za neplatnou. Závětní dědic (pokud ovšem dědictví neodmítne) však bude povinen vypořádat se s nepominutelnými dědici v penězích, nedohodne-li se s nimi jinak. Pro tyto případy se upraví také zvláštní ochrana nepominutelných dědiců před nevratnými majetko vými dispozicemi závětního dědice s

dědictvím dříve, než se s nimi vypořádá, anebo o vypořádání dohodne.

10.3.1.3. Úprava dědění ze závěti v zásadě zachová dosavadní normativní řešení.

Dojde však k tomu průlom, že se upraví absolutní přednost závětních dědiců před zákonnými, a tudíž, odpadne-li některý ze závětních dědiců, přiroste jeho podíl ostatním závětním dědicům.

10.3.1.3.1. Dosavadní úprava dědění ze závěti se co do základních obrysů v praxi osvědčila. Na jejím vzhledu je však dobře vidět její poplatnost době vzniku, kdy měla sloužit společnosti majetkově znivelizované, v níž nebylo nezbytné věnovat úpravě dědění majetku výraznější pozornost.

Následné doplňky dědického práva přinesly zejména při novele v r. 1991 v úpravě dědění ze závěti některá užitečná zpřesnění.

10.3.1.3.2. Současný stav právní úpravy se tedy jeví jako vyhovující, a jeví se jako vhodné tuto úpravu jen doplnit o některá upřesňující ustanovení a o některé tradiční instituty, zejména náhradnictví a svěřenské nástupnictví. Bude také upravena možnost pořízení závěti ústně v případě bezprostředního ohrožení života zůstavitele (srov. 10.3.3.4.).

10.3.1.3.3. Výslovně bude stanoveno, že závěť musí být interpretována tak, aby se vůli zůstavitele co nejvíce vyhovělo. Při výkladu závěti nelze vyjít z obecných interpretačních pravidel platných pro právní jednání, neboť výrazy užití v testamentu nelze vykládat jinak, než jaký význam jim přikládal právě zůstavitel.

10.3.1.3.5. Posílení testovací svobody zůstavitele se promítne i do normativního opatření, podle něhož bude rozdělení majetku z pozůstalosti mezi dědice pro dědice závazné, a tudíž dohodou dědiců nezměnitelné.

10.3.1.3.6. Protože bude posílena testovací svoboda zůstavitele, bude pro jeho ochranu stanoveno, že nestačí, aby zůstavitel pouze přisvědčil návrhu, který mu byl předložen, protože musí v závěti sám projevit s rozvahou svou poslední vůli. Pro odstranění možných pochybností se stanoví, že dědice musí zůstavitel určit sám, a že tedy nemůže ustanovení dědice svěřit jinému.

10.3.1.4. Uznávána bude i nadále závěť ve formě veřejné i soukromé listiny.

10.3.1.4.1. Bude stanoveno, že závěť veřejnou listinou bude zřizována ve formě notářského zápisu.

10.3.1.4.2. Závěť ve formě listiny soukromé bude možné zříditi jako vlastnoručně i jako nikoli vlastnoručně napsanou. Pouze holografní závěti lze poříditi beze svědků.

10.3.1.4.3. Speciální zpřísněná úprava bude jako dosud platit pro závěť osob mladších osmnácti let a osob nezpůsobilých čtení nebo psaní.

10.3.1.4.4. Zákoník vyjde z pojetí, že je pravidlem činit o svém majetku poslední pořízení včas, v klidu a s rozmyslem. Přesto nelze přehlížet nezbytnost zohlednění některých mimořádných situací, které se v lidském životě mohou stát a jejichž normativní neřešení by mohlo vést k nespravedlnosti. Proto se pro případ, že zůstavitel nebude moci pro nenadálou událost a v bezprostředním ohrožení života poříditi závěť písemně, se připustí možnost

a) ústní závěti prohlášené před alespoň dvěma současně přítomnými svědky,

b) nebo zjednodušené písemné formy závěti (holografní, pouze zůstavitelem podepsané a potvrzené dvěma svědky).

Přežije-li zůstavitel ono nebezpečí, pak platnost takto pořízené závěti pomine uplynutím

dvou měsíců ode dne, kdy byla učiněna, přičemž tato lhůta nepoběží po dobu trvání překážky znemožňující zůstaviteli vyhotovení řádné závěti. (Bude stanove no, že tímto mimořádným postupem bude možné pořídit pouze závět', nikoli tedy např. listinu o vydědění.)

Pro případ pořízení závěti tímto způsobem se upraví (jestliže ovšem nebude z variant uvedených sub 10.3.1.1. přijata varianta II.) zvláštní ochrana manžela a rodičů zůstavitele, mají-li být závěti jejich zákonné podíly zkráceny.

10.3.1.5. Pro případ pořizování závěti před svědky bude stanove no, jaké vlastnosti musí tito svědkové mít, zejména musí být vyloučen jejich osobní zájem na určitém obsahu závěti.

V té souvislosti se také stanoví, jak musí být svědci v zá věti identifikováni, tak, aby je bylo možné popř. v budoucnu vyslechnout a aby bylo možné též ověřit existenci případného střetu zájmů. Stejně požadavky budou vzneseny na údaje o pisateli závěti.

10.3.1.6. Upraví se možnost ustavení vykonavatele závěti. Vykonavatel, přijme-li funkci, bude dbát, aby zůstavitelova poslední vůle byla naplněna.

10.3.1.6.1. Vzhledem k tomu, že se tento záměr nepřihlašuje k ležící pozůstalosti, nemůže mít vykonavatel závěti totéž postavení, jaké má v dědických systémech vystavěných na delačním principu. Vykonavatel však může mít významnou funkci mediační, bude moci též namítat dědickou nezpůsobilost dědiců i rozpor případné smlouvy dědiců o vypořádání dědictví se závětí, důležité bude působení vykonavatele závěti ve vztahu k odkazovníkům, vykonavatele bude moci zůstavitel též pověřit dohlédnutím, jak bylo naloženo s jeho tělem, dále vypravením pohřbu nebo zařízením náhrobku apod.

10.3.1.7. Nově bude upraven institut náhradnictví.

10.3.1.7.1. Náhradnictví se zřizuje tak, že zůstavitel pro případ, že ten, koho určil v závěti za dědice, dědictví nenabude, povolá na jeho místo jiného dědice (náhradníka).

10.3.1.7.2. Při obnově úpravy obou těchto institutů se vezme za vzor vládní návrh čsl. občanského zákoníku z r. 1937 s přihlédnu tím k vývoji novějšího zákonodárství.

10.3.1.8.3. Naproti tomu nebude obnoveno svěřenské nástupnictví, které omezuje vlastníka, komplikuje vlastnické vztahy a přineslo by i jiné komplikace.

10.3.2. Nově bude upravena dědická smlouva.

10.3.2.1. Dědickou smlouvu spolu uzavírají manželé a jejím obsahem je

a) že jeden z nich ustanoví svým dědicem druhého manžela a ten dědictví přijme,

b) anebo že se oba manželé ustanoví svými dědici navzájem.

10.3.2.2. Bude stanoveno, že dědickou smlouvu mohou uzavřít také snoubenci, v takovém případě se však dědická smlouva stane účinnou jen tehdy, pokud manželství skutečně vznikne.

10.3.2.3. Stanoveno bude, že dědickou smlouvu mohou dále uzavřít též registrovaní partneři.

10.3.2.4. Rozdílně od závěti bude možné sjednat v dědické smlouvě podmínky.

10.3.2.5. Pro dědickou smlouvu bude vyžádána forma notářského zápisu.

10.3.2.6. Dědickou smlouvu bude možné zrušit jako kterouko li smlouvu jinou. Závazek z dědické smlouvy zanikne také rozvodem manželství.

10.4. Dědění ze zákona

10.4.1. Nemůže být pochybnost o nezbytnosti úpravy zákonné po sloupnosti dědiců pokud zůstavitel pro případ své smrti o svém majetku ničeho nepořídí.

Totalitní stát uskutečňoval i zde svou ideologii tak, aby okruh dědiců ze zákona byl co možná redukován. To se projevilo i v právní úpravě současného občanského zákoníku z r. 1964. Jeví se proto účelným katalog zákonných dědiců oproti současné úpravě rozšířit.

Naproti tomu není namístě rozšiřovat okruh zákonných dědiců nad únosnou mez a povolávat ze zákona k dědění i další a další řady vzdálenějších příbuzných zůstavitele.

10.4.2. Zachován bude dosavadní systém čtyř dědických skupin.

10.4.2.1. V první skupině budou povoláni k dědictví potomci zůstavitele, a to na prvním místě jeho děti. Pokud některému ze zůstavitelových dětí nevznikne právo na dědictví, přechází jeho podíl na jeho potomky, mezi něž se rozdělí rovným dílem. Stejný díl z dědictví jako každému z dětí náleží i manželovi, popř. registrovanému partnerovi zůstavitele.

10.4.2.2. V druhé skupině dědí zůstavitelovi rodiče, manžel nebo registrovaný partner zůstavitele a osoby trvale (nejméně rok) žijící se zůstavitelem ve společné domácnosti.

Manželu nebo partnerovi zůstavitele připadne vždy alespoň polovina pozůstalosti. Není-li naživu některý z rodičů, rozdělí se jeho podíl na pozůstalosti rovným dílem mezi druhého rodiče, manžela (partnera) zůstavitele a trvale spolužijící osoby.

Nejsou-li naživu zůstavitelovi rodiče, dědí ve druhé skupině manžel (partner) zůstavitele a trvale spolužijící osoby, a není-li těchto, pak dědí manžel (partner sám).

Není-li tu manžel (partner) zůstavitele a zemřeli-li zůstavitelovi rodiče, přecházejí jejich dědické podíly na jejich potomky. Ti pak dědí v této skupině spolu s trvale spolužijícími osobami.

10.4.2.3. Ve třetí skupině dědí trvale spolužijící osoby spolu se sourozenci a prarodiči zůstavitele z otcovy i matčiny strany rovným dílem; není-li jich, pak jejich potomci. Trvale spolužijící osoby mohou dědit ve třetí skupině samy.

10.4.2.4. Ve čtvrté skupině dědí jen prarodiče rodičů zůstavitele.

10.4.3. Stanoveno bude, že manžel ani registrovaný partner nemůže dědit v první skupině sám.

10.5. Odkazy

10.5.1. Umožní se, aby zůstavitel v závěti odkázal odkazovníku určitou věc, právo nebo peníze, k tíži dědiců, popř. stanoví-li tak v závěti, k tíži některého z nich. Umožní se též zatížit odkazem i odkazovníka.

Odkaz nekonstituuje odkazovníka jako univerzálního nebo singulárního nástupce zůstavitele; odkazem se založí pouze odkazovníkův obligační nárok vůči dědicům na vydání určité hodnoty z dědictví.

10.5.2. Odkazovníkem bude moci být pouze osoba způsobilá být též dědicem. (Kdo není způsobilý být dědicem, nemůže být ani odkazovníkem.)

10.5.2. Právo odkazovníka na odkaz bude zcizitelné ode dne zůstavitelovy smrti.

10.5.3. Bude upraveno, komu připadne uvolněný odkaz. Odkaz se uvolní smrtí odkazovníka nastalou dříve než zemře zůstavitel, nástupem nezpůsobilosti obmyšlené osoby k přijetí odkazu a rovněž tak, jestliže odkazovník odkaz odmítne.

Ustaví-li závěť pro ten případ náhradníka, případně odkaz náhradníkovi. Bude-li táž hodnota odkázána několika osobám do společného majetku, pak se uvolněný podíl některého odkazovníka rozdělí mezi ostatní poměrně. Jinak uvolněný odkaz připadne zpět do pozůstalosti.

(Smrt odkazovníka následující po smrti zůstavitele odkaz nezruší: hodnota odkázána takovému odkazovníku odkazem připadne do jeho pozůstalosti.)

10.5.4. Neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, bude platit zásada splatnosti odkazů rok po smrti zůstavitele. Výjimka se uplatní pro odkazy jednotlivých věcí nebo práv z pozůstalosti, pro menší odměny pro zaměstnance, pro dobročinné účely a pro odkazy opaku jících se dávek, zejména příspěvku na výživu.

10.5.5. Upravena bude též ochrana dědiců v případě pozůstalosti přetížené odkazy.

10.5.6. Dále bude upravena ochrana věřitelů proti případné snaze zůstavitele poškodit je rozmělněním zadlužené pozůstalosti v odkazy.

10.6. Projednání a potvrzení dědictví

10.6.1. Principy dosavadní úpravy budou zachovány.

10.6.2. Upravena bude t.zv. dědická přihláška. V ní uvede každý (z předpokládaných) závětních či zákonných dědiců, jakož i odkazovníků uvede všechny údaje o pozůstalosti, které jsou mu známy. Zejména se zde uvedou přihlašovatelům známá aktiva a pasiva po zůstalosti, případně též o dalších dědicích nebo odkazovnících, zároveň s prohlášením o neodmítnutí či odmítnutí dědictví.

10.6.3. Zachována bude možnost více dědiců uzavřít smlouvu o vy pořádání dědictví, podléhající soudnímu schválení, s účinky plynoucími z návrhů pod bodem 10.2.2. Možnosti svobody dědiců dohodnout se budou limitovány jednak respektem k vůli zůstavitele, byla-li vyjádřena v pořízení pro případ smrti, jednak nutností chránit zájmy případných věřitelů.

10.6.4. Nastoupí-li domněnka poměrného převzetí celého dědictví všemi dědici, anebo pokud se o tom dědici dohodnou výslovně, založí to jejich solidární povinnost k úhradě dluhů zůstavitele.

10.6.5. Bude stanoveno, že dědic je povinen k úhradě dluhů zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví.

10.6.6. Bude stanoveno, že povinnost dědiců k úhradě dluhů zůstavitele bude solidární.

10.6.7. Ochrana oprávněného dědice bude zachována v intencích stávající zákonné úpravy.

Uvážena však bude vhodnost prolomení dosavadní zákonné lhůty k ochraně oprávněného dědice (stanovené v délce trvání obecné promlčecí doby) ve prospěch případů hodných zvláštního zřetele.

§ 5 K čtvrté části zákoníku o relativních majetkových právech

1. Obecně

1.1. Úprava obligačního práva v části čtvrté zahrne hlavy upravu jící za první obecná ustanovení, za druhé závazky vzniklé z právních jednání, za třetí závazky vzniklé z deliktů a za čtvrté závazky vzniklé z jiných právních důvodů.

1.1.1. Oproti původním předpokladům návrhu koncepce občanského zákoníku z r. 1996, ale i rozdílně od rakouského zákoníku nebo od předválečné osnovy čsl. občanského zákoníku nebudou společná ustanovení o obligacích zařazena až na závěr příslušné části, ale jako obecná ustanovení do první hlavy této části zákoníku.

1.2. Obecná úprava závazků (první hlava čtvrté části) obsáhne ustanovení o vzniku, změně a o zániku závazků, dále ustanovení o podmínkách a ustanovení o zajištění.

1.2.1. Vznik závazků.

Úprava vzniku závazků uvede právní důvody, z nichž závazky vznikají. Dále obsáhne ustanovení o závazcích dílčích, nedílných a solidárních na straně dlužnické i věřitelské. Pro podnikatele bude platit presumovaná solidarita.

1.2.2. Obecná ustanovení o závazcích upraví také institut smlouvy a proces jejího uzavírání. V té souvislosti budou rovněž - cestou zásadní recepce § 276 až 278 obch. z. - upraveny kontraktační proces s využitím veřejného návrhu na uzavření smlouvy a obchodní veřejná soutěž.

Dále bude stanoveno, že se ustanovení o smluvních závazcích použijí i pro závazky vzniklé z jiných právních důvodů.

1.2.2.1. Jistá obtíž technického zvládnutí úpravy kodifikace, vyvolaná oddělením obecných ustanovení o smlouvách, zařazených do úvodu čtvrté části zákoníku, od generální úpravy právních jednání v jeho první části, bude překlenuta tak, že se obecná úprava smluv omezí pouze na úpravu vlastní kontraktace, kdežto ustanovení o vadách právních jednání, o omylu apod. budou součástí obecné úpravy.

1.2.2.2. Pojem smlouvy nebude v zákoníku definován.

Zákoník však nadále zachová institut nepojmenovaných smluv a zdůrazní jejich význam v právním styku. Bude upřesněno již dnes platící pravidlo, že smlouva, v níž strany nedohodly náležitosti charakterizující podle příslušného základního ustanovení ten který typ pojmenované smlouvy, není takovým smluvním typem, ale že současně nemůže být jen z tohoto důvodu neplatná.

Dále bude stanoveno, že práva a povinnosti založené nepojmenovanými smlouvami budou v pochybnostech posouzeny podle úpravy pojmenovaných smluv jim povahou a účelem nejbližších.

Upraví se také náležitost a význam kauzy a konsenzu.

1.2.2.3. Bude upraven dvojí možný účinek smlouvy - jednak účinek obligační (kdy smlouva je titulem a k převodu věci je zapotřebí modu), jednak účinek translační. Při této úpravě se přihlédně zejména k italskému občanskému zákoníku (čl. 1372 až 1381).

1.2.2.4. Budou upravena předsmluvní jednání.

Po vzoru § 271 našeho obchodního zákoníku se upraví předsmluvní odpovědnost, zejména při zneužití získaných informací. Dále bude v rámci toho zavedena i úprava odpovědnosti za jednání při uzavření smlouvy (*culpa in contrahendo*). Upraveny budou dále jednak následky jednání, kdy jedna ze stran uzavírá smlouvu od uzavření smlouvy bez vážného důvodu a v rozporu s principem dobré víry ustoupí, jednak toho jednání, kdy jedna ze stran vyvolala kontraktační jednání s druhou stranou jen za tím účelem, aby zmařila uzavření smlouvy této strany s třetí osobou. Při těchto deliktech nebude fňgován vznik

zmařené smlouvy, ale založí se poškozenému nárok na náhradu škody. Při té příležitosti se uváží, zda poškozenému nepřiznat též právo na přiměřené zadostiučinění.

Obnoven bude též institut punktací.

1.2.2.5. V zákoníku bude též vyjádřeno, že na základě smluv vznikají též práva věcná s tím, že ustanovení o smlouvách se vztahují i na smlouvy o věcných právech.

1.2.2.6. Uzavírání smluv bude upraveno se zřetelem na současnou úpravu v našem občanském a obchodním zákoníku. Zachován bude mechanismus oferty a včasné akceptace, včetně zániku oferty pro nevhodnost akceptace.

1.2.2.7. Uzavření smlouvy bude spjata s okamžikem dosažení smluvního konsenzu.

Zachová se možnost uzavřít smlouvu i s tím, že dořešení některé z dílčích otázek si strany vyhradí na pozdější dobu, případně rozhodnutí třetí osoby nebo soudu.

Nově, popř. důkladněji oproti současnému stavu bude upravena problematika distančních smluv.

Nově se upraví fikce konsenzu i pro případ, že se návrh na uzavření smlouvy a prohlášení o jeho přijetí obsahově rozejdou v nepodstatných detailech a oferent bez zbytečného odkladu nenamítne, že ke konsenzu nedošlo.

Pamatováno bude též na rozdíly mezi konsenzuálními a reálnými smlouvami.

1.2.2.8. V intencích dosavadní úpravy budou v zákoníku upraveny i zvláštní způsoby uzavírání smluv, totiž veřejný návrh smlouvy a veřejná soutěž.

Pamatováno bude též na zvláštní pravidla pro uzavírání smluv vzájemně závislých. Bude upraven režim vztahů založených několika závislými smlouvami. Vzájemná závislost smluv nemusí vyplývat jen z jejich současného projednání a uzavření či z toho, jsou-li vyjádřeny na jedné či více listinách; relevantní bude zejména vůle stran nebo povaha věci.

1.2.2.9. Zachován bude institut smlouvy o budoucí smlouvě.

Pro platné uzavření této smlouvy se vyžádá určení obsahu budoucí smlouvy, zejména co do předmětu plnění, alespoň obecným způsobem. Z obchodního práva bude převzato a na občanskoprávní vztahy se rozšíří pravidlo § 290 obch. z., podle něhož při neochotě zavázané strany přistoupit na uzavření budoucí smlouvy rozhodne o jejím obsahu na návrh oprávněného soud.

Zákoník zvláště zdůrazní, že takto lze uzavřít rovněž smlouvu o budoucí smlouvě kupní zřízením předkupního práva, přičemž se odkáže na analogické použití zákonných ustanovení upravujících doložku o předkupním právu v souvislosti s kupní smlouvou (1.3.4.).

1.2.2.10. Zachována bude možnost uzavřít smlouvu ve prospěch třetí osoby.

Párově k této smlouvě bude podle vzoru úpravy rakouské (§ 880a ABGB) obnovena též ta právní konstrukce, že smlouvou, v níž účastník slíbí druhému, že v jeho prospěch bude plnit třetí osoba, se slibující zavazuje jen k přimluvě u této třetí osoby. Pokud však ve smlouvě prohlásí, že odpovídá za výsledek, pak bude druhému účastníku povinen k plné náhradě, když třetí osoba nebude plnit.

1.2.2.11. Pokud jde o obsah smluv, pak bude stanoveno obecné a subsidiární pravidlo, že nebude-li u úplatných smluv dohodnuta výše ceny, zaplatí dlužník tržní cenu obvyklou v době (a popř. i v místě) uzavření smlouvy; nebude-li ji možné takto určit a nedojde-li k dohodě stran, určí ji soud s přihlédnutím k povaze plnění, obsahu smlouvy a obchodním zvyklostem. Totéž bude stanoveno i ohledně určení kvality plnění.

1.2.2.11.1. V rámci obecného smluvního práva se upraví též *laesio enormis* při úplatných smlouvách, a to tak, že do systému našeho soukromého práva bude převzat čl. 21 švýcarského zákona o obligačním právu.

Stanoví se tedy, že pokud jedna ze stran při oboustranně zavazujícím jednání obdrží protiplnění ve zřejmém (podstatném) nepoměru k tomu, co sama poskytla, může závazek zrušit odstoupe ním od smlouvy, avšak s tím, že druhá strana může tento následek odvrátit, pokud rozsah svého plnění dorovná tak, aby odpovídal obecné hodnotě. Vzájemný poměr plnění stran se posoudí podle stavu v okamžiku, kdy závazek vznikl.

Stanoví se též, že zkrácená strana k odstoupení nemůže přistoupit, jestliže se jej výslovně vzdá nebo prohlásí-li, že plnění přijímá za mimořádnou cenu ze zvláštní záliby, nebo že důvod nepoměru vzájemných plnění vyplývá z poměru mezi osobami reprezentujícími smluvní strany, anebo jestliže obecnou cenu plnění nelze zjistit.

Stanoví se také, že tato pravidla nebudou uplatňována, získá-li se věc v dražbě, při poctivě učiněném narovnání nebo odváznou smlouvou.

1.2.2.11.2. Dále bude stanoveno, že je neplatná smlouva o vzájemném plnění, kterou si někdo s využitím lehkomyšlnosti, slabého rozumu, nezkušenosti, tísně nebo vzrušení myslí (psychického rozrušení) druhé strany dá od ní slíbit pro sebe nebo pro osobu třetí takové plnění, vůči němuž představuje poskytnuté protiplnění hodnotu jen nepatrnou. Dále bude stanoveno, že se neplatnosti smlouvy z tohoto důvodu nemohou dovolat podnikatelé (obchodníci).

1.2.3. V oddílu o ochraně slabší strany se upraví adhézní smlouvy a zdůrazní při nich zejména ochrana slabší strany i její meze.

1.2.3.1. Tzv. spotřebitelské právo, včetně převzetí úpravy evropského práva směrnic ES 85/577/EHS, 97/7/ES a 93/13/EHS, nebude začleněno do občanského zákoníku, ale bude upraveno zvláštním zákonem (zákonem o ochraně spotřebitelů).

Poukázat lze, že se stejnou cestou vydaly i některé další země, např. Rakousko, kde byl již v r. 1979 vydán *Bundesgesetz mit dem Bestimmungen zum Schutz der Verbraucher getroffen werden* (novelizovaný naposledy v r. 1999).

Problematika spotřebitelského práva není v jeho normativních úpravách stabilizována jako klasické civilistické instituty, a stane-li se součástí úpravy občanského zákoníku, půjde o oblast podléhající opakovaným novelám. Podstatné rovněž je i to, že jde o právní oblast dotýkající se také správního práva, jehož normy občanský zákoník zásadně obsahovat nemůže.

1.2.3.2. Z oblasti tzv. spotřebitelského práva občanský zákoník upraví jen zcela obecné a základní soukromoprávní otázky právě v pasážích sledujících ochranu slabší strany.

1.2.4. Změny závazků

Obecná ustanovení o obligačním právu upraví též případy změn závazků, a to změny závazku v obsahu a změny závazku v sub jektech.

1.2.4.1. Upraveno bude postoupení pohledávky (*cesse*) podle zásad vyplývajících ze současné právní úpravy s některými upřesněními.

1.2.4.1.1. Při úpravě *cesse* bude omezen rozsah zákonných zákazů postupování pohledávek.

Zachová se však zákaz postupu těch pohledávek, při nichž by se změnou osoby věřitele zhoršilo postavení dlužníka.

Zachována zůstane též právo původních stran závazku dohodou vyloučit možnost věřitele pohledávku následně postoupit.

1.2.4.1.2. Zachová se notifikační povinnost vůči postoupenému dlužníkovi s tím, že vůči tomuto dlužníkovi bude postoupení po hledávky účinné až notifikací. Týž princip se uplatní i co se týká osob zajišťujících postoupenou pohledávku.

1.2.4.1.3. I nadále bude rozlišena odpovědnost postupitele za postup uskutečněný úplatně a bezúplatně.

1.2.4.1.4. Do zákoníku bude zapracována úprava stanovující podmínky pro dovolenost globálních cesí.

1.2.4.1.5. Zváží se vhodnost úpravy postoupení smlouvy podle vzoru čl. 1406 až 1410 italského občanského zákoníku.

1.2.4.2. Dále budou upraveny poukázka a poukázka na cenné papíry, opět převzetím principů dosavadní právní úpravy v § 535 a násl. současného občanského zákoníku.

1.2.4.3. Zákoník též upraví změnu závazku na straně dlužnické, t.j. převzetí dluhu (intercessi).

1.2.4.3.1. Ačkoli lze kumulativní intercessi pokládat za svého druhu zajištění závazku, budou privativní intercese (převzetí dluhu) i kumulativní intercesse (přistoupení k dluhu) upraveny na jednom místě, obdobně jako dnes v § 531 až 534 obč. z.

1.2.4.4. Upraveny budou též změny závazků v obsahu, a to s využitím tím institutů narovnání a jiných dohod.

1.2.4.4.1. Rozdílně od stávající úpravy a od některých diskusních návrhů nebudou do partie o změně závazků začleněna ustanovení o prodlení dlužníka a věřitele. Prodlení bude upraveno v souvislosti s úpravou splnění; tam bude stanoveno, jaké následky má, nebylo-li plněno včas.

1.2.5. Zánik závazků.

1.2.5.1. Upraveny budou právní instrumenty vyvolávající zánik závazků, zejména splnění, započtení, odstupné, privativní novace, prominutí dluhu, nemožnost plnění, odstoupení od smlouvy, výpověď, neuplatnění práva, splnutí, uplynutí času a smrt dlužníka nebo věřitele.

Uvedené instituty budou rozděleny a systematicky uspořádány podle klasického kritéria zrušení závazků s uspokojením věřitele a bez uspokojení věřitele.

1.2.5.2. Úprava splnění vyjde z dosavadních zkušeností s občanským a obchodním právem. Bude m.j. stanoveno, že při existenci více dluhů témuž věřiteli připadá plnění na ten dluh, o němž to dlužník prohlásí, jinak na dluh nejdříve splatný.

Zákoník také stanoví, kdy se plnění započítává na krytí příslušenství pohledávky a kdy na jistinu s tím, že plnění půjde nejprve ve prospěch jistiny.

Po vzoru nynějšího obchodního zákoníku (§ 331) bude upravena odpovědnost za použití třetí osoby k splnění. Stanoví se obecně, že dlužník, který plní pomocí takové osoby, odpovídá jako by plnil sám.

1.2.5.3. V rámci úpravy splnění je třeba upravit také placení s využitím akreditivu a placení šekem, směnkou, převodem z účtu a platební kartou, popř. i elektronickými médii. Tyto způsoby placení odpovídají současné praxi a jejich právní dopady nebývají jasné.

1.2.5.4. Při placení prostřednictvím poštovního poukazu nebo převodem z účtu u banky

(nebo jiné osoby poskytující peněžní služby) se okamžik splnění závazku spojí s okamžikem, kdy je placená částka věřiteli skutečně vyplacena nebo připsána na jeho účet.

1.2.5.5. V rámci institutu splnění budou rovněž upraveny následky

a) vad plnění

b) prodlení s plněním.

1.2.5.6. Důsledněji se na obecné úrovni odliší instituty výpovědi a odstoupení od smlouvy.

1.2.5.6.1. Výpověď bude upravena jako jednostranné právní jednání, jímž lze ukončit každý vztah založený smlouvou na neurčitou dobu. Výjimky stanoví pro jednotlivé případy zákon nebo smlouva. Smluvně bude tedy moci být sjednána i možnost vypovězení závazku sjednaného na dobu určitou.

Je třeba preferovat princip, že závazky nemohou být nezrušitelné. Proto nelze uznat za platnou dohodu stran o vyloučení výpovědi při současném sjednání závazku na neurčitou dobu.

1.2.5.6.2. Základní rozdíl mezi výpovědí a odstoupením od smlouvy bude pojat tak, že výpověď předpokládá výpovědní lhůtu, ale odstoupení má vůči obligaci okamžité zrušovací účinky.

Mimo to zrušovací účinky výpovědi nastoupí ex nunc, zatímco účinky odstoupení od smlouvy nastupují zásadně ex tunc. Případy, kdy je z praktických důvodů vhodnější, aby zrušovací účinky odstoupení nastaly ex nunc, budou upraveny jako výjimky z pravi dla.

Odstoupit od smlouvy smluvník zásadně může jen pro neplnění povinnosti druhé smluvní strany, výpověď naproti tomu zásadně nebude chápána jako sankce za porušení smlouvy, třebaže speciální skupina výpovědi sankční povahy (např. u nájemních smluv) zůstane zachována.

1.2.5.6.3. Připustí se i smluvené odstoupení od smlouvy, které sankční charakter mít nemusí.

1.2.5.7. Nemožnost plnění bude upravena tradičním způsobem.

Za plnění nemožné nebude nadále pokládán případ t.zv. právní nemožnosti plnění (upravený dnes v § 352 odst. 2 obch. z.), kdy nejde o plnění nemožné, ale o plnění právním předpisem zakázané. Případy z tohoto okruhu budou co do právních následků sice rovněž upraveny, a to v zásadě shodně s dosavadní úpravou v obchodním zákoníku, nikoli však v rámci nemožnosti plnění.

Řešen bude též nástup sankčních právních následků při nemožnosti plnění, k níž zavdá svým jednáním příčinu některá ze smluvních stran.

1.2.5.8. Následky, kdy se plnění stane nedovoleným, budou upraveny mimo úpravu nemožnosti plnění. Právní styk vyžaduje speciální ustanovení, která vyřeší situace, kdy se plnění původně dovolené stane následně nedovoleným, zejména také v případě, že k určitému plnění je třeba udělit povolení, které však uděleno nebude.

T.zv. právní nemožnost, speciálně upravená pro zahraniční obchod (§ 731 obch. z.), zůstane v obchodním zákoníku.

1.2.5.9. V souvislosti se zánikem závazku uplynutím času bude upraven též případ závazků fixních (závazků z fixních smluv).

1.2.6. Zajištění závazků a utvrzení závazků

Mezi zajišťovací instituty se u nás zařazují vedle ručení a zástavy také uznání závazku a smluvní pokuta, ačkoli ani pro hlášení o uznání závazku, ani ujednání smluvní pokuty hlavní závazek nezajišťuje, ale pouze prohlašuje, a to tím, že rozmnožuje povinnosti závazané strany o další povinnost k plnění (při smluvní pokutě), anebo že při pochybnostech o existenci závazku přesouvají na závazanou stranu důkazní břemeno a upravují v její neprospěch délku promlčecí doby (při uznání dluhu).

Naproti tomu např. ručení závazek zajišťuje, ale také jej utvrzuje.

Přesnější by tedy bylo mluvit o utvrzení závazků (popř. o utvrzení a zajištění závazků). Stejnou terminologii (*Befesti gung der Rechte und Verbindlichkeiten*) volí rakouský občanský zákoník.

Z hlediska logického uspořádání příslušných ustanovení se nabízí buď úpravu zajištění závazků zařadit hned za úpravu jejich vzniku (t.j. stanovit, jak závazky vznikají, jak se zajišťují, jak se mění a jak zanikají), anebo nejprve uceleně upravit celkovou problematiku vývoje závazků od jejich vzniku až po zánik, a pak se zvlášť věnovat jejich zajištění. Zákoník v zájmu přehlednosti vyjde z této druhé alternativy.

1.2.6.1. Část obecného obligačního práva o zajištění závazků bude uvedena generálními ustanoveními o jistotě (kauci), o závazku dát jistotu a dále též klauzulí, že nikdo nemůže být nucen přijmout jako jistotu věc nebo právo do hodnoty vyšší, než jsou dvě třetiny jejich ceny.

Dále se stanoví, že jistotu lze dát k zajištění pohledávek již existujících, ale také těch, které mají vzniknout v budoucnu, pokud je lze dostatečně určitým způsobem vymezit a stanoví-li se, do jakého rozsahu se jistota poskytuje.

1.2.6.2. Zákonná úprava a výčet jednotlivých zajišťovacích prostředků se nepojme jako taxativní. Naopak se stanoví se, že si smluvní strany mohou sjednat na zřízení jiného druhu jistoty, než jaké upravil zákon.

1.2.6.3. Jako zajišťovací prostředky (druhy jistot) budou zákoníkem upraveny: ručení, bankovní záruka, zajišťovací převod práva (zajišťovací převlastnění, zajišťovací cese), dohoda o srážkách ze mzdy, smluvní pokuta a uznání dluhu.

1.2.6.3.1. Mezi možnými kaucemi bude výslovně zmíněno i zástavní právo, jinak se ovšem odkáže na úpravu zástavního práva v části zákoníku o absolutních právech majetkových (o věcných právech k cizí věci).

1.2.6.3.2. Mezi zajišťovacími prostředky se upraví také dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů (upravená dnes v § 551 občanského zákoníku). Jde o právní zařízení, které se v praxi vžilo a slouží zejména k zajištění dluhů osob zaměstnaných v pracovním poměru. Vzhledem dosaženému k praktickému efektu (zvlášť při zajištění pohledávek na výživné) bude jeho úprava zachována i nadále. Lze sice argumentovat, že se jedná o neklasický zajišťovací institut, zavedený do našeho práva při socialistické rekodifikaci občanského zákonodárství v r. 1964, ale tato argumentace má charakter ideologický, nikoli věcný.

1.2.6.4. Ručení bude upraveno obdobně, jak je dnes upravují občanský a obchodní zákoník, bude však zdůrazněna smluvní povaha vzniku ručení.

1.2.6.5. Úprava bankovní záruky bude převzata ze stávajícího obchodního zákoníku (§ 313 až § 332).

1.2.6.5.1. Zváží se, zda bankovní záruka vybudovaná na principu abstraktního ručení, tj. obligace neakcesorické povahy, nemá být přeměněna v obecněji šířeji využitelný institut. (V praxi se zdůrazňuje potřeba umožnit abstraktní ručení též pojišťovněm.)

1.2.6.5.2. Při téže příležitosti by bylo vhodné upravit rovněž soukromoprávní aspekty státních záruk (zatím se k tomu účelu využívá § 762 odst. 1 obch. z., což se nejeví jako dostatečné).

1.2.6.6. Zajišťovací převod vlastnictví nebo jiného práva a za jistišťovací postoupení pohledávky jsou dnes upraveny v § 553 a v § 554 občanského zákoníku. Tyto zajišťovací instrumenty musí být v nové úpravě upřesněny.

Především bude vhodné pro odstranění pochybností zdůraznit, že i při zajišťovacím převlastnění se vlastnictví nabývá podle obecné zákonné úpravy pro nabývání vlastnictví smlouvou.

Dále se stanoví, že ve smlouvě o zajišťovacím převodu vlastnictví musí být m.j. dohodnuto, jaká práva a povinnosti bude věřitel po dobu svého vlastnictví předmětu jistoty mít, zejména, zda a za jakých podmínek bude oprávněn věc užívat.

Dále bude stanoveno, že ve smlouvě budou obsaženy i klauzule o podmínkách, za nichž si věřitel může převedenou věc ponechat pro sebe, nebo zpeněžit ji v dražbě či jiným dohodnutým způsobem s tím, že při absenci takových ujednání se přiměřeně použijí zákonná ustanovení o zpeněžení zástavy.

1.2.6.7. Z dosavadní právní úpravy budou rovněž převzaty smluvní pokuta a uznání dluhu. Pokud jde o smluvní pokutu, upraví se moderační právo soudu jako obecný občanskoprávní institut, nikoli jako specifikum obchodních vztahů (v nichž by naopak možnost uplatnění moderačního práva měla být vyloučena). Pokud jde o uznání dluhu, převezme se tradiční konstrukce první věty § 558 obč. z., podle níž musí být závazek uznán co do důvodu i výše. Naopak nebude akceptován požadavek druhé věty § 558 obč. z., dle které mohou právní účinky uznání promlčeného dluhu nastat jen pokud uznávající o promlčení dluhu věděl.

1.3. Druhá hlava čtvrté části zákoníku pojedná o obligacích vzniklých z právního jednání stran.

Půjde tedy především o závazky vzniklé ze smluv, na závěr této hlavy však budou zařazeny i případy, kdy závazkový právní vztah vzniká již z jednostranného jednání některého z účastníků, tedy případy veřejného příslibu a slibu odškodnění.

Tam, kde bude upraven určitý smluvní typ jako obecný (např. nájemní smlouva) a k němu pro určité zvláštní skupiny případů též jistý "subtyp" (např. nájem bytu), se již nebudou opakovat obecná ustanovení, ale úprava příslušného "subtypu" bude obsahovat jen zvláštnosti.

Nová systematika smluvních vztahů odbourává, a to m.j. i se zřetelem k novému pojetí věci v právním smyslu, potřebu upravit zvláštní smluvní typy pro dispozice s cennými papíry v zákoně o cenných papírech. Tyto speciální úpravy budou zrušeny a pro dispozice s cennými papíry se uplatní smluvní typy obecné (tedy smlouva kupní, darovací, zprostředkovatelská, příkazní, komisionářská atd.), přičemž tam, kde to bude potřebné, budou u těchto obecných smluvních typů doplněna speciální ustanovení aplikovatelná na smlouvy o cenných papírech. Podobně bude postupováno též při úpravě licenční smlouvy ve vztahu k smlouvám uzavíraným mezi subjekty autorského práva.

1.3.1. Jednotlivé smluvní typy. Systematické uspořádání obligací vzniklých z právních jednání.

Ustanovení o jednotlivých smluvních typech musí být uspořádána do určitých širších celků řazených tak, aby vyjadřovaly logickou posloupnost.

Zákoník upraví nejprve smlouvy týkající se věcí, a to v první řadě smlouvy o převedení věci do vlastnictví jiného, dále pak smlouvy o přenechání věci (jako *species* a jako *genus*) k užití jinému. Dál budou upraveny smlouvy týkající se konání některé ze smluvních stran, totiž smlouvy schovací, smlouvy o zařizování záležitostí jiných osob, dále pak smlouva o dílo. Konečně budou následovat smlouvy bankovní a případně i pojistné, zaopatřovací smlouvy, smlouvy společenské a smlouvy odvážné. Hlavu uzavře úprava závazků vzniklých z jednostranných právních jednání.

Tam, kde více smluvních typů bude vytvářet skupinu (např. smlouvy o převedení věci do vlastnictví jiného) budou jednotlivé smluvní typy v rámci skupiny uspořádány od nejjednoduššího k nejsložitějšímu s tím, že - je-li takový - bude na prvním místě v každé skupině upraven typ smlouvy bezúplatné. Tak podle tohoto klíče budou smlouvy o převedení věci do vlastnictví jiného upraveny tak, že nejprve bude upravena smlouva darovací, poté kupní a dále smlouva směnná.

Shora uvedené skupiny smluvních typů naznačují jen logiku v souslednosti jejich řazení, jednotlivé skupiny tedy nebudou v konečném uspořádání zákoníku nutně uspořádány do téže hlavy. Tak by např. bylo velmi nelogické upravit schovací a zprostředkující smlouvu ve společném širším celku, byť se jak schovatel, tak i zprostředkovatel zavazují k plnění typu *facere* a svým způsobem zařizují záležitost druhého.

1.3.2. Darovací smlouva

Právní úprava darování bude převzata z návrhu vládní osnovy čl. občanského zákoníku z r. 1937 (§ 855 až 871) s přihlédnutím k vývoji novějšího zákonodárství. Zejména bude vyjasněn pojem daru i pokud jde o některé pochybné případy (darování na odměnu, vzájemné darování), upraví se dar podpory, umožní se darování pro případ smrti, upřesní se odpovědnost dárce při vědomém darování vadné věci a dosavadní případy odvolání daru budou rozšířeny i na případ dárcovy nouze.

1.3.2.1. Darovací smlouva bude prohlášena za subsidiárně použitelnou pro bezúplatné převody všech předmětů právního obchodu, pokud nebude pro speciální případy upraven zvláštní smluvní typ.

1.3.3. Při darovací smlouvě bude upravena též sponzorská smlouva, kdy dárce poskytuje obdarovanému účelově vázaný dar k použití na obecně prospěšný nebo obdobný užitečný účel.

1.3.4. Kupní smlouva

Občanský zákoník z r. 1964 původně neobsahoval obecnou úpravu kupní smlouvy, ale ustanovení o prodeji v obchodě a zvláštní ustanovení o koupi. Novela občanského zákoníku z r. 1991 tento nedostatek odstranila, když v kodexu obecnou úpravu kupní smlouvy obnovila převzetím ust. § 368 a násl. občanského zákoníku z r. 1950, současně došlo k duplicitní úpravě obchodní koupě v § 409 a násl. obchodního zákoníku.

Nový občanský zákoník dvojkolejnou úpravu kupní smlouvy odstraní a zavede pro ni jednotný právní režim. Při této nové úpravě bude brán pečlivý zřetel na úpravu v Úmluvě o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (vyhl. č. 160/1991 Sb.). S ohledem na tuto úpravu se odliší koupě movitých a nemovitých věcí.

Podstatný rys kupní smlouvy bude spatřován v závazku prodávajícího převést na kupujícího vlastnictví k prodávané věci oproti zaplacení kupní ceny (nikoli tedy v pouhém

předání předmětu koupě za úplatu).

Práva a povinnosti stran z kupní smlouvy stejně jako nabytí vlastnictví k předmětu koupě budou upraveny shodně se stávající úpravou v občanském a obchodním zákoníku. Možnosti stran pro smluvení výhrad přechodu vlastnictví budou upraveny co nejlibe rálněji, po vzoru současné úpravy v obchodním zákoníku.

Vzhledem k tomu, že obecná úprava odpovědnosti za vady bude obsažena v hlavě o deliktálních závazcích, omezí se úprava kupní smlouvy o následcích vadného plnění jen na konkretizační ustanovení. Rozlišena bude odpovědnost zákonná a záruční (resp. záruka zákonná a smluvní), přičemž z úpravy jasně vyplývá, že záruční odpovědnost nemůže být nikdy užší než zákonná (a to ani z hlediska časového, ani z hlediska věcného).

Pozornost bude věnována i vedlejším doložkám v kupní smlouvě jako jsou prodej s výhradou zpětné koupě a koupě s výhradou zpětného prodeje, výhrada předkupního práva, koupě na zkoušku, prodej s výhradou lepšího kupce a cenová doložka. I nadále se ponechá možnost sjednat předkupní právo jako právo věcné.

K úpravě kupní smlouvy budou připojena zvláštní a upřesňující ustanovení týkající se koupě v obchodě, podomního a zásilkového prodeje a prodeje pomocí automatů, v té míře, v jaké nebudou obsažena v obecné úpravě ochrany slabší strany (spotřebitele).

Úprava kupní smlouvy bude prohlášena za subsidiárně použitelnou na všechny úplatné převody předmětů právního obchodu, a to i nehmotných (např. obchodních podílů), pokud tyto převody neupravují zvláštní typy smluv. Prodej podniku bude upraven jako smluvní typ v obchodním zákoníku.

1.3.5. Směnná smlouva

Při úpravě směnné smlouvy bude za východisko vzata stávající úprava v § 661 obč. z. s některými upřesněními, např. bude účelné

- a) stanovit, že se při dohodě o směně věci za věc nepřihlíží k nepatrnému znehodnocení jedné ze směňovaných věcí, dojde-li k němu ještě před odevzdáním,
- b) anebo určit, do kdy náleží té které ze smluvních stran užitky ze směňovaných věcí.

1.3.6. Smlouvy o užívání věci

Sem zařazené smluvní typy budou uspořádány tak, že se nejprve upraví smlouvy, kdy poskytovatel přenechává příjemci k dočasnému užití věc individuálně určenou (výprosa, výpůjčka, nájem a smlouvy s nájmem příbuzné), a poté případy, kdy poskytovatel přenechává dočasně příjemci věc nebo věci určené genericky (půjčka a úvěr). V obou okruzích bude opět postupováno od jednodušších smluvních typů ke komplikovanějším a od bezúplatných smluv ke smlouvám úplatným.

1.3.7. Výprosa

Při výprose přenechává poskytovatel příjemci užití určitého statku z pouhé ochoty, zpravidla bez určení doby a účelu užívání. Poskytovatel může výprosu kdykoli zrušit a příjemci nesvědčí při tomto zrušení žádná práva nebo náhrady. V ostatním se odkáže na analogické použití smlouvy o výpůjčce.

1.3.8. Výpůjčka

Smlouva o výpůjčce bude upravena v návaznosti na právní úpravu dosavadní (§ 659 až § 662 občanského zákoníku) s některými upřesněními.

Tak pro případ, že půjčitel poskytne věc vypůjčitelovi k určitému účelu, nelze se spokojit s úpravou, že závazek zanikne dosažením tohoto účelu, ale nutno též stanovit, že vypůjčitel má povinnost s užíváním vypůjčené věci neprodlévat a věc vrátit co možná nejdříve. Je nutné vypůjčitelovi přiznat, při výpůjčce sjednané na určitou dobu, oprávnění vrátit věc ještě před uplynutím smluvené doby, zároveň bude půjčitelovi přiznáno právo nesouhlasit s předčasným vrácením.

Nová úprava rovněž stanoví, kdo ponese náklady na věc po dobu, co výpůjčka trvá, a rozliší mezi náklady běžnými a mimořádnými.

1.3.9. Nájemní smlouva

1.3.9.1. Podobně jako u kupní smlouvy i obecná úprava nájemní smlouvy v původní verzi občanského zákoníku z r. 1964 v našem právu chyběla (tuto úpravu suplovaly svérázné typy smluv o osobním užívání bytů, místností nesloužících k bydlení a pozemků). Tento nedostatek byl odstraněn novelou z r. 1991, která nájemní smlouvu v občanském zákoníku upravila v § 663 až 723.

Nová úprava vyjde z řešení přijatého stávajícím občanským zákoníkem zejména v tom, že zachová model obecné úpravy nájmu doplněné speciální úpravou nájemních vztahů pro některé zvláštní předměty (např. pro byty). Vezme se přitom na vědomí, že nájem (bytů) nevzniká jen písemnou smlouvou, ale též z jiných důvodů, např. přechodem nájmu apod. Vezme se rovněž v úvahu potřeba ochrany těch nájemců, které pronajímatel nechá bydlet, ale písemnou smlouvou s nimi neuzavře.

Zákoník dále převezme většinu konkrétních normativních konstrukcí stávající právní úpravy.

1.3.9.2. Pokud jde o obecnou úpravu, bude oproti stávající zákonné úpravě rozdíl v tom, že nový zákoník rozliší nájem a pacht. Tím se vrátí k tradičnímu řešení.

Nájem bude upraven jako právní prostředek, jímž nájemce získává k věci za úplatu a dočasně užívací právo, kdežto při pachtu získává pachtýř za úplatu k věci právo požívací. Dojde-li k uzavření smlouvy, která příjemci plnění umožní zčásti užívací a zčásti požívací právo (např. užívací právo k domu a braní požitků ze zahrady u domu) posoudí se přináležitost smlouvy ke konkrétnímu smluvnímu typu podle toho, co je pro daný případ hlavní.

Obecná úprava bude sledovat konstrukci nájemní smlouvy a pro pacht stanoví v rámci této obecné úpravy jednotlivá speciální ustanovení odchylky (odlišná úprava musí být u nájmu a u pachtu pokud jde o nesení nákladů na věc, o placení úhrady, o nárok na slevu z úhrad, o zánik závazku a povinnosti stran z toho plynoucích apod.).

1.3.9.3. Druhý podstatný rozdíl oproti stávající úpravě bude v tom, že se úpravy různých forem nájmu soustředí do občanského zákoníku a odstraní se stav, kdy kromě občanského zákoníku upraveny některé nájmy zvláštní zákon (zák. č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor) a některé obchodní zákoník (nájem dopravního prostředku).

1.3.9.4. Obecná úprava nájemní smlouvy bude značně obsáhlá. Budou-li předmětem nájmu nemovitost, byt či nebytový prostor, vyžádá se povinně písemná forma nájemní smlouvy.

Zákon stanoví podstatné náležitosti smlouvy, vymezí práva a povinnosti stran, stanoví povinnost udržovat předmět nájmu v řádném stavu a povinnost odstraňovat závady vyskytnuvší se na předmětu nájmu, upraví odpovědnost za poškození nebo za nadměrné opotřebení pronajaté věci a také podmínky pro zřízení podnájmu nebo podpachtu. Dále se upraví podmínky pro postoupení nájmu třetí osobě; ty se však zásadně omezí na případy právního nástupnictví. V souvislosti s nájmem nemovitostí bude upraveno též zástavní a zadržovací právo pronajímatele. Upraví se institut obnovy nájmu při nájmech sjednaných na určitou dobu.

1.3.9.5. Jako zvláštní případy nájemních vztahů budou upraveny nájem bytu (včetně nájmu části bytu a podnájmu), nájem obytných místností v zařízeních určených k trvalému bydlení, nájem nebytových prostor, nájem dopravního prostředku a podnikatelský nájem movitých věcí.

Uvedené případy budou řešeny konstrukcí zvláštních ustanovení o těchto nájmech. Přitom bude v zásadě převzata stávající úprava s tím, že vzájemné poměry manželů budou stejně jako jejich ostatní bydlení upraveny zásadně v rámci manželského majetkového práva.

1.3.9.6. Tato zásada se uplatní i při úpravě nájmu bytů. Budou však odstraněny některé anomálie (nový zákoník např. nepřevzme myšlenku, že společný nájem družstevního bytu může vzniknout pouze mezi manžely, jak dnes stanoví § 700 odst. 3 obč. z.).

Odstraněny budou také některé nespravedlnosti, spočívající např. v nadměrné zákonné ochraně i těch nájemníků, kteří byt využívají k jiným než bytovým účelům (nebude však zcela vyloučeno právo nájemce využívat byt vedle bydlení též k výdělečným účelům, což se typicky děje např. u svobodných povolání), anebo kteří soustavně narušují klidné bydlení ostatních nájemníků či ohrožují jejich bezpečnost. V návaznosti na to bude upřesněn systém bytových náhrad. Budou zvoleny též speciální konstrukce na ochranu nájemníků. Zásadně bude chráněn ten nájemce, který své povinnosti z nájemní smlouvy řádně plní. Bude-li pronajímatel požadovat při uzavření nájemní smlouvy složení kauce (peněz k zajištění nájemného a úhrady za služby), omezí se výše této kauce (tak, aby zhruba odpovídala průměrné délce trvání soudních sporů o ukončení nájmu bytu) a omezí se rovněž dispoziční možnosti pronajímatele s ní. Pronajímatel nebude oprávněn činit proti nájemcově vůli stavební úpravy v bytě (anebo jinak podstatně měnit předmět nájmu) jinak, než na základě soudního přivolení, které bude moci být uděleno jen ze spravedlivého důvodu.

Veřejnoprávní prvky nájmu bytů nebude občanský zákoník akcentovat. Této úpravě musí být vyhrazen samostatný zákon.

1.3.9.7. Při úpravě podnájmu bude stanoveno, že - byť byl sjednán na dobu neurčitou - zaniká nejpozději se zánikem nájmu.

Podnájemníkovi nebude zákonem přiznáno právo na náhradní podnájem (nebude však bráněno opačné úmluvě stran).

1.3.10. Přejídný nájem. Smlouva o ubytování.

1.3.10.1. Za úpravu tradičních nájemních smluv nebudou zařazena ustanovení o smlouvě o přejídném nájmu (resp. o koupi práva k užívání nemovitosti na základě časového rozvrhu; *timesharing*); právní úprava těchto otázek, kterou vyžaduje potřeba transpozice evropské směrnice 94/47/ES o ochraně nabyvatelů práva přejídného nájmu, bude vyhrazena zvláštnímu zákonu.

1.3.10.2. Z toho důvodu na zákonná ustanovení o nájemní smlouvě naváže jen rámcová úprava smlouvy o ubytování. Při ní se vyjde z úpravy současné.

1.3.11. Licenční smlouva

Licenční smlouva plní vůči nehmotným statkům obdobnou funkci jakou má nájemní smlouva ohledně hmotných předmětů.

Úprava licenční smlouvy bude převzata ze stávající úpravy v obchodním zákoníku, ale pojme se širěji, než nyní, tak aby se dotýkala širšího okruhu t.zv. nehmotných statků. Sjednotí se tedy dosavadní oddělená úprava licenční smlouvy v režimu obchodního zákoníku a autorského zákona s tím, že odchylky obsahující speci fika ohledně licenčních smluv uzavíraných s původci autorských děl, výkonými umělci, výrobci zvukových a zvukově obrazových zá znamů, vysílateli a pořizovateli databáze a ohledně licenčních smluv nakladatelských budou zachována tak, jak je dnes upravuje zákon o právu autorském.

1.3.12. Půjčka a úvěr

Půjčka i úvěr slouží k dočasnému přenechání druhově určených věcí (t.j. umožňuje se jejich užívání) jednou smluvní stranou straně druhé.

Nová právní úprava bude respektovat rozdíl mezi oběma typy smluv. Smlouva o půjčce je reálná, naproti tomu smlouva o úvěru je konsenzuální a týká se výhradně peněz, pojmovým znakem úvěru je úplatnost.

Zákoník tedy vezme důsledněji zřetel na fakt, že úvěr je půjčka peněz na úrok a že smlouva o otevření úvěru je ve své podstatě smlouvou o smlouvě budoucí. Při úpravě úvěru se rozliší úvěr obecný od úvěru poskytovaného bankami. Transponována bude též směrnice o spotřebitelském úvěru (směrnice 87/102/EHS ve znění směrnice 90/88/EHS), pokud její implementaci nevyřeší speciální zákonná úprava.

1.3.13. Schovací smlouvy

1.3.13.1. Jako schovací smlouvy budou upraveny smlouva o úschově a smlouva o skladování.

Smlouva o úschově bude upravena podobně, jak je upravena dnes v občanském zákoníku (§ 747 až 743), smlouva o skladování podobně, jak ji dnes upravuje zákoník obchodní (§ 527 až 535).

1.3.13.2. Smlouva o uložení věci, upravená dnes v § 516 a násl. obchodního zákoníku, nadále zvlášť upravena nebude.

Jde o právní úpravu nadbytečnou. V daném směru postačí zachování smlouvy o úschově.

1.3.14. Smlouvy příkazního typu

Smlouvy o zařizování či obstarání cizích záležitostí (resp. smlouvy příkazního typu) budou v systematické zákoníku rozděleny na skupinu smluvních typů vybudovaných na principu přímého zastoupení a reprezentovaných příkazní smlouvou a na skupinu smluvních typů vybudovaných na principu zastoupení nepřímého a reprezentovaných smlouvou komisionářskou. Dále budou upraveny i smíšené typy obstaratelských smluv (zejména smlouva zpro středkovatelská).

V této partii budou příslušné smluvní typy tedy upraveny jako (1) příkaz, (2) zprostředkování, (3) komise a (4) spedice, resp. smlouva zasílatelská, u níž jde ovšem jen o species komisioní smlouvy. Tato úprava vyjde z jejího stávajícího zákonného zpracování, ale

bude pojata jako jednotná a obecná, a vyloučí tudíž dosavadní autonomní smluvní typy nadbytečně upravené v obchodním zákoníku.

To platí zejména o umělých a zcela nepraktických duplicitách neobchodní smlouvy příkazní a obchodní smlouvy mandátní nebo neobchodní smlouvy zprostředkovatelské a obchodní smlouvy o zpro středkování atd.

1.3.15. Na úpravu smlouvy zasílatelské naváže úprava dalších smluvních typů souvisejících s dopravou. Tyto smlouvy souvisejí jak se smlouvami obstaravatelské povahy (jejichž úprava jim bude v zákoníku předcházet), tak se smlouvami o dílo (jejichž úprava bude následovat po nich).

Zde bude upravena smlouva o provozu dopravního prostředku a smlouva přepravní (smlouva o přepravě osob a o přepravě nákladu). Při jejich úpravě bude zásadně využito zejména současného obchodního zákoníku. Úprava cestovní smlouvy bude zásadně převzata z dnešního občanského zákoníku (§ 852a a násl. obč. z.).

Oproti dosavadnímu stavu však bude podstatně změněno pojetí zmocnění k vydání přepravních řádů pro veřejnou dopravu, kdy se v přesně vymezených případech a s odkazem na zásady úpravy těchto otázek v mezinárodních smlouvách zejména umožní těmito přepravními řády omezit rozsah odpovědnosti za škodu, vyjma případů jejího způsobení úmyslně nebo z hrubé nedbalosti. Půjde zejména o veřejnou dopravu železniční, ale i o některé další veřejné dopravce.

1.3.16. Smlouva o dílo

1.3.16.1. Nový zákoník odstraní v evropských právních řádech kuriózní duplicitu úpravy smlouvy o dílo obchodní a neobchodní. Za základ nové úpravy se vezme úprava v § 536 a násl. současného obchodního zákoníku, avšak s tím rozdílem, že předmět díla bude moci být i nehmotný, a nebude se tudíž nadále vyžadovat, aby dílem byl hmotně zachycený výsledek určité činnosti.

Rozdíl od současné úpravy bude dále v tom, že zákoník vezme důsledněji v úvahu fakt, že se v rámci jednotného smluvního typu v praxi vyskytují u smlouvy o dílo případy velmi různorodé (počítá se opravou jízdního kola nebo ostříhání vlasů a konče výstavbou továrny včetně jejího vybavení technologií) a že pro některé z nich může být minuciózní normativní úprava zbytečně komplikována, zatímco pro jiné se i nadprůměrně detailní konstrukce budou jevit jako nadměrně zjednodušující.

Zákoník proto nejprve stanoví generální režim, platný obecně a subsidiárně pro všechny smlouvy o dílo.

Vymezí práva a povinnosti stran, zejména zhotovitelovu samostatnost při provádění díla, případnou součinnost objednatele. Dílo bude provedeno v době stranami dohodnuté, nebude-li taková dohoda, pak v době přiměřené povaze věci. Pokud jde o stanovení ceny, převezme se dosavadní konstrukce ceny pevně sjednané (určitou částkou nebo vymezením způsobu, jak bude vypočtena) a alternativně k ní i ceny určené podle rozpočtu.

Splatnost ceny bude zásadně vázána na předání předmětu díla. Zároveň bude vyřešena otázka vlivu případné existence drobných vad u děl rozsáhlých nebo technologicky či konstrukčně anebo stavebně náročných na splatnost ceny tak, aby objednatel poukazem (někdy i účelovým) vytýkáním těchto vad svévolně neodkládal dospělost svého platebního závazku.

Dále budou stanoveny právní následky nemožnosti zhotovitele dílo provést pro jednání

objednatel, upraví se zvláštní podmínky pro odstoupení od smlouvy a odpovědnost za vady bude s ohledem na zvláštnosti smlouvy o dílo upravena odchylně pro smlouvy spotřebitelské a obchodní. Pojetím jednoduché obecné úpravy smlouvy o dílo se překoná stav, kdy se úprava této smlouvy v obchodním zákoníku snažila brát ohled spíše na ty nejsložitější situace.

1.3.16.2. Po obecné úpravě smlouvy o dílo budou následovat speciální ustanovení, zaměřená na úpravu zvláštních případů, vyžadujících soustředěnější právní regulaci.

V prvé řadě půjde o případy děl zhotovovaných na zakázku, kde je třeba objednatel chránit jako spotřebitele.

Za druhé musí být autonomně upraveny stavební smlouvy. Při nich je třeba vyřešit vlastnictví k vznikající stavbě, případně též přechod vlastnictví k stavbě ze zhotovitele na objednatel. Dále musí být vyřešeny otázky, kterou ze stran stíhá povinnost poskytnout stavební a montážní materiál, stanoveny podmínky pro přerušení stavebních prací, musí být stanoven postup pro případ výskytu nepředvídaných překážek při provádění díla, určeny právní důsledky dohody stran, že v průběhu provádění stavebních prací bude rozsah díla změněn apod.

Za třetí je nezbytné vymezit speciální právní podmínky pro případy, kdy je dílem výstavba průmyslového celku. Tehdy je třeba normativně vyřešit, zda projekt dodá zhotovitel či opatří-li jej objednatel, zda je potřebná součinnost mezi zpracovatelem projek tu a zhotovitelem a jak se zajistí. Bude nutné stanovit, koho stíhají vady díla vyvolané projektem. Při stavebních akcích toho to typu není možné ponechat osud a kvalitu díla jen na kontraktáčních dovednostech stran, ale i ve veřejném zájmu bude nezbytné stanovit minimální požadavky na zkoušky, jimiž se funkčnost díla prověří. Ač fakt výstavby průmyslového celku evokuje podnikatelské aktivity, není možné svěřit tuto úpravu obchodnímu zákoníku, protože tu nepůjde o samostatný (zvláštní) smluvní typ, ale jen o stanovení odchylek od obecné úpravy smlouvy o dílo. Odtrhnout ustanovení o některých specifických úpravách od obecné úpravy smlouvy o dílo by znamenalo pokračovat v bipartici neobchodní a obchodní smlouvy o dílo, zavedené u nás k 1. 1. 1992 v rámci světových kuriozit v českém soukromém právu.

Konečně bude nutné upravit i speciální pravidla platná pro nehmotná díla. V souvislosti s činnostmi tohoto druhu se vezme zřetel na skutečnost, že případné vady takových děl se mohou projevovat až po velmi dlouhé době, a tomu musí být uzpůsobena úprava odpovědnosti za vady.

1.3.17. Smlouva o kontrolní činnosti

Smlouva o kontrolní činnosti je species vůči obecné úpravě smlouvy o dílo a jako samostatný typ smlouvy obvykle upravena není. Nejedná se o tradiční smluvní typ. V našem právním prostředí byla smlouva o kontrolní činnosti původně upravena v zák. č. 101/1963 Sb. (v zákoníku mezinárodního obchodu), odkud byla v r. 1991 recipována do obchodního zákoníku (§ 591 až § 600). Jako zvláštní smluvní typ bude smlouva o kontrolní činnosti s ohledem na praktické zkušenosti zachována i nadále v novém občanském zákoníku.

1.3.18. Pracovní smlouva

1.3.18.1. Protože věcný záměr předpokládá zachování zákoníku práce, nezamýšlí integrovat do občanského zákoníku úpravu pracovní smlouvy. Název této pasáže tedy nepředjímá

označení příslušného oddílu budoucího občanského zákoníku, který na úpravu pracovní smlouvy neaspiruje.

1.3.18.2. Zároveň nelze pominout, že obchodní zákoník dnes v ust. § 66 a v některých dalších ustanoveních (§ 135, 194) vymezil práva a povinnosti členů orgánů obchodních společností při výkonu funkce a - spíše zmiňuje, než upravuje - smlouvu o výkonu funkce. Tento smluvní typ bude upraven v občanském zákoníku jako obecný, se zřetelem k jeho využitelnosti pro další právnické osoby soukromého práva. Uváží se přitom, zda nebude vhodné upravit práva a povinnosti členů orgánů právnických osob při výkonu funkce přímo v souvislosti s úpravou právnických osob v obecné části občanského zákoníku.

1.3.19. Bankovní smlouvy

1.3.19.1. Jako bankovní smlouvy budou upraveny smlouvy o běžném účtu, o vkladu na vkladní knížku nebo na vkladní list, o vkladovém účtu (t.zv. termínovaný vklad), o otevření akreditivu, o inkasu a o bankovní úschově. Pro jejich právní úpravu budou využita zákonná ustanovení o těchto smlouvách v obchodním, popř. občanském zákoníku.

Zvážena bude též úprava vinkulace a jejích právních následků.

1.3.19.2. Při úpravě vkladních knížek bude respektován požadavek evropské směrnice č. 91/308/EHS, o předcházení zneužití finančního systému k praní špinavých peněz, neumožňovat existenci vkladních knížek na doručitele (majitele). Zároveň se, ve shodě s touto směrnicí, stanoví povinnost finančních a úvěrových institucí vyžadovat identifikaci klientů při transakcích nebo při vstupu do obchodního vztahu, přesahujících určitou hranici.

1.3.19.3. V souvislosti s vkladními knížkami bude upraveno též umožňovací řízení.

1.3.20. Pojistné smlouvy

Povaha pojistných smluv a problematika pojištění vyžaduje daleko detailnější úpravu na úrovni zákona. Takovou úpravu, rozsahem oproti dosavadní mnohem výraznější, není vhodné uskutečňovat v rámci občanského zákoníku, protože ta by právě svým objemem narušila celkovou symetrii zákoníku. Z toho důvodu nebude občanský zákoník smluvní pojištění nadále upravovat a úprava pojistné smlouvy bude svěřena samostatnému zákonu (zákonu o pojistné smlouvě), jak také odpovídá praxi některých států (např. Rakouska), ostatně i tuzemské tradici.

1.3.21. Zapořovací smlouvy

Jako zapořovací smlouvy budou upraveny smlouva o důchodu a smlouva o výměnku.

1.3.22. Společenská smlouva

Nový zákoník převezme konstrukci společenské smlouvy, kterou se zakládá sdružení typu *societas* (sdružení bez právní subjektivity) ze stávající právní úpravy v § 829 a násl. obč. z. Při vypracování paragrafového znění se terminologicky odliší označení smluv, z nichž vzniká společnost jako *societas* a z nichž vzniká (obchodní) společnost jako právnická osoba. Zároveň není úmysl obě tyto smlouvy od sebe zcela oddělit, protože ustanovení o společenské smlouvě upravené v občanském zákoníku mají být a budou subsidiárně aplikovatelná i na společenské smlouvy ostatní.

Při úpravě některých detailů se přihlédně též k vládnímu návrhu čl. občanského zákoníku z r. 1937. Bude stanoveno, že úprava těch společenských smluv, jimiž se zakládají právnické osoby (typu korporace), náleží speciálním ustanovením, že však i pro tyto smlouvy je obecná úprava společenské smlouvy (smlouvy o sdružení) použitelná subsidiárně.

1.3.23. Smlouvy odvážné

Do této skupiny se řadí sázka a hra, které budou upraveny stejně, jako v právní úpravě současné. Pamatováno bude v této souvislosti též na úpravu diferenčních obchodů na burze, na něž předpisy o sázce a hře vztahovat nelze.

1.3.24. Závazky z jednostranných jednání

Veřejný příslib a slib odškodnění budou upraveny shodně jak je veřejný příslib upraven dnes v § 850 až 852 občanského zákoníku a slib odškodnění v § 725 až 728 obchodního zákoníku.

1.4. Závazky z deliktů

Z právních deliktů vzniká odpovědnost za vady, za prodlení, za (majetkovou) škodu a popř. též za jinou újmu. Vzhledem k tomu, že právní následky prodlení i vadného plnění budou upraveny v rámci úpravy splnění závazků, bude v této hlavě upravena jen odpovědnost za škodu včetně odpovědnosti za nemajetkovou újmu. Proto v této partii zákoníku úvodní ustanovení jen odkáže na úpravu odpovědnosti za prodlení a za vady na jiných místech kodifikace.

Případy t.zv. absolutní odpovědnosti za škodu (povinnosti k náhradě škody, které se nelze zprostit), sice nejsou obligacemi vzniklými z právního deliktu, ale budou v zájmu jednotnosti přístupu k normativnímu řešení celého institutu upraveny společně se skutečnou odpovědností za škodu.

1.4.1. Úpravu odpovědnosti za škodu uvedou ustanovení věnovaná generální prevenci. Vyjádřena zde bude zásada *neminem laedere*. V rámci této úpravy zákoník vyřeší odpovědnost za škodu způsobenou zvířetem, stavbou, pádem věci nebezpečně postavené, položené nebo pověšené, jejím vyhozením, vylitím apod.

Dále bude upraveno právo každého odvrátit škodu jemu hrozící opatřeními přiměřenými okolnostem. Souběžně bude stanovena povinnost každého pečovat o vlastní věc (přistoupit k včasným preventivním opatřením k odvrácení škody), lze-li hrozící škodu pozorovat.

Stejně tak bude zakotveno oprávnění každého přispět osobě ohrožené vznikem škody na pomoc. Takové osobě bude přiznán nárok na náhradu vynaložených nákladů a případně i utrpěné škody vůči osobě v jejíž prospěch bylo jednáno.

1.4.2. Celková konstrukce odpovědnosti za škodu bude založena na kombinaci obecné úpravy a zvláštních úprav.

1.4.2.1. Nová úprava vyjde z koncepce, že dosavadní rozdíl mezi obecnou úpravou subjektivní odpovědnosti v občanském zákoníku a obecnou úpravou objektivní odpovědnosti v obchodním zákoníku je umělý a že je matoucí zachovat ho i pro účely nové právní úpravy. Pokud dnes § 374 obch. z. spojuje při konstrukci objektivní odpovědnosti liberační důvody s existencí předvídatelné a odvrátitelné překážky, konstruuje jinými slovy též odpovědnost ní znak, jaký subjektivní odpovědnost zná pod označením nevědomá nedbalost.

Nový zákoník proto při konstrukci obecné odpovědnosti za škodu vyjde z koncepce, že tato odpovědnost bude pojata jako subjektivní, s presumovaným zaviněním z nedbalosti.

Rozdíl mezi podnikateli a nepodnikateli však bude v konstrukci jejich presumované nedbalosti.

Při jednání osoby, která není podnikatelem, bude její nedbalost spatřována v takovém porušení pečlivosti a opatrnosti, jakých lze požadovat po každém průměrném člověku (člověku průměrných vlastností).

Naproti tomu při jednání podnikatelů (a dalších osob, které v právním styku mají nebo předstírají vlastnost profesionála) bude za nedbalostní jednání považováno to, které nebude vyhovovat požadavkům kladeným na zvláštní znalosti, dovednosti nebo pečlivost té které profese (určitého oboru činnosti). Stejná kvalita činnosti bude požadována i na osobě, která, aniž je k tomu nucena, podnikne jednání, k nimž jsou potřebné zvláštní znalosti nebo dovednosti nebo mimořádná pečlivost.

Bude stanoveno, že ten, kdo použije třetí osobu k jednání, k němuž je zavázán sám, odpovídá za škodu případně způsobenou touto osobou.

1.4.2.2. V rámci společných ustanovení o odpovědnosti za škodu bude též řešena otázka odpovědnosti za škodu vzniklou náhodou, a otázka spoluodpovědnosti poškozeného.

Upravena bude též upravena nevyvratitelná domněnka solidarity škůdců, kteří jsou podnikateli. Pro škůdce, kteří podnikateli nejsou, se solidarita uplatní rovněž, soud však bude v odůvodněných a zvláštních případech moci rozhodnout, že se solidarita neuplatní.

Konečně bude upravena odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kdo nemohou posoudit následky svého jednání anebo své jednání ovládnout. Tato úprava bude v zásadě respektovat současnou úpravu v § 422 a 433 obč. z.

1.4.3. Úprava rozsahu a způsobu náhrady bude předcházet zvláštním úpravám odpovědnosti za škodu. Vyjde se z pojetí, že se zásadně hradí škoda skutečná i ušlý zisk. Toto pojetí a priori nepopírá možnost vyloučení povinnosti hradit ušlý zisk ve speciálních a jasně vymezených speciálních případech hodných zvláštního zřetele (např. půjde o přepravu věcí při veřejné přepravě, ledaže dojde k protiprávnosti z hrubé nedbalosti či z úmyslu).

Pojetí škody se rozšíří. Zákoník umožní poškozenému domáhat se cestou satisfakce obecně i náhrady nemajetkové újmy. Úprava nároku na přiměřené zadostiučinění bude pojata jako jednotná, t.j. na úrovni obecného právního institutu.

Vedle toho bude při poškození zdraví poškozenému přiznán rovněž nárok na odškodnění i za následné diagnostikování a za to, že s poškozeným bylo terapeuticky pracováno.

Moderační právo soudu ve vztahu k náhradě škody způsobené z nedbalosti (dnes upravené v § 450 obč. z.) zůstane zachováno, nebude však možné je vztáhnout na podnikatele. Výjimka se upraví v souvislosti s nekalou soutěží (sub 1.4.6.).

I pokud jde o způsob náhrady škody, vezme se důraznější zřetel na zájmy a potřeby poškozeného. Poškozenému bude vždy umožněno domáhat se naturální restituce, bude-li taková restituce možná. Obecně lze vyloučit oprávnění poškozeného domoci se této restituce, jen šlo-li by o případ přestoupení zákazu zneužití práva.

1.4.4. Dále budou upraveny zvláštní případy odpovědnosti za škodu, jak je stanoví nynější občanský zákoník spolu s některými upřesněními. Přitom se zohlední nutnost speciálně řešit zvláštní případy, odůvodňující omezení odpovědnosti, zejména při vnitro zemské plavbě nebo při škodách způsobených během přepravy nebezpečného zboží po silnici, železnici a

při vnitrozemské plavbě.

1.4.4.1. Bude upravena odpovědnost za porušení smlouvy, zejména s tím, že škůdce se nebude moci dovolat dobrodiní exkulpace, na stanou-li vyvíňovací důvody až v době, kdy byla strana smlouvě nevěrná v prodlení se svým plněním. Při předvídatelném neplnění smluvních závazků bude účastníkovi, na jehož straně takový stav hrozí, uložena povinnost notifikovat očekávané porušení smlouvy.

Bude též stanoveno, že, použije-li kdo k splnění svých povinností ze smlouvy přístroj nebo jinou podobnou věc, bude povinen nahradit škodu vyvolanou jejich povahou.

Totéž pravidlo se uplatní i při použití přístrojů a podobných věcí při poskytování služeb zdravotních, sociálních, hygie nických apod., a to bez zřetele k tomu, zda důvodem k poskytnutí těchto služeb byla smlouva čili nic.

1.4.4.2. Jako zvláštní bude upravena odpovědnost za škodu na svě řených hodnotách, vybudovaná na přísně objektivním principu. Stejným způsobem bude upravena také odpovědnost na vnesených a odložených věcech, přičemž se za základ vezme stávající úprava v § 433 a násl. obč. z.

1.4.4.3. Z dosavadní právní úpravy v občanském zákoníku bude pře vzata úprava odpovědnosti za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků (§ 427 až 431) a provozní činností (§ 420a), sjednotí se však a odstraní se její vnitřní rozpory. Odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným již speciálně upravována nebude.

1.4.4.4. Do nového občanského zákoníku bude zahrnuta odpovědnost za škodu způsobenou vadným výrobkem. Tato odpovědnost je nyní upravena v zák. č. 59/1998 Sb., schváleném za účelem implementace evropské směrnice 85/374/EHS. Zvláštní zákonná úprava této odpovědnosti však nemá racionální odůvodnění, a bude v plném rozsahu převzata do občanského zákoníku.

1.4.4.5. Do zákoníku bude začleněn zvláštní oddíl upravující delikty nekalé soutěže a jejich odpovědnostní důsledky. Tato úprava bude do občanského zákoníku přenesena ze zákoníku obchod ního bez zásadních obsahových změn. Budou ale odstraněny disonance, které do zákonného textu zanesla poslední novela obchodního zákoníku č. 370/2000 Sb. ne zcela domyšlenou textací § 50a obch. z.

1.4.5.1. Nově bude upraveno právo soudu neuznat nebo snížit povinnost k náhradě škody tomu soutěžiteli, který se dopustil nekalé soutěže nevědomky, jsou-li pro to důvody hodné zvláštního zřetele.

1.4.6. V úpravě dílu 5 této hlavy o odpovědnosti za nemajetkové újmy bude zejména vzato v úvahu, že odpovědnost za nemajetkovou újmu je pravidelně budována na objektivním principu. Z toho důvodu bude při úpravě odpovědnosti za nemajetkovou újmu, zejména při případech přiznání nároku na zadostiučinění v penězích dán soudu poměrně široký prostor k rozhodovací úvaze tak, aby ten mohl s využitím obecných zásad právních najít pro konkrétní pří pad řešení dostatečně přiměřené konkrétním okolnostem, a tudíž i řešení spravedlivé.

Přiměřenost relativní satisfakce bude vázána zejména na okolnosti škůdcova jednání a na to, do jaké míry mohl vzhledem ke svému postavení a k okolnostem případu předvídat následky svého jednání (přičemž bude stanoveno, že v pochybnostech třeba okolnosti případu vykládat k tíži škůdce), dále pak také k tomu, jak se choval sám poškozený.

1.5. Závazky vzniklé z jiných právních skutečností

Poslední hlava čtvrté části pojedná o obligacích označovaných jako kvazikontrakty a kvazidelikty.

1.5.1. Z kvazikontraktů dojde zejména k úpravě jednatelství bez příkazu a upotřebením věci k prospěchu druhé osoby (versio in rem). Obojí spolu souvisí.

1.5.1.1. Pokud jde o jednatelství bez příkazu, stanoví se pravidlo, že nikomu nenáleží vmístit se bez zvláštního oprávnění do záležitostí jiné osoby. Činí-li tak přesto, jedná, aniž by k tomu měl mandát (příkaz).

Z této zásady se připustí výjimka, jde-li o obstarání cizí záležitosti k odvrácení škody, který této osobě hrozí. Pak bude ten, jehož záležitost byla obstarána, povinen k náhradě nutně a užitečně vynaložených nákladů, třebaže hrozící škoda nastala i přes jeho zásah.

Další výjimka se připustí pro případ, že nezmocněný jednatel zasáhne do záležitostí jiné osoby, aby docílil jejího prospěchu. V tom případě se mu přizná právo na náhradu nákladu. Nebylo-li tohoto prospěchu dosaženo, či jsou-li pochybnosti, zda jej bylo dosaženo, jednateli náhrada nákladů nenáleží a naopak po něm lze žádat uvedení věci v předešlý stav nebo náhradu škody.

1.5.1.2. Dále bude stanoveno, že pokud někdo beze smlouvy použije vlastní věc k prospěchu jiného, může požadovat její vydání, a není-li to možné, její náhradu, přičemž rozhoduje cena věci v době použití.

Eventuální úprava dalších případů z tohoto okruhu (jako je typicky např. vynaložení nákladu za osobu, která jej měla sama učinit, obětování věci a vynaložení nákladu ve společné nouzi) bude v průběhu dalších prací ještě uvažována s tím, že pokud výslovně upraveny nebudou, budou řešeny podle zásad vypořádání bezdůvodného obohacení.

1.5.2. Z kvazideliktů bude na tomto místě zákoníku upraveno pouze bezdůvodné obohacení. Některé jiné kvazidelikty se upraví na jiných místech zákoníku (např. škoda způsobená pádem věci apod.).

Právní úprava bezdůvodného obohacení vyjde z úpravy dosavadní, provedené v § 451 až 459 občanského zákoníku.